

KNK

YAZ 2018 / 36

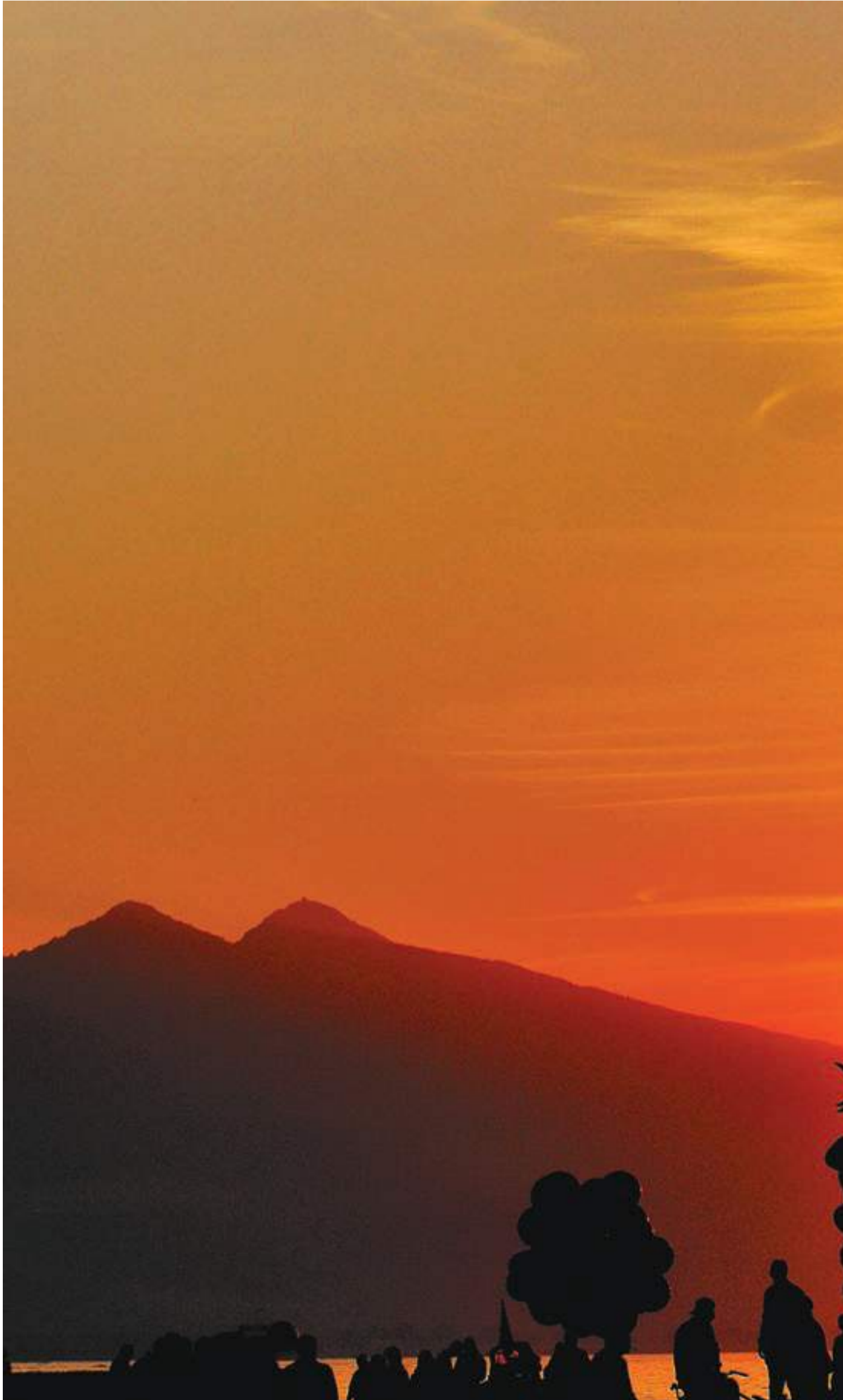
İHAP
HULUSİ
İSTANBUL

1977
FOIRE INTERNATIONALE D'İZMİR
20 AOUT — 20 SEPTEMBRE

Kök saldığımız yerde filizleniyoruz

Maviye kızala çalan bu gökyüzünün altında paylaştığımız yaşamın izleri derindir üzerimizde; çünkü kök saldığımız toprakların can verdiği tüm medeniyetlerin öğretilerini gururla taşıyoruz. İşte Büyük İskender, işte Homeros, işte Romalılar, işte Amazonlar, işte bizi biz yapan Kuvayimilliyeye geleneği, işte cumhuriyet. Bizi karakterize eden özgürlüğümüzü verendir tüm değerlerimiz. Bağımsızlığımızdır zamanın sarkacında duran ve biz biliyoruz ki zaman durmaz.

Merhaba

İzmir hep özgüvenin ve cüretin şehri oldu. Güzelliğinden, gücünden, etkisinden emin olması, hep birkaç adım öne çıkardı

İzmir'i. Adını, tarihin en cesur kadınları Amazonlar'dan alması tesadüf değil elbette. Sümerler'in izinde ilk şehir devletlerini kuracak cesaret İzmir'de vardı. Efes'i, Smyrna'sı, Teos'uyla on iki bağımsız İyon kentinin her biri kendine özgü güçlere sahipti. Bağımsız şehir devletleri, İyonya'da özgür düşüncenin, felsefenin, sanatın, mimarinin, deniz ticaretinin yani her türlü zenginliğin yolunu açtı.

Bu uygarlık mirası, İzmir'in genlerine işledi. Limanıyla, verimli topraklarıyla, doğu-batı arasında geçit veren yollarıyla hep arzulanan şehir oldu. En güçlü kalelerin, en görkemli yapıların, yapılarıdaki en zarif işçiliklerin, tarlalarından denizlerine en büyük bereketin şehri İzmir...

20. yüzyıl başında egemenlerin paylaşım heveslerinin odağında olması kaçınılmazdı. Ama İzmir'in genlerinde

bağımsızlık vardı. Başkaldırması gecikmedi. İlk kurşunu atan, kurtuluşun ateşini yakan şehir, zaferi de ilan etti aynı zamanda.

Şimdi siz söyleyin... Tarihi bunca gösterişli hikayeye dolu bir şehir, kendini Türkiye adına dünyaya tanıtmakta nasıl öne çıkmasın! Evet, İzmir Enternasyonal Fuarı'ndan söz ediyoruz.

Ülkenin küllerinden yeniden doğmasını sağlayan şehir, İzmir'di. Mustafa Kemal Atatürk, yoktan bir ekonomi yaratmaya girişirken İktisat Kongresi'ni o nedenle İzmir'de topladı. Şehrimizin kurulduğundan bu yana öncü olduğunu ve tarihin bu diliminde de üzerine düşeni yapacağını biliyordu çünkü. İzmir İktisat Kongresi'nde, "Bu şehirde fuarlar kurun, sergiler açın" diyen Atatürk, Kurtuluş Savaşı'nı zaferle sonlandıran bu şehrin, ekonomideki kurtuluş ateşini de yakacağından emindi. Kısa süre içinde uluslararası nitelik kazanan İzmir Enternasyonal Fuarı, henüz yolun çok başındaki yerli ekonominin dünyayla boy ölçüştüğü

mekan oldu. Devlet kadar bireylerin yaşamlarını da dönüştürdü fuar. Kültürel etkinlikleriyle, eğlencesiyle, sosyalleşme imkanı yaratmasıyla kaç kuşağı büyüttü... Siyasi, ekonomik ve bireysel zaferlerimizin bir nişanı, İzmir Enternasyonal Fuarı. Kurtuluşumuzu zafere erdiren 9 Eylül'leri bu nedenle fuarımızla birlikte kutluyoruz.

İzmir, hep özgüvenin ve cüretin şehri oldu. Güzelliğinden, gücünden, etkisinden emin olması, hep birkaç adım öne çıkardı İzmir'i. Ülkelerin kendilerini dünya aleme tanıttığı fuarların ilki, Türkiye'de başka nerede düzenlenebilirdi ki!

Dergimiz KNK'nın bu sayısında şehrimizi şenlik alanına çeviren İzmir Enternasyonal Fuarı'nı dosya konusu olarak işledik. Fuara ilişkin güzel anıları dergimiz sayfalarında okuduğunuzda İEF'yi daha fazla sahipleneceğinize eminim.

Şehrimizin kültürüne ve tarihine ilişkin birbirinden ilginç konu başlıkları ve zengin bir içerikle yine sizlerleyiz.

Keyifli okumalar dilerim...

KNK

için

ERCAN KESAL / İZMİR'İM... 8

ÖZCAN ÇİNE /
NOSTALJİ: KÜLTÜR PARK VE İZMİR
ENTERNASYONAL FUARI 14

DENİZ ÇABA /
FUAR VİLLA ÇAY BAHÇESİ 18

AHMET UHRİ /
KIYIDA DENİZ İÇTE KERVAN 50

AHMET BÜKE /
TÜM HAYATLARI BESLEYEN
MUTFAK 56

AHMET GÜREL /
KÖŞKÜN TANIKLIĞINDA... 62

KNK
YAZ
2018

KONAK BELEDİYESİ ADINA SAHİBİ

SEMA PEKDAŞ
Konak Belediye Başkanı

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

OZAN YAYMAN
(Sorumlu Yazı İşleri Müdürü)

Yayın Danışmanları
FIRAT SOYLU
AHMET BÜKE
THEODORA HAUCİDİ
ÖZCAN ÇİNE
UTKU KILINÇ

Hukuk Danışmanı
MİNE GENÇ
Halkla İlişkiler
EMİNE KALABALIK
Kültür Sanat
ABDULLAH TUNALI

YÖNETİM YERİ: İzmir Konak Belediyesi Dokuz Eylül Meydanı No:6 Basmane / İZMİR Tel: +90 232 484 53 00 www.konak.bel.tr BASIM: İhlas Gazetecilik AŞ Tel: 0 212 454 30 00 YAYIN TÜRÜ: Yerel süreli - üç ayda bir yayımlanır, para ile satılmaz. Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. BASKI TARİHİ: Ağustos 2018

NERGİS SELİ /
BIRAKIN ÇOCUKLAR FELSEFE YAPSIN 74

dekiler

HANDAN GÖKÇEK /
TEK BAŞINA **22**

ÖMER DURMAZ /
FUAR'IN RESSAMLARI **28**

TARIK DURSUN K. YAZAR EVİ'NİN
KONUKLARINDAN MEKTUP VAR

34

DUYGU YAYMAN /
BU ŞEHİR BERİN TAŞAN'IN TANIĞI **44**

TÜLİN TÜRKOĞLU /
SİZİN İÇİN PUL BİRİKTİRİYORUZ **66**

IOANNİS KOUTOULİAS
THEODORA HAUCİDİ /
İZMİR'DE KADIN EĞİTİMİ **70**

ECE BULUT / MELİORİZM **73**

RAŞEL MESERİ /
İZMİR DENİZ ÇOCUKLARI **76**

OĞUZ YILDIZ /
KÖRFEZİN GÜMÜŞ KUŞLARI **80**

İPEK YAŞAR ÖZBAŞARAN /
VE ŞEVKET BAKKAL DİRENİYOR **82**

ERCAN KESAL

ANI

İzmir'im...

Yaşlı bir fil gibiyim' der, M. Mastroianni 'Anılar'ını anlatmaya başlarken. Bir Anadolu çocuğuyum ben. Avanoslu. Orta Anadolulu ve kasabalı. Çiftçi bir ailenin dört erkek çocuğunun en küçüğüyüm. Sonradan Gazozcu olacak olan nam-ı diğer 'Üniversiteli Mevlüt'ün doktor olan oğluyum. Avanosluyum doğru; ama benim anayurdum İzmir'dir.

İzmir'i ilk kez 1976 yılında gördüm. Bir söyleşide bu büyülü şehirden yıllar sonra şöyle söz ediyordum: "Benim başkentim İzmir'dir. 1976 yılında, 16 yaşında, sabahın çok erken bir saatinde Basmane Bulvarı'nda indim trolleybüsten. Bulvarın ucunda deniz vardı. Çok güzel, ılık ve kokulu bir rüzgâr esiyordu yüzüme. Kemeraltı, Saat Kulesi, Karşıyaka vapuru, boyozcular, karadut şerbeti... O dakikada âşık oldum İzmir'e ve hiç bitmedi bu aşkım. İlk gençliğim, ilk sevdam, ilk ayrılığım... Tüm ilklerimin şehridir İzmir. 23 yaşında hekim oldum, ayrıldım sonra. Hayatımın en coşkun, mutlu, pervasız ve hiç kirlenmemiş yıllarını İzmir'de geçirdim. Hiç de kolay geçmeyen, ölümle, zulümle dolu, 80 öncesi yıllardı o yıllar. Fakat nedense, bir tane bile kötü anı yer etmemiş hafızamda."

Yaşanan hiç bir şey kaybolmuyor, bir yumak gibi ardımızdan toplanarak geliyor ve ruhlarımıza yerleşiyor. Bu yüzden, 'ne hatırlıyorsak o'yuz' aslında. Kabuğunu kaldırmaktan kendimizi alamadığımız eski bir yara gibidir ömrümüz, iyileştikçe sızlayan ve iz bırakan.

Mastroianni'nin, kendini bir fil olarak tarif ettiği yaşlardayım ben de. O zaman, onun gibi devam edeyim:

Hatırlıyorum!

Tabii ki üniversitenin kampüsünü ve öğrenci yurtlarını öncelikle. Dördüncü bloğu. Geceyarıları oda gezmelerini, sabahlara kadar ve günlerce süren anatomi okumalarını, bitmeyen politik tartışmalarımızı ve her sabah başka bir hayata uyanacağımız umudunu, onun saflığını ve tazeliğini hatırlıyorum.

Hayatımda yaşadığım ilk depremi hatırlıyorum.

Bornovalı yurt hizmetlisinin halimize bakıp gülüşünü: 'Burda zelzele çok sık olur, merak etmeyin.'

Kendimi can havliyle bahçeye atmışım bu arada. İyi hatırlıyorum.

Başlayınca hiç bitmeyecek zannettiğim sonbahar yağmurlarını sonra. Başka hiç bir şehre bu kadar yakışmaz galiba yağmur. Hala bilet kesilen şehir için otobüslerini ve esmer, zayıf biletçinin gecenin son Konak-Bornova seferinde arka koltukta oturan birkaç yaşlıyla rumca konuşmalarını.

Küçükpark'ı hatırlıyorum. Sevgiliden alınan buluşma sözünün sevinciyle kocaman ve renkli bir ormana dönüşen parkı.

Açık hava sinemasını hatırlıyorum. Ferdi Tayfur'lu filmleri. Kapının önünde çiğdem satan çingene çocuğunu ve ahşap, renkli sandalyeleri.

Merkez lokantasını. Öğrenci kredisinin alındığı gün yenilen pilav üstü döner ve tel kadayıf ziyafetlerini.

Bornova Postanesini hatırlıyorum. Ödemeli Avanos konuşmalarını. "Baba iyiyim ben, burada her şey yolunda. Yok, yok... Bizim buralarda bi sıkıntı yok. Tamam, baba... Karışmam olaylara, tamam!"

Akşam son ringi kaçırıp yürüyerek kampüse gitmelerimizi hatırlıyorum. Dünyanın en güzel kokulu yaz akşamları Bornova'da yaşanır, şahidim ve iddialyım.

Çınar Pastanesini hatırlıyorum. İlk sevgili, ilk buluşma. Hesabı ödemeye param yetecek mi? Hala içim titreyerek hatırlıyorum.

Meyhanelerini hatırlıyorum. Yiyeceğini yanında getirdiğin, sadece şarap satılan meyhanelerini.

Duvarlarını şiirle doldurduğumuz öğrenci evlerini. Yataksız ranzaları ve afiş, korsan sonrası sığınaklarımızı.

Velhasıl kelam, 'nereye gidersem gideyim, arımdan gelecek' o şehri hatırlıyorum.

Gençliğimi, yazgımı, umutlarımı, duru, saf ve katışıksız bir ömrü bahşeden yurdumu, İzmir'imi!

NOSTALJİ

KÜLTÜRPAK VE İZMİR

FOTOĞRAFLAR: APİKAM ARŞİVİ

Çocukluğu, gençliği, biraz da orta yaşları ve yaşlılığı İzmir’de geçenler için fuarın anlamı çok büyüktür.

Yakın çevresi olan, tıpkı; Kordon Boyu, Karşıyaka, Bornova, Eşrefpaşa, Karantina, Göztepe, Kemeraltı, Havra

kışlık sinemalar; Çiçek, Lozan, Arzu, Mehtap, Bahar (sonra Küçük Lozan olmuştu adı) Şenocak, Lale, Divan, Gözümoğlu, Venüs, Dünya, Güneş, Elhamra, Sema, Şan, Konak, Kapalı Şenocak, Ferah, Köşk, Tayyare, İzmir, İmren, Yeni, Büyük, Saray, Kulüp, Yıldız,

camileri, türbeleri, kiliseleri, kortijoları, sinagog ve havraları ve daha isimlerini saymadığım nice yer ve güzelliklerin taşıdıkları anlam gibi...

Sadece İzmirli için değil, çevre il, ilçe, belde ve köy sakinleri için de fuarın anlamı büyüktür. Nişanlar, düğünler, sünnetler ona göre programlanır, fuara gelmek ve orada harcamak için para biriktirilirdi. İzmir şehrinde yakın eş dost ve akrabası olanlar şanslıydı. Tanıdıklara önceden haber verilir, fuar zamanı da ama 3 günlüğüne ama 10 günlüğüne gelinirdi, İzmir’e.

Şimdi geçmişe özlem olarak ifade ettiğimiz nostaljik bir ifadeyle fuarı, fuarın bize kattıklarını hatırlıyoruz... 50’li, 60’lı, 70’li, 80’li yılların Kültürpark ve İzmir (Arsulusal) Enternasyonal Fuarı’nı...

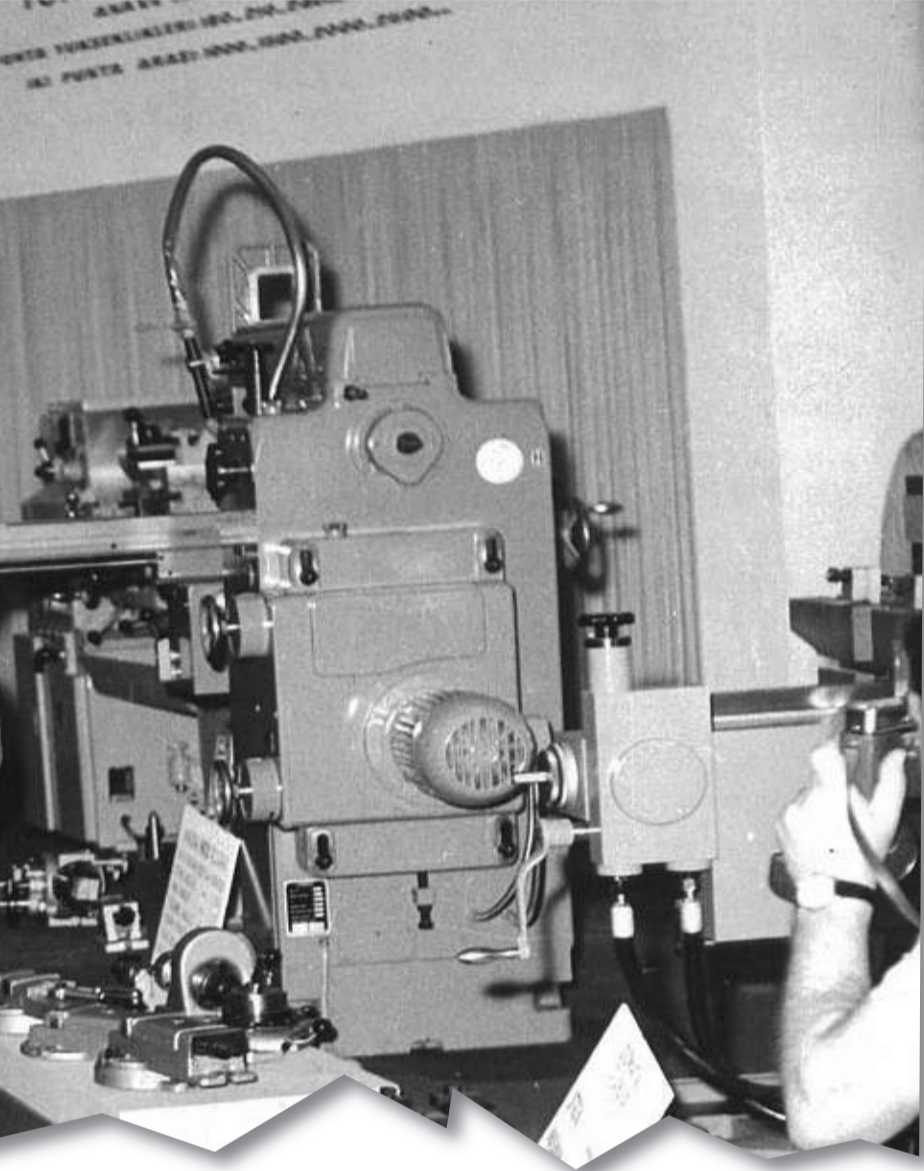
‘Bu şehirde fuarlar kurun, sergiler açın.’ Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK

Sokağı, Mezarlıkbaşı, İkiçeşmelik, Şato, Kadifekale, İngiliz Bahçesi, Bahribaba Parkı, Kızılçullu, Hipodrom, Agora, Pınarbaşı, Balçova ve Bayraklı... Daha nice saymadığım güzellikleri barındıran semtler, yapılar... Yazlık ve

İkbal, Ses, Melek, Serttaş, Albayrak, Işık, Ünüvar, Hayat, Ege, Hastürk, Kordon ve daha niceleri...

İnciraltı, Klizman, kabotaj bayramları, Alsancak Stadyumu, Akdeniz Olimpiyatları, Alsancak Spor Salonu,

ENTERNASYONAL FUARI

Kültürpark ve İzmir Enternasyonal Fuarı, İzmir'i İzmir yapan kendine özgü bir sosyal, ekonomik, doğal ve tarihsel bir kültür oluşumuydu. 1936 yılında Kültürpark alanına taşınan İzmir Enternasyonal Fuarı, İzmir'in çağdaş ve modern bir kent kimliğinin oluşmasında önemli bir rol oynamıştı. Kültürpark ve İzmir Enternasyonal Fuarı'nın, İzmir İktisat Kongresi, Nümune Meşheri, 9 Eylül Sergi ve Panayırları ile başlayan öyküsü, onu Cumhuriyetimiz ile yaşıt ve Cumhuriyetimizin önemli bir projesi haline getirmişti. "Moskova Kültürpark"ından esinlenen bu Kültürpark fikrinin sahibi Suad Yurdkoru'yu ve Kültürpark düşüncesinin

ÖZCAN ÇİNE

mimarı olan unutulmaz Belediye Başkanı Behçet Uz'u burada anmadan geçmeyelim. Kültürpark inşaatı için kentte bataklıklar kurutulmuş ve 1922 büyük yangınının harabe ve moloz yığını haline getirdiği alan temizlenmiş, Kültürpark'ın temeli atılmıştır. Hem de yabancı uzmanların 40 yılda ancak buraların temizlenebileceğini söylemelerine karşın birkaç yıl gibi kısa bir zaman içinde...

Yeni yaşamın kapısı : İEF

Yalnız İzmir için değil tüm Türkiye için yadsınamaz bir değerdi Kültürpark ve fuar... İlk zamanlarda 60'lı yılların başı ve ortalarında televizyon yoktu, bilgisayar ve internet yoktu. Sinema

filmlerinde ve bazı ders kitaplarında gördüğümüz hayvanları Fuar Hayvanat Bahçesinde tanıdık, sevdik, kafeste olduklarına üzüldük. Başta Pak Bahadır olmak üzere sevdiklerimize ve tehlikesiz bulduklarımıza yiyecek verdik... Salınarak yürüyüşlerine ve rengarenk kabaran tüyelerine hayran kaldığımız tavus kuşlarını izlediğimiz yerd fuar...

Arkeoloji Müzesinde, başta Efes ve Sard olmak üzere çevre illerde yapılan kazılardan çıkarılan paha biçilmez tarihi eserleri gördüğümüz, hem tarih ve hem de sanat bilgi ve görgümüzün pekiştirildiği bir yer olmuştu fuar...

İlk televizyon yayını, sonrasında ilk kapalı devre renkli televizyon yayını da izlediğimiz bir yer olmuştu fuar... Dünya kupası maçlarını, Müller'in gollerini fuarda izledik...

Kültürpark ve İzmir Enternasyonal Fuarı, İzmir'i İzmir yapan kendine özgü bir sosyal, ekonomik, doğal ve tarihsel bir kültür oluşumuydu.

Planetarium'da (Yıldızlar Evi) özel gözlük takarak gökyüzünü izlediğimiz, evreni tanımaya ve sorgulamaya başladığımız yerdi fuar...

Çeşit çeşit bitkileri, ağaçları orada gördük tanıdık; okul oldu bizler için Kültürpark ve fuar...

Jules Verne'nin Aya Seyahat adlı romanında okuduklarımızı; Uzayı (o zamanlar feza da denirdi) uzay araçlarını/Sovyet Sputnik'ni, Amerika'nın Apollo 11'ini, astronotları / Yuri Gagarin'i, Neil Armstrong'u, uzayda yürüyüşü, aya gidişi hep fuarda gördük, heyecanlandık, bilgilendik. Uzay yarışında Amerika ile Rusya'yı (O zamanlar SSCB idi) karşılaştırdığımız yerdi fuar...

Her yıl yaklaşık 30-40 ülkenin, yerli ve yabancı binden fazla firmanın konuk olduğu pavyonlarda sergilenen yeni teknolojiler, ülkelerin ürettiklerini ve kültürlerini tanıtan her türlü materyali fuarda gördük, dünyamız genişledi...

O zamanlar Demirperde ülkeleri olarak tanımlanan Rusya dışındaki Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan pavyonlarındaki ağır hantal, ama makine yapan makinelere biraz gıpta ile baktığımız bir yerdi fuar...

Dünya insanlarını, Japonu, Çinliyi, Rusu, Hintliyi orada gördük tanıdık.

Bizim gibi insanlar olduğunu öğrendik, insancıl ve enternasyonalist duygu ve bilincimizin gelişmesine katkıda bulunan bir yer oldu Kültürpark ve fuar...

Yıllar sonra televizyonlarda gösterilen buz üzerinde artistik jimnastiği, buz dansını 60'lı yıllarda fuarda SSCB den gelen buz revüsünden izledik...

Lunaparkında eğlendik, Moskova Sirki'nde, Medrano ve Tony sirklerinde palyaçolara, köpek ve maymun gösterilerine güldük, aslan ve kaplanları çekinerek biraz da korkuyla, at gösterilerini, trapezcileri heyecanla seyrettik...

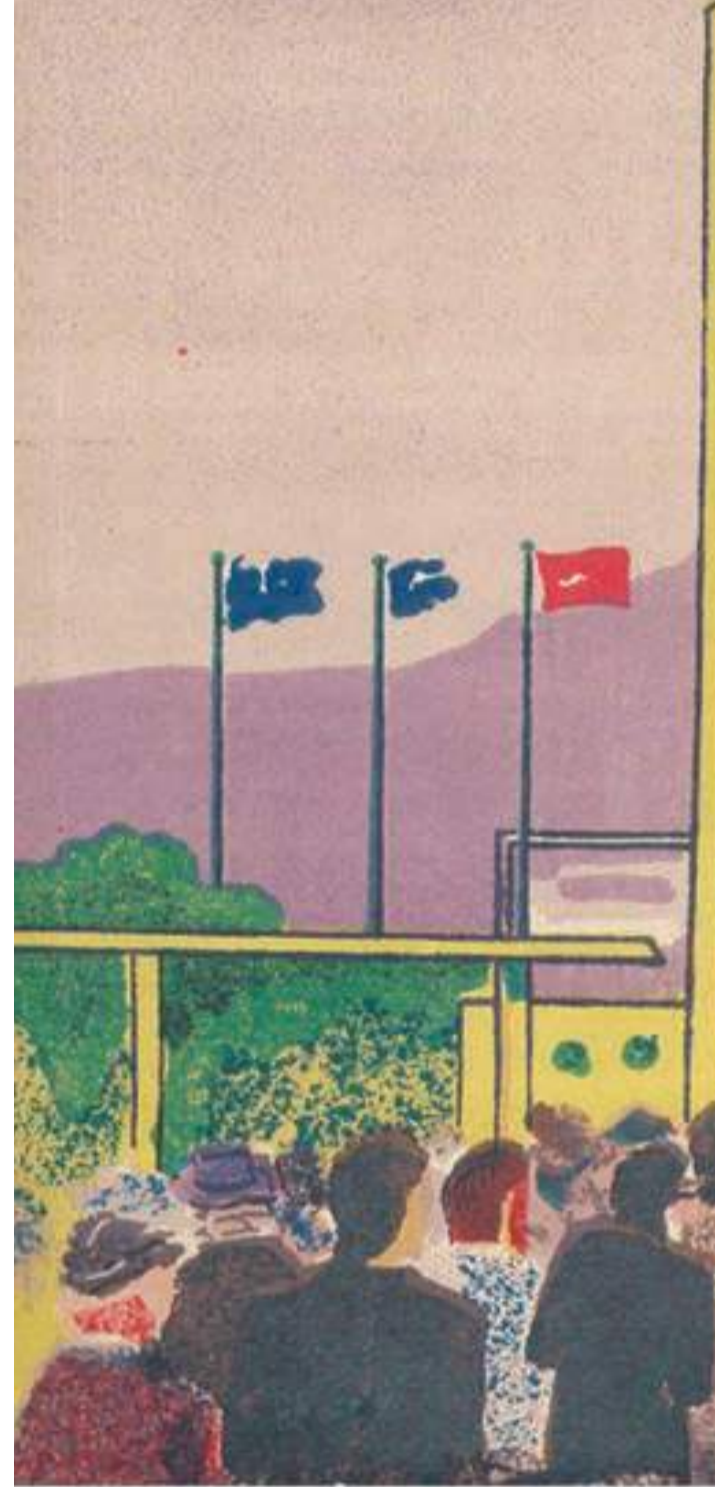
O zamanlarda öğrenci olan bizler için Kültürpark alanı ve fuar eğlenceli bir okul oldu. Tüm ziyaretçiler için de bir "halk okulu" idi orası...

Eş, dost, akraba, komşularla beraber hazırlanan nevalelerle çay bahçelerine gidip (başta Villa Çay Bahçesi olmak üzere) semaver çayımızı söyleyip akşama pavyonların açılış saatine kadar yiyip içip eğlendiğimiz, dostlukların pekiştirildiği yerdi fuar...

İEF'de ünlüler geçidi

Gazete ve dergilerde resimlerini gördüğümüz, hayat hikayelerini okuduğumuz, filmlerini izlediğimiz ünlü

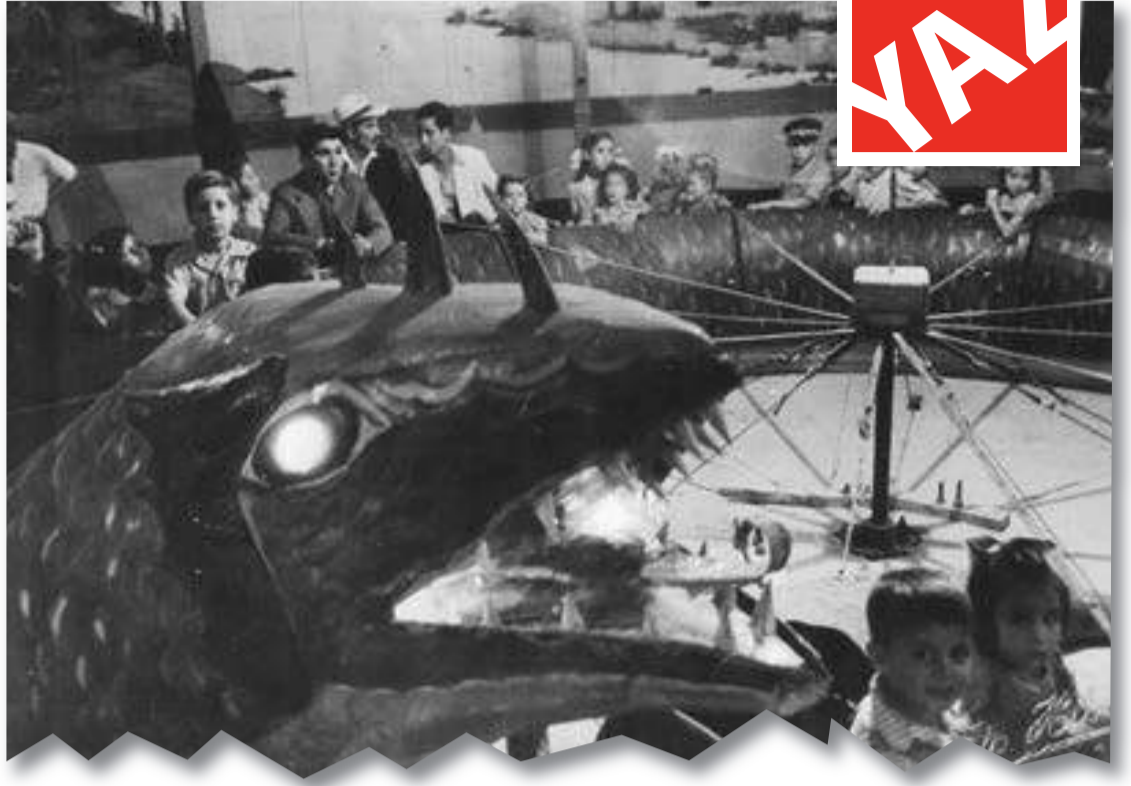
İZMİR
ENTERNASYONAL
1940
FUARI

sanatçıları, Zeki Müren'i, Safiye Ayla'yı, Müzeyyen Senar'ı, Sevim Tanürek'i, Bülent Ersoy'u, Ziya Taşkent'i, Güneri Tecer'i, Erol Büyükburç'u, Ajda Pekkan'ı, Gönül Yazar'ı, Fatma Girik'i, Emel Sayın'ı, Ateş Böcekleri'ni, Bal Arılarını, Nuri Sesigüzel'i, Ahmet Sezgin'i, Ferdi Tayfur'u, İbrahim Tatlıses'i, Şükran Ay'ı, Sezen Aksu'yu, Tanju Okan'ı, Moğolları, Cem Karaca'yı, Barış Manço'yu, Dario Moreno'yu, Selda Alkor'u, Serpil

Örümcer'i, Seyyal Taner'i ve daha nicelerini; Manolya'da, Ekici Över'de, Çamlık Senar'da, Akasyalar'da, Kübana'da, Mogambo'da, Göl Gazinosu'nda izleyip dinlediğimiz; tiyatro sanatçılarını Yıldız ve Müşfik Kenter'leri, Haldun Dormen'i, Nejat Uygur'u, Muammer Karaca'yı, Altan Erbulak'ı, Öztürk Serengil'i, Zeki Alasya ve Metin Akpınar'ı, Sadri Alışık'ı ve daha nicelerini seyrettiğimiz, bu sanatçıların

Yalnız İzmir için değil tüm Türkiye için yadsınamaz bir değerdi Kültürpark ve fuar... Bu kültür mekanı okul oldu bizler için...

kültürümüze katkı yaptıkları yerdi fuar...

Akşam saatlerinde fuarın Lozan kapısının karşısındaki yol üzerinde bulunan rengarenk ışıklandırılmış büyük havuzun kenarında Deniz, Hava ve Kara Kuvvetleri bando takımlarından marşlar dinlediğimiz yerdi fuar...

Genç, orta yaşlı, yaşlı birçok İzmirlinin o bir aylık fuar sezonu içinde iş bulup para kazandıkları, ailelerine ekonomik destek sağladıkları önemli bir çalışma alanıydı fuar...

Ailecek ya da arkadaşlarıyla kuşulu su bisikletlerine binip küçük gölde dolaştıkları bir yerdi fuar.

Mini trene binerek yaklaşık 2 kilometrelik bir fuar gezintisi yaptığımız bir yerdi fuar...

Arkadaşlarla bazı günler öğle arasında ya da okul çıkışında fuar sezonu dışında da açık olan mini golf oynadığımız, gezip eğlendiğimiz bir yerdi fuar...

Çocukluğumuzda fuara gittiğimiz günün ertesinde sokakta arkadaşlarımızla karşılaştırmak üzere broşürlerini aldığımız yabancı ülkelerin pavyonları olan yerdi fuar...

Büfelerde tadını unutamadığımız sandviçlerin, musluktan külaha doldurulan İtalyan dondurmalarının olduğu yerdi fuar...

Gençlerden vücut ağırlıkları

tutanların biraz etrafa gösteri yapmak için paraşüt kulesine çıkıp paraşütle atladıkları ya da tereddüt edenlerin itilerek atlatıldıkları yerdi fuar...

Ellerinde tenis raketi ile ya da akşam yemeği için abiye kıyafetleri ile Tenis Kulübü'ne gelenleri, biraz merak biraz da gıpta ile seyrettiğimiz bir yerdi Kültürpark ve fuar...

Çocukluğumuzda, gece yarısı fuardan eve geldiğimizde ipi sarkacak şekilde tavana bıraktığımız yarısı mor renkte uçan balonları aldığımız yerdi fuar...

Farklı inanç ve yaşam biçimlerinden gelen insanların aynı hazzı duyarak eğlendikleri, bilgilendikleri ve birbirleriyle çatışmadan yaşayabileceklerini öğrendikleri bir güzel mekandı Kültürpark ve fuarımız...

Nostaljinin TDK Sözlüğündeki, "gündedün" kelimesi ile değil, "Geçmişte kalan güzelliklere olan özlem duygusu" olarak tanımlanması ve anlaşılması daha sempatik ve anlaşılır bir ifade. Evet, Kültürpark ve İzmir Enternasyonal Fuarı bizim için bir "özlem".

Andığımız, anlattığımız Kültürpark ve fuarı özleyeceğiz. Eskisi gibi olmayacak tabii ki Kültürpark ve fuar. Gelişen, dönüşen ve değişen bir kentte Kültürpark ve fuar da değişti.

Şimdi fuar alanını "kültür mekanı" olarak muhafaza etme zamanıdır...

Fuar Villa

DENİZ ÇABA

Fuar zamanı 100'den fazla personelin çalıştığı ve sabaha kadar açık olan Villa Çay Bahçesi, hem İzmirliilerin hem de İzmir Enternasyonal Fuarı için kente gelen sanatçıların uğrak noktalarından biriydi. İki dönüm arazi üzerine kurulu, 2500-3000 sandalyesiyle devasa bir mekân olan Villa Çay Bahçesi, aynı zamanda SODEP'in kuruluşuna da tanıklık etti. Erdal İnönü, genel başkan seçildikten sonra ilk siyasi İzmir buluşmasını burada gerçekleştirdi.

Erdal İnönü

ANILARI SAKLI:

Çay Bahçesi

Önceki adı, Recep Özgen Çay Bahçesi

1955 Balıkesir doğumlu Yekta Varnalı, Balıkesir'den İzmir'e yatılı öğrenci olarak gelmiş. İzmir Türk Koleji'nden mezun olduktan sonra 1973'te Ankara Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü'nü kazanmış. Ancak babası dil öğrensin diye Almanya'ya göndermeyi teklif edince kararını değiştirmiş. 1973'te Goethe Enstitüsü'ne kaydolan Varnalı, Türkiye'ye dönünce de Ege Üniversitesi Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü'nü bitirmiş. Ancak aynı babası gibi, bu kez de rahmetli kayınpederi Ercüment Uygur'un cazip teklifi karşısında, Fuar'da Villa Çay Bahçesi'ni işletmeye başlamış. Mekânın önceki adının Recep Özgen Çay Bahçesi olduğunu söyleyen Varnalı, "Bursa Fuarı'nda hala bu isimde çay bahçesi var, artık torunları işletiyor" diyor: "İzmir Fuarı'ndaki adı ise bir süre sonra Villa Çay Bahçesi oluyor. Ve biz orada 20 küsur yıl işletmecilik yaptık. Çok güzel yıllardı. Bir defa o yıllarda İEF'ye İzmir ilçelerinden inanılmaz rağbet vardı. Televizyon yoktu; ünlü sanatçıları görebileceğiniz tek yer İzmir Fuarı ve halk konserleriydi. Ekici Över Bahçesi, Manolya Bahçesi, Lunapark Gazinosu... Bunlar halk bahçeleriydi, 5 bin kişiyi ağırlardı. Ayrıca Akasyalar Çay Bahçesi, Menekşe Çay Bahçesi, Kübana, Mogambo, Palmiyeler, Göl Gazinosu ve Ada Gazinosu fuarın ünlü mekânlarıydı."

SODEP'in kurucularından, SHP, ardından CHP'de yıllarca görev yapmış bir siyasetçi olan Yekta Varnalı, Fuar'daki ünlü Villa Çay Bahçesi'ni 20 yılı aşkın süre işlettiği için bolca anı biriktirmiş. Gazinoların, çay bahçelerinin dolup taşıdığı o eski İzmir Fuar'ı günlerini, matineler için sabahlayan aileleri, 12 Eylül sabahı çay bahçesinde mahsur kalanları ve daha nice hikâyeyi şimdi yüzünde kocaman bir gülümsemeyle anlatıyor...

'Levent Kırca, mutlaka oyun öncesi bizim ayranımızı içerdi'

O yıllarda İzmir Fuar'ı sadece İzmir ve Ege'den değil, Türkiye'nin dört bir yanından insanı kendine çekiyor. Bir ay adeta festival

havasında geçiyor. Varnalı, "Matineler olduğunda kadınlar sabah erkenden yer tutmak için çay bahçelerinde sabahlarıydı" diyor. "Bir de tabii taşradan gelenler sabahtan gecenin geç saatine kadar fuarda oldukları için otelde kalmazlardı. Yabancı devletlerin pavyonlarını dolaşır, yemek yer, akşam da gazinolara giderlerdi. O saatten sonra da çay bahçelerinde sabahlayıp Basmene'deki otogardan ilk otobüse atlayıp evlerine dönerlerdi. Yani İzmir Fuarı, 24 saat yaşardı. Villa Çay Bahçesi de 24 saat açıktı. Hatta fuar zamanları kadromuz 110 kişi olurdu. Villa Çay Bahçesi'nin müşterileri arasında tiyatrocular da vardı. Özellikle Nejat Uygur ve Levent Kırca müdavimlerdendi. Zaten Çamlık Senar, Villa Çay Bahçesi'nin hemen yanında. Levent Kırca, mutlaka oyun öncesi bizim ayranımızı içerdi."

'30 ekmek alıp, götürdüm'

Fuarı zamanı Villa Çay Bahçesi'yle ilgili en ilginç anılardan biri ise, 12 Eylül 1980 darbesinde yaşanıyor. Varnalı, şöyle anlatıyor: "O zaman fuar 20 Ağustos-20 Eylül arasında bir ay açık kalıyor. 1980 de öyle bereketli yıl ki, fuar dolup taşıyor. 11 Eylül gecesi yattık, sabah marşlar... Fakat Villa Çay Bahçesi'nde sabahlayanlar sokağa çıkma yasağı ilan edilince orada kalmışlar. Çocuklar arıyor, 'Tek bir sandviç ekmeği kalmadı' diye. Evden

çıktım, 26 Ağustos kapısına yürüdüm, askerler kapıları tutmuş. Dedim ki, 'Çay bahçesi çok kalabalık, içeride hiçbir şey kalmamış, Kahramanlar'daki fırından ekmek alayım, götürüyüm.' Anlayışla davrandılar. Oradan 30 ekmek aldım, götürdüm."

'Sadece ben 7-8 bin düğün gördüm'

İki dönüm arazi üzerinde 2500-3000 sandalyesi olan Villa Çay Bahçesi, aynı zamanda düğün salonu olarak da kullanılıyor. Varnalı, "Yıl 365 gün, bizse yılda 400 düğün yapardık" diyor: "Hafta sonları yazın hem gece hem gündüz düğün olurdu. Temmuz ayında bile kapalı düğün salonunda yer bulunmazdı. 300 meşrubat, 6 katlı pasta, orkestra, şantöz, dansöz, hepsi içinde bugünün parasıyla 3 bin liraydı. Sadece ben 7-8 bin düğün gördüm. Roman vatandaşların düğünleri muhteşemdi. Özel izleyicileri olurdu o düğünlerin. Bugün bile 'Villa Çay Bahçesi'nde evlendim' diyen çok insan çıkacaktır. Bir de bizde tüm orkestra elemanları, dansözü dahil, hepsi sigortalıydı. Ben dansöz emekli eden ilk işletme olabilirim. Dansöz Arzu, gece birçok yerde çıkar ama bizde sigortalıydı. Hatta bizden emekli oldu."

Marpuçlar kehribar

Villa Çay Bahçesi'nin bir özelliği de nargile konusundaki ustalığı. Varnalı,

"Şu anda insanların içtiği nargile değil macun" derken, geriye dönüyor: "O zaman nargile marpuçları kehribardı. 200 tane kehribar marpuç vardı Villa Çay Bahçesi'nde. Herkesin özel marpucunun üzerinde ismi yazardı. Kimsenin marpucu kimseye verilmezdi. İzmir'in en ünlü işadamları, bürokratları akşamüstü ya da akşam gelirler, genelde 15-20 kişilik gruplar halinde otururlardı. Onlara ekâbir takımı denilirdi. Bazen de havuz başında toplanırlardı. O zaman nargile tütünü tömbeki kullanılırdı. Şimdiki macun içiyor. O zaman bu tütünü saran Türkiye'de en ünlü üç yer; İstanbul'da Çorlulu Ali Paşa Medresesi, Bursa Fuarı'nda Recep Özgen Çay Bahçesi ve İzmir'de ilk olarak Villa Çay Bahçesi idi. En ünlü tütün sarıcılar buralarda çalışırlardı. Bunlar çok rağbet görürlerdi; çünkü nargiledeki en önemli özellik nargilenin üstüne tütünü koyduğunda tek ateşle bitirilebilmesidir. En fazla ateşi bir defa değiştirirsin. Yani her şey hakkıyla yapılıyordu. Örneğin çay kömürlü semaverde olurdu. Sadece o semaverin üfleyicileri bulunurdu. Fuar zamanı 150 semaver dağıttık masalara. Şimdi her yerde elektrikli semaverler..."

'Siyasete girilir, çıkılmaz'

Villa Çay Bahçesi, SODEP'in kuruluşuna tanıklık etmiş bir mekân aynı zamanda. Erdal İnönü, genel

Fuar ziyaretçileri, yabancı devletlerin pavyonlarını dolaşır, yemek yer, akşam da gazinolara giderlerdi. O saatten sonra da çay bahçelerinde sabahlayıp Basmane'deki otagardan ilk otobüse atlayıp evlerine dönerlerdi. Yani İzmir Fuarı, 24 saat yaşardı.'

başkan seçildikten sonra ilk siyasi İzmir buluşmasını burada gerçekleştirmiş. 1983'te SODEP'in kurucuları arasında yer alan Varnalı, kendi hikâyesini de şöyle anlatıyor: "Gençlik yıllarımdan itibaren merkezin solunda düşünen

biriyim. Dağlara taşlara Ecevit ismini yazanlardanız biz de.1983'te İzmir'de SODEP'in kuruluşuna katıldım. 1984'teki yerel seçimlerde merkez ilçede belediye meclis üyeliğine seçildim. Sonra SODEP ve Halkçı Parti

birleşti, SHP adıyla devam etti. SHP'de yerel bazda yapılabilecek tüm görevleri yaptım. Sonra CHP olarak yolumuzda yürüdük. Siyasette 35 yıllık geçmişiniz olduğu zaman, abi pozisyonuna geliyorsunuz.

İnönü: İzmir havası böyle daha güzel

Varnalı'nın özellikle Erdal İnönü ile ilgili pek çok anısı var. Bir tanesini anlatmasını rica ettiğimizde, gülümseyerek başlıyor konuşmaya: "Genel Başkanlık sonrasında Erdal İnönü, bir panel için İzmir'e geliyordu. Temmuz ayıydı ve çok sıcaktı. O zaman da benim bir Reno arabam var, kliması da yok. Ben İnönü'yü havaalanından aldım, merkeze doğru geliyoruz. Klima olmadığı için özür diledim. Camı açtık. 'İzmir havasını böyle almak her şeyden daha güzel' dedi. Yani çok muhterem bir insandı. Kimseye çantasını da taşıtmazdı. Bir de eskiden omuza alma âdeti vardı. O da bunu istemediği için hemen yere otururdu."

Tek başına

HANDAN GÖKÇEK

ÖYKÜ

"Burası,"

"Bir kaç gün sonra gelseniz çok daha güzel zamanlar geçirebilirdiniz,"

"Tenha bir zamanda görmek istedim, teşekkürler."

Aslında ne kadar yalnız olduğumu hatırlatıyor insanlar. Gülümsedikleri her an bir parça daha koparıyorlar ruhumdan, çünkü sonsuza kadar sürmüyor o gülümseyiş, bunu bilmenin verdiği rahatsızlık. Hiç acımadan geri alıyorlar verdiklerini.

"Eski fuar gibi değil artık gerçi. Hep تنها buralar. Eskiden büyük adamlar gelir yapardı açılışını, şimdilerde sessiz sedasız açılır kapanır. Yalnız fuar mı? Eskisi gibi olan neyimiz kaldı ki abla?"

Taksinin ücretini verip iniyorum. Şakakları kırışmış, kamburu çıkmış, sesi çatlamış taksiciye lafı bıraksam kendi hikayesine girecek elbet. Ben bugün kendi hikayemin içinde kaybolmak istiyorum oysa.

Küçüklüğümde bana koskocaman gelen kapı, küçülmüş şimdilerde. Kaç yıl oldu bu kapıların birinden girmeyeli... yirmi, otuz, kırk... ne de kolay söyleniyor bu rakamlar, oysa yaşamak... Yaşamak neydi? Babamın avuçları içinde küçülen ellerim, omuzlarında uzayan boyum. İnsan kalabalığını onun omuzlarından izlerdim, yüzlerce kafa, yüzlerce düşünce, yüzlerce hikaye... Kardeşim annemin elinden tutmuş, "İn aşağı sıra bende," derken benim onu duymazdan gelişim. Babamın anneme göz kırıp

"Gönlümün yazarını dinleyeceğiz bu gece Melihat," deyişi... Annemin kıskançlıkla dolu gülümseyişi...

"Önce lunapark!"

"Baba lütfen, önce lunapark!"

Kardeşimle birbirine karışan çıgıllıklarımız. Babamın lunaparkın önünden geçer gibi yapıp ağlamamıza sebep olur olmaz geri dönmesi... Gülen ayna, ağlayan atlıkarınca, uçan salıncak... Bizim için fuar lunaparktı. En çok fuarın etrafında tur atan mini treni severdik. İlk özgür yolculuğumuzdu bizim. Sonra ben bir ülkeye kardeşim başka bir ülkeye... Tabi uçan bir balon almadan çıkılmazdı oradan. Üzüm suyu, turşu suyuna karışır, midemiz bulanır, balon elimizden kaçar, ağlamaklı olunur ama ağlanmazdı. Sonra babamın gönlünün yazarı...

Gençliği gönlümde bitmez sanırdım

Hayat ben hep seni böyle tanırdım

Çaresi olsaydı ömür alırdım

Hayat sen ne çabuk harcadın beni

Henüz içeri bir kaç adım atmış gözlerimi, manolya ağacına bırakmışken duyuyorum sesini. İçim ürperiyor. Otuz gün boyunca her akşam babamın omuzlarında kah Gönül Yazar'ı kah Zeki Müren'i kah Müzeyyen Senar'ı dinlemeye giderdik. Taksicinin dediğine göre artık sadece yirmi gün açık kalıyormuş. Öyle şarkıcı markacı da gelmezmiş...

Birbirine kavuşmak için dallarıyla sarmaş dolaş olmuş ağaçların altından yürüyüş yoluna sapıyorum.

"Şu ülkelerin pavyonlarını da gezelim Cevdet,"

"Bu gece gönlümün yazarını dinleyeceğiz karıcığım, yarın gezeriz,"

Annemin yüzü düşüyor yol kenarındaki çiçeklerin üstüne. Hüzünlü, kırgın bir ben anlıyorum. İniyorum babamın omuzlarından, kardeşimin omzunu dürtüp "hadi sıra senin" diyorum. Annemin eline sarılıyorum, sesimi alçaltarak

"Nereye gitmek istiyorsan söyle ben yarın ağlayayım, babam da götürsün," diyorum.

Gülümsüyor. Kısa bir süre düşünüp

"Cem Karaca, geleceğim yarın, onu isteyelim," diyor. Tabii "hani pavyonları gezecektin?" diyemiyorum. Babamın Gönül Yazar, annemin Cem Karaca aşkını iyi biliyorum çünkü.

Ayaklarım göl gazinosuna doğru sürüklüyor beni, gözlerim yıllar öncesindeki gazete afişlerini hatırlatıyor. Assolist kim, türkücü kim, komedyenler kim, fasıl nerde var, annemle birlikte heyecanla bakardık o sayfalara. Ekici Över de çıkardı, babamın Gönül Yazar'ı, Manolya'da Zeki Müren, Lunapark Gazinosu'nda Emel Sayın da. Fuarı ziyaret etme parası aylar öncesinden biriktirilmeye başlanırdı. Biz kardeşimle lunapark parası için harçlıklarımızı birleştirirdik. Sıralama belliydi, önce lunapark, sonra pavyonlar sonra şarkıcılar. Ama Gönül Yazar günü ne lunapark ne pavyon...

Fuar zamanı boş kalmazdı evimiz, şehir dışında ne kadar akraba, eş, dost varsa gelir giderdi. Annem yine mutsuz gündüz yemek bulaşık, akşam şarkıcı türkücüden. Cem Karaca ben ağlarsam gidilen annemin ilk gençlik aşkı...

Bir gün belki hayattan
Geçmişteki günlerden
Bir teselli ararsan
Bak o zaman resmime

Dağ Diskosu'nun önünde açıyorum gözlerimi, şirin bir kafeterya olmuş artık burası. Lise yıllarımın kaçak diskosu değil... Çocukluğumun o büyük dallı budaklı "Gölgesi Güzel" ağacının altındaki bir masaya oturuyorum. Pırıl pırıl gözleriyle genç bir kız geliyor, "Ne içersiniz?"

Limonata derdim eskiden...

"Sade Türk kahvesi," diyorum.

Bir kaç gün sonra açılacak gibi durmuyor burası. Kuş civıltılarına karışıyor, çay kaşığı sesleri, yana yakıla bir ambulans geçiyor çitlerin arkasından. İki sevgili bir masa... Bir de ben...

Sen yalnız değilsin
Biliyorum nerdesin
Bu üzerdi beni

Yaşasaydım ve görseydim
Usulca söylüyorum bende

şimdi. Annem gideli çok oldu. Babamı yıllardır görmüyorum. O annemden sonra gönlüne yazan başka birini buldu. Kırıldım... Kırıldım çünkü

annemin en yakın arkadaşını annemin o en çok sevdiği yeşil koltuğunda görmek... Yurt dışında okurken almıştım bu evlilik haberini. Dönmedim, dönemedim....

Yıllarca başka bir ülkede yaşamamın verdiği yabancılik duygusu. Kahvenin telvesi, duvarın nemi, insanın gamı. İnsanlar yürürler, koşarlar, düşerler, düş kurarlar. Birileri başkasının kurduğu düşlere inanır. Tavanlar, çöker, duvarlar birbirine yaklaşır, yer yarılr, gök delinir. İnsanlar düşerler ve düş kurarlar.

Onlarca sözcük geçiyor zihnimden. Sözcüklere sığınıp unutmak istiyorum yeniden. Olmuyor. Neden buradayım, neden geldim? Bu soruların hem hiç bir cevabı yok hem de milyonlarca cevabı var. Havaalanından direk buraya gelişime ne demeli?

Kahvenin parasını ödeyip kalkıyorum. Paraşüt kulesine dönüyor ayaklarım. Havada asılı kaldığım o günü hatırlıyorum. Kaçamak gelmiştik yine. Gülümsüyorum. Sözcükler işe yaradı. Kalkıyorum annemin yeşil koltuğundan. Fuarın yeşiline bırakıyorum ruhumu. Tutkuların mekanıydı burası. Futbol severler mesela, pirelli pavyonunu

tirübünlere

dönüştürürdü, ilk erkek arkadaşım müdavimiydi erkenden gidip yer bulurdu kendine. Orhan Ayhan'ın anlatımıyla izlerlerdi maçları, sıkıntıdan ölsem de katlanırdım. Eve döndüğümde annem öyle tatlı azarlardı ki, ertesi gün tekrar bir bahane bulur giderdim.

Kaskatlı havuzun yanına uzanıp müzik eşliğinde fiskiyeler ve suların dansını izlerdik. Sevgililerin en sevdiği anlardı, ilk öpüşmeler burada olurdu gizliden gizliye. Şimdi kocaman boş bir alan, ilk öpüşlerin heyecanı, bileğimden gökyüzüne kaçan balonlar gibi uçup gitmiş.

İçimde bir türlü uçup gitmeyen anılar, affedilemeyen bir baba, özlenen bir anne, buruk hatırlanan ilk sevgili. Adımlarım savruk, oradan oraya sürüklüyor beni. Gözlerim sürekli geçmişin kapılarını aralıyor. Sırtımdaki çanta gitgide ağırlaşıyor. Havaalanından bindiğim taksi Lozan Kapısı'nın önünden geçmeseydi "Burası" demeyecektim belki de..

Tam karşısında duruyorum hayvanat bahçesinin kardeşim büyük bir heyecanla dolaşır, ben sıkılırdım buradan. O zamanlar bile kafeslere, sınırlara

tahammülüm

yokmuş demek ki... Yine yok, öyle kapalı odalarda pek duramam, yıllık iznim başlar başlamaz atarım kendimi bir başka ülkeye. Şimdi neden burası?

Zaman geçiyor, tarih değişiyor, isimler değişiyor ama acı hep aynı... Aşk hep aynı... Ruhumuzdaki ikellik hiç iyileşmiyor... En ilkel halime tutunmak istiyorum, düşünmemek. Sözcüklerin hepsini bir araya toplasam ama hiç cümle kurmasam...

Fuar kapanır, okul açılırdı o yüzden fuarın son günü alışveriş günüydü, Basmane kapısının iki yanına dizilen standlardan hepsini alırdık. Hala severim kırtasiye alışverişini. Çıkıyorum bu kapıdan. Arkama bakıyorum. Babam gönlünün yazarını dinlemeye devam ediyor, annem Cem Karaca'nın sesinde kaybolmuş git gide siliniyor yüzü.

Elimi kaldırıp bir taksi çeviriyorum.

"Nereye abla?"

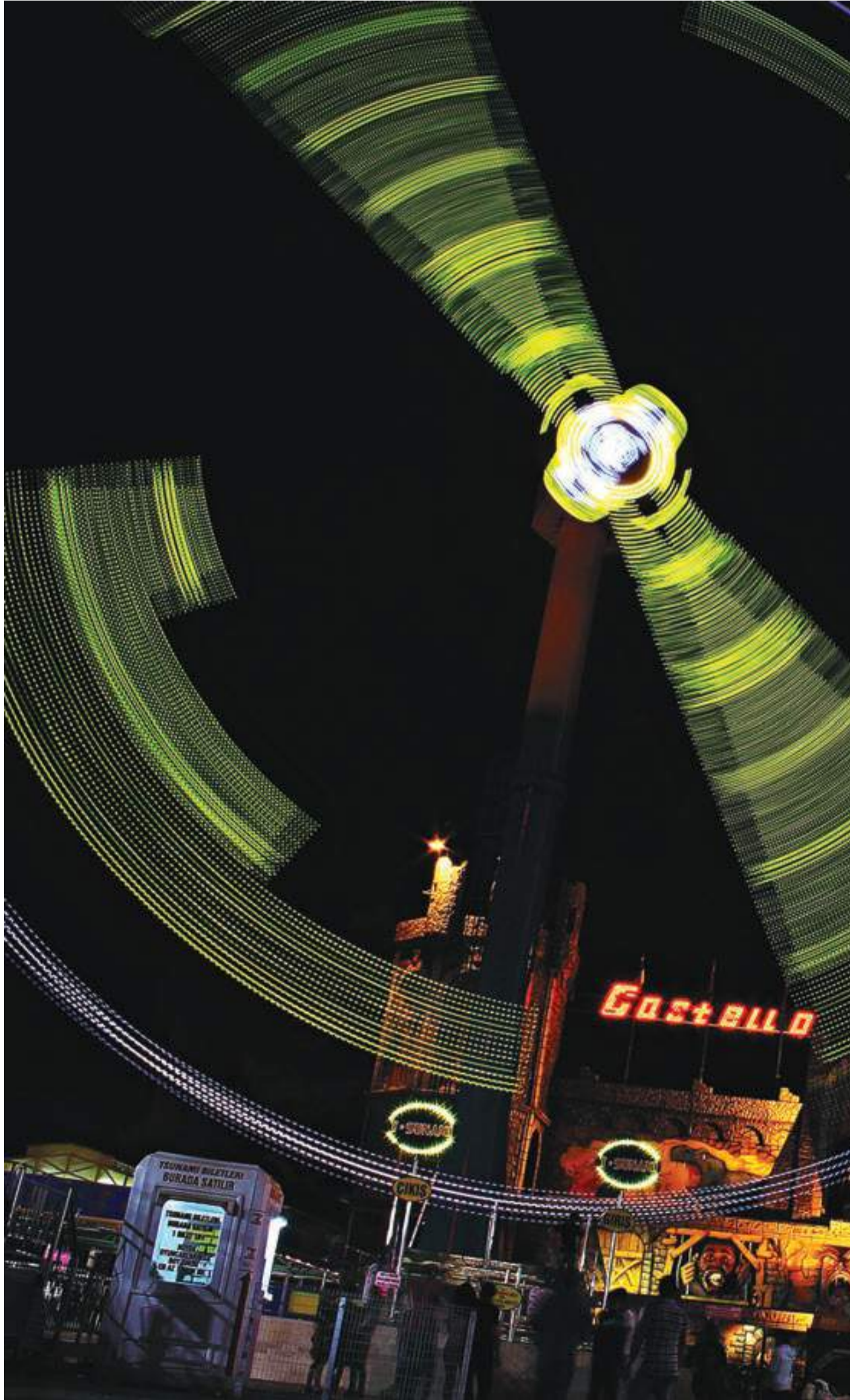
"Havaalanına"

“- Nereye abla?”
“- Havaalanına”

“Gitsem de her yerde
biraz vardır
Hatırda zamansız bir
plak
Bir otel kapısı, biraz
istasyon
Vardır o seninle
birlikte olmak
Buluşur çok uzaktan
ellerimiz
Ve nasıl göz gözeyiz
ansızın bir infilak”

Edip Canserver

Var mıdır, İEF ile göz
göze gelip infilak
etmeyen İzmirli?...

İZMİR

20 AUGUST — 20 SEPTEMBER 1957

Fuar'ın Ressamları

Bir İzmir İmgesi: İEF Afişleri

ÖMER DURMAZ

Fuar dönemlerinde İstanbul'dan, Ankara'dan, çevre illerden gelen afiş, pano, duvar ressamaları, tabelacılar, dekoratörler kurumların, markaların hizmetinde hünerlerini gözler

önüne seriyordu. Ne var ki İzmir'in, fuarın, ürünlerin bilinirliğini, tanıtımını üstlenen bu kimseler pek de öne çıkmıyor ve gizli özneler olarak sahne arkasında kalıyorlardı.

Her yıl birbirinden farklı etkinliklere ve kültürlere evsahipliği yapan İzmir Enternasyonal Fuarı (İEF) bu yıl 87.yaşımını kutluyor. Dünyanın en köklü uluslararası ticaret fuarlarından biri olmasının yanında Türkiye'nin ilk fuarı olan İEF, bir kez daha Kültürpark'ta kapılarını ziyaretçilerine açacak. Açıldığı günden bu yana yerli ve yabancı on binlerce katılımcı firmayı ve milyonlarca ziyaretçiyi ağırlayan İEF, 87 yıllık tarihi boyunca pek çok ilkin de yaşandığı yer olarak tarih serüvenine devam ediyor. Ticaretin, kültür-sanat ve eğlenceyle buluştuğu bu köklü organizasyonun geçmişinde afişler, panolar ve tabelaların da ayrı bir yeri bulunuyor. İlk düzenlendiği yıllarda adeta Türkiye'nin dünyayla buluşma noktası olan İzmir Fuarı'nın görsel kültür tarihi geçen yıl 2 Ekim'de "Fuar'ın Ressamları: İzmir Fuarı'nın Tarihinde Grafik Tasarımın İzleri" başlıklı araştırma sergisiyle anlatılmıştı.

Grafik tasarımın henüz bir disiplin olarak anılmadığı dönemlerde, alanının erken dönem uygulayıcılarının hikayelerinin anlatıldığı sergi, meslek hünerlerine

sahip zanaatkârların, sanatkârların çalışmalarını, üretimlerinin bağlamı içerisinde ele almıştı. Fuarın görsel kimliğine ve İzmir'in imgelemine, sürecin aktörleri üzerinden farklı bir okuma getiren sergi, ziyaretçilerini 1920-1970 yılları arasında yarım yüzyıllık bir yolculuğa çıkarmıştı. Fuar'ın Ressamları serginin Küratörü öğretim görevlisi Ömer Durmaz açılan sergiyi KNK için kaleme aldı.

Açık uçlu bir düşünme aracı

"Fuar'ın Ressamları" sergisiyle grafik tasarım disiplininin gelişiminde fuarın rolünü inceledim. Daha önce gün ışığı görmemiş bilgiler, kimseler, belgeler ortaya çıktı. Dolayısıyla görsel tarih araştırmaları için yeni bulgular söz konusu. Serginin sunuş metninden dile getirdiğim gibi "Görsel kültür tarihini konu edinen Fuarın Ressamları: İzmir Fuarı'nın Tarihinde Grafik Tasarımın İzleri" başlıklı araştırma sergisi, 'grafik tasarımın' henüz bir disiplin olarak anılmadığı dönemlerde, alanının erken dönem uygulayıcılarının hikâyelerini anlatmaktadır. İlgili meslek hünerlerine sahip zanaatkârların, sanatkârların çalışmalarını, üretimlerinin bağlamı içerisinde ele

alan sergi, fuarın görsel kimliğine ve İzmir'in imgelemine sürecin aktörleri üzerinden farklı bir okuma getirmektedir. Bitmiş bir sergiden ziyade açık uçlu bir düşünme aracı olarak tasarlanan serginin farklı bakış açılarına dönüşmesi ve yeni sorular ile başka araştırmalara vesile olması amaçlanmıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında sergiler, panayırılar ve fuarlar iletişimin en önemli aracıydı. Bunların başında da Uluslararası İzmir Enternasyonal Fuarı geliyordu. İzmir Fuarı, yakın tarihe kadar Türkiye'de ticaretin, sosyal ve kültürel yaşamın cazibe merkezi olmasının yanı sıra, bu temsili sağlayan yaratıcı endüstrinin de önemli odaklarından. Fuar dönemlerinde İstanbul'dan, Ankara'dan, çevre illerden gelen afiş, pano, duvar ressamaları, tabelacılar, dekoratörler kurumların, markaların hizmetinde hünerlerini gözler önüne seriyordu. Ne var ki İzmir'in, fuarın, ürünlerin bilinirliğini, tanıtımını üstlenen bu kimseler pek de öne çıkmıyor ve gizli özneler olarak sahne arkasında kalıyorlardı. Serginin, bu kişiler üzerinden fuarın ve İzmir'in tarihine ışık tuttuğunu düşünüyorum. Fuarın uluslararası düzeyde her yıl düzenlenen sosyo-kültürel ve

İZMİR ENTERNASYONAL FUARI

20 AĞUSTOS - 20 EYLÜL 1937

ekonomik güce sahip bir büyük etkinlik haline gelmesinde, özellikle İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi hocaları ve öğrencileri önemli görevler üstlenmişti. Bu yönüyle İzmir Fuarı bir okul işlevi görmüş; uygulamalı sanat bölümü öğrencileri için deneyim, hocaları için de iş olanağı sunmuştur. Fuarın mimari, aydınlatma, iç-mimari, sergileme, reklam, resimleme işleri ağırlıklı olarak bu kimselerin elinde hayata geçmiştir. Fuarda yer almak isteyen kurumların sunduğu ekonomik koşullar, yeni teknikler, teknolojiler, malzemeler kullanılmasını sağlamış, mesleki gelişim için eş bulmaz fırsatlar olarak değerlendirilmiştir. Bu kimseler kısa sürede geçici işler de üretseler, her dönemin önemli tasarımcıları, sanatçıları fuarda boy göstermiş, hem meslektaşlarıyla hem

de kentle ilişkide olmuşlardır.

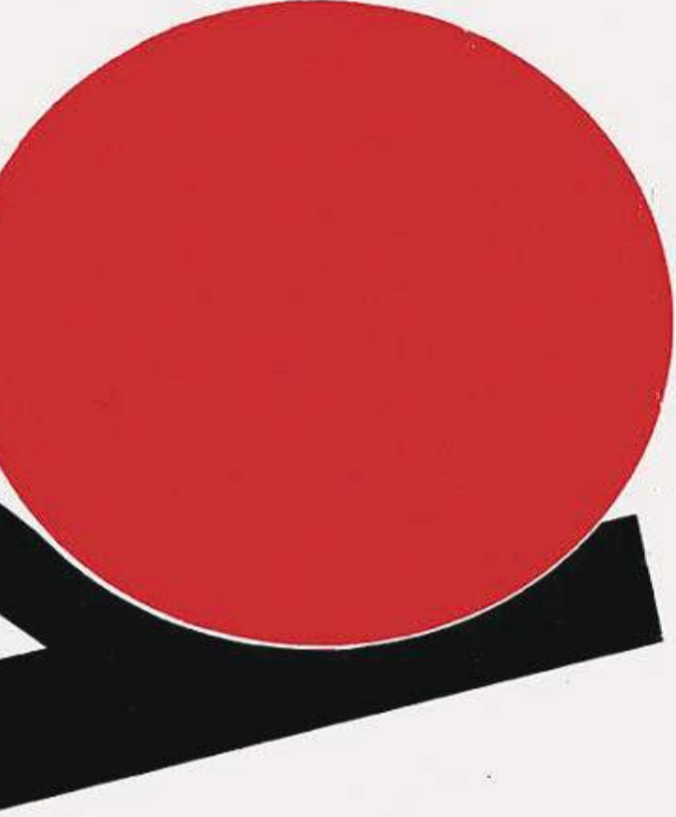
Tasarım sembolü

Erken Cumhuriyet döneminin vitrini olmuş İzmir Enternasyonal Fuarı, mimari açıdan birçok modern yapıyı, sanatsal açıdan heykeli, sosyal ve kültürel açıdan da kamusal alanı barındırmış. Diğer yandan İzmir Enternasyonal Fuarı, hem içinde bulunduğu coğrafyanın hem de dünyadaki gelişmelerin paralelinde değişimler yaşamış, fuarı oluşturan eserler yapıldıkları dönemin politik, ekonomik ve sosyal dinamiklerinin birer tasarım sembolü, iletişim kodu haline gelmiş. Bu sürecin dinamiklerini temsil eden semboller birer görsel taşıyıcı olarak tercih edilmiş. İzmir, 1922'deki yangından sonra hem şehir planlama hem de ekonomik açıdan fuarın etrafında yeniden yükselebilmiş, haliyle temel dinamikler fuarı var eden Cumhuriyet

68

37 İZMİR ente fuar

değerleri ve evrensel fuarcılık sembolleri üzerinden oluşturulmuş. Görsel stratejilerin belki de en çarpıcı örneği, bugün İzmir'in temsilinde ilk akla gelen, 1901'de inşa edilen saat kulesinin, 1950-1970 arasında ender kullanılmış olmasıdır! Erken Cumhuriyet döneminde ise neredeyse hiç karşılaşmıyoruz. Bu durum, Cumhuriyet politikasının selefiyle arasındaki ideolojik mesafe olarak okunabilir. Saat kulesinin Osmanlı'nın mirası gibi görüldüğü ve ötelendiği düşünülebilir. Birçok yerde Cumhuriyet meydanındaki Atatürk heykelinin tercih edilmesi bu savı doğrular gözükmemektedir. Bu tespit, serginin ortaya koyduğu bulguların belki de en önemlisi. Saat kulesinin

İZMİR Enternasyonal FUARI 20 Ağustos 20 Eylül

günümüzde İzmir'in temsilinde ana öge olmasının birkaç nedeni var. Bir kere tarihsel aralık genişledi, meselelere daha uzaktan bakılabiliyoruz artık. Diğer yandan, zamanla eski önemini kaybeden fuar, kentin hem fiziksel hem de sosyal çekim merkezi olmaktan çıktı. 1829 yılında yapımı tamamlanan Sarıkışla 1953'te yıkılınca kentin merkezi bugünkü Konak meydanına daha fazla kaydı ve saat kulesi iyice görünür oldu. Şehrin yer-imi olarak ideal bir referans teşkil etmeye başladı. İlk işlevi değişerek, kentin tarihini işaret eden nadir bir mimari yapı olarak anıtsal özellik kazandı. Bugün kimse saati öğrenmek ya da çeşmesinden su içmek için saat kulesini kullanmıyor. Artık Türkiye'nin geçmişine işaret

eden İzmir'i simgeleyen bir anıt. 1950'lere kadar bu değer oluşmamıştı, Sarıkışla ile birlikte yıkılabilirdi de.

Tarihsel figürler

İzmir'in tarihsel figürlere ihtiyacı var. İzmirli'lerin kentin gelişiminde rol oynamış aktörleri daha iyi bilmesi gerekiyor. Vedat Mavitan (1915 Manisa - 1986 İzmir) İzmir'in İhap Hulusi Görey'i adeta. Abidin Elderoğlu'nun İzmir'deki atölyesinde ilk resim çalışmalarını gerçekleştirmiş, daha sonra İDGSA Resim Bölümü'nde Léopold Lévy atölyesinde misafir öğrenci olmuş. Meslek hayatına İstanbul'da basın-yayın ressamlığıyla başlamış. Çalışmalarını İzmir'de

Ömer Durmaz

matbaacı, grafik tasarımcı, dekoratör, mobilya tasarımcısı ve ressam olarak sürdürmüştür. Piyale, Çimentaş, DYÖ, Tariş, Çarık, Bilginoğlu gibi İzmirli firmaların onlarca yıl tasarımlarını yapmış. 1948'deki İzmir Fuarı afiş yarışmasındaki birinciliği gibi birçok ödül kazanmış. Fuara en uzun süre çalışan "grafik ressam" Vedat Mavitan'dır. Buna rağmen ne retrospektif bir sergi ile anılmış, hakkında ne bir yayın yapılmış, ne bir anı evi kurulmuş, ne de bir müzenin bir köşesinde yer alabilmiş. Mavitan'ı İzmirli'lere takrar

hatırlatmak istedim. Böylesi figürler olmadan hemşehrilik pekişemez; o nedenle iyi bilinmesinde yarar var.

İZMİR 44. ENTERNASYONAL FUARI 20 AĞUSTOS-20 EYLÜL 1975

KNK

2018

“İnsan bu kapıdan yıldızlara ulaşır” Şili Halk Kütüphanesi girişinde yazan nottur...

Ve şehrimiz insanları yıldızlara daha çabuk ulaşsın diye gayretlerimizden birisi olan Tarık Dursun K. Yazar Evi'nin konukları; şimdi sizlerle...

Tarık Dursun K.

“Edebiyat, insana ölmeyi değil, yaşamayı düşündürür; yaşama ve zorluklara direnme gücü verir. Ölümü bir yana koyun, yaşayın, okuyun, düşünün ve direnin; ölüm sizi alt edene kadar sizi ayakta tutacak olan okumaktır, edebiyattır. Unutmayın! Edebiyat olmazsa, ne olur bu toplumda? Çevrenize gören gözlerle bakın, karşılığını (anında) bulursunuz.

Dünya batmaz. Türkiye de. Ama ne var, insanımız giderek çirkinleşir, saygısız, vurdumduymaz, hak yiyici, ezen, sömüren, insanı insan yapan değerleri ayaklar altına alıp çiğneyen, duygusuz ve eksik bir insan olup çıkar.”

(Tarık Dursun K.)

Tarık Dursun K. Yazar Evi'nin konuklarından mektup var

İzmir'in ilk, Türkiye'nin ikinci yazar evi Tarık Dursun K. Yazar Evi, İzmirli büyük yazarımızın 85. doğum günü olan 26 Mayıs 2016 tarihinde törenle açılmıştı. O günden bu yana tam 17 yazar, şair, çevirmen, sinemacı ve fotoğraf sanatçısını ağırladı. Konak Belediyesi tarafından restore edilen Yazar

Evi, Karataş'ın denize koşan merdivenli sokaklarından birinde konumlanmış, 19'uncu yüzyılın sonlarında inşa edilen ve kentin simgesi Tarihi Asansör ile Bet İsrail Sinagogu'na komşu olan cumbalı evlerden... Aynı zamanda Tarık Dursun K.'nin anısını da yaşatan bu mekanımızda sanat insanları belli sürelerle kalıp hem

çalışmalarını sürdürdüler hem de yeni işleri için İzmir'in ilham verici havasını kokladılar. Ayrıca konuklarımız çeşitli atölye çalışmaları ve etkinliklerle İzmirli sanatseverlerle birlikte olma şansını yakaladılar. İşte konuklarımızdan bazılarının İzmir ve Yazar Evi deneyimlerine dair kısa görüşleri:

'Bütün anların dışında bir an'

Banu Özyürek
Yazar

Her şeyden önce bu davetin zamanlaması benim için çok ilginç ve güzeldi. Çünkü o sıralar, tatilde uğradığım bir kasabada "şuraya gelip üç dört ay kalsam, çalışsam" demiştim ve sürekli böyle bir şeyi hayal ediyordum. Mesajınızı alınca ne kadar şaşırdığımı ve sevdiğimi tahmin edebilirsiniz. Mevcut rutininizden uzaklaşmanın (ben mekânımdan uzaklaşmayı çok sevmesem de rutinimden uzaklaşmamın tek yolu bu gibi), hayatı durdurmanın, size ayrılmış rahat bir ortamda çalışmanın düşüncesi bile hoştur zaten. Daniel Pennac, Roman Gibi kitabında okuma eylemi için "bütün anların dışında bir an" der, yazar evinde geçireceğim süreye de böyle baktım ben. Çalışmam için böyle bir alan açılması bana çok iyi geldi. Okudum (mavi berjeriniz çok rahat),

öykülerimi elden geçirdim ve yazmak istediğim bazı metinler için taslaklar çıkardım. Ayrıca kitabımı benden önce orada konaklayan yazarların kitaplarını bıraktıkları rafa bırakmanın da çok güzel bir duygusu vardı. Yani bir şeyin parçası olmak, bir yerde sizden bir iz, hatıra kalması. Ve sizden sonra gelenin de tıpkı sizin gibi rafın önünde durup kitapları incelediğini hayal etmek. Eve misafir bile kabul ettim; öykü yazmayı çok seven 8 yaşındaki Asya ile tanıştık ve birbirimize kitaplarımızı hediye ettik. Bu arada Yıldız İlhan moderatörlüğünde, yazar Polat Özlüoğlu ve Nilüfer Marım ile Konak Belediyesi Türkan Saylan Kültür Merkezi'nde öykü üzerine bir panel gerçekleştirdik. Sanırım o da gayet güzel geçti. Yıldız Hanım, panelist arkadaşlar ve dinleyiciler, ev sahibi olarak çok sıcak, çok candanlardı, sağ olsunlar.

Açıkçası bu on günün neredeyse yarısını panel heyecanı yüzünden kendimi eve kapatarak geçirdiğim için şehirle çok fazla bir alışverişim olmadı. Ama İzmir benim üniversiteyi okuduğum şehir. İzmir'e, arkadaşarımdan ayrılmanın da etkisiyle son derece mutsuz, ağlaya ağlaya gelmişim, ama o kadar sevdim ve alıştım ki dönerken de yine ağlaya ağlaya döndüm. İzmir'le ilgili en belirgin duygum orada zamanın bana ait olduğuydu. İstanbul'da bütün kalabalık üzerinize çullanıyormuş, sürekli sıkışık bir alanda güç bela hareket ediyormuş gibi hissedersiniz, bu da bir şeyler yapma, mesela çıkıp deniz kenarına gitme arzunuzu törpüler, İzmir'de hiç böyle hissetmezdim. Bir tür rahatlık, özgürlük hissi bahsettiğim. 'Canım istediği zaman hareket edebilirim' gibi bir şey. Yani biraz klişe olacak ama İstanbul gerçekten sizden ➤

> büyüktür ama İzmir'le daha eşit ve insani bir ilişki kurabilirsiniz. Tabii bu düşüncelerim ve onlardaki rahatlık, kafama görelik, kendine ait zaman vurgusu İzmir'de geçirdiğim zamanların öğrencilik zamanlarım olmasından da kaynaklanıyor olabilir, emin değilim. Yine de İzmir insanın içini açan bir şehir. En azından benim gibi düşünen bir İstanbullu için böyle. Bir de biz öğrenciyken, Bornova'daki Küçük Park çok güzeldi, oraya çay içmeye gitmeyi çok severdim. Küçük, bize ait bir maket dünya gibiydi. Ziyaretim hakkında ilham verici değil de verimli, heyecan verici ya da güzel ifadelerinden birini kullanmayı tercih ederim. Neredeyse her zaman evde ya da fırsat buldukça işte yazabildiğim için ev zaten benim en uygun çalışma ortamıdır. Sessizlik ve elimi kolumu rahatça hareket ettirebileceğim bir masa da mekândan temel beklentim. Tarık Dursun K. yazar evi de bahsettiğim ihtiyaçlara gayet güzel cevap veriyor. Örneğin çok kullanışlı ve gözümün kaldığı bir yazı masası var. Bir de okumak ve çay kahve keyfi yapmak için harika bir terası. Gece duyduğum perili köşk çitirtilarını saymazsam yazar evinde çok rahat ettim ve misafirperverliğinizi için çok teşekkür ederim.

Sibel Oral
Yazar

Lorin'in ilk kez emeklediği yer...

Kızımız Mavi Lorin'e içinde onun da olduğu birçok anı biriktirdik. Emeklemeye Tarık Dursun K. Yazar Evi'nde başladı, bunu hiç unutmayacağız. Bunun da ötesinde aslında bir kentte yazar evi olması çok önemli. Türkiye'de hem okur hem de yazarların daha fazla yaşam, üretim ve kültürle buluşma alanına ihtiyacı var. Umarım Tarık Dursun K. Yazar Evi başka kentlerin yönetimlerine de ilham olur. İzmir'i gerçekten

seviyorum. Bu kadar uzun hiç kalmamıştım, konakladığımız süreç boyunca daha önce bilmediğim yerlerini gördüm, insanlarını ve süregiden günlük hayatı gözlemleme fırsatım oldu. Daha önce turist gibi gelip gidiyordum ama bu kez kendimi ait ve güvende hissettim. İstanbul'da parklarda ve sahilde "artık" yaşayamadığımız rahatlık ve özgürlüğü Kordon boyunca yaşayabilmek çok güzeldi. İzmirli olmak diye bir şey hakikaten var ve iyi ki var.

'İzmir'i tekrar göreceğim günleri özlemle bekliyorum'

Gürol Koca
Çevirmen

Tarık Dursun K. Yazar Evi konseptinin en beğendiğim özelliği, yazar evinin yazar konuklarla sınırlı tutulmayıp kapılarını kültür-sanat işleriyle uğraşan, alanında belli bir yer edinmiş herkese açması. Yazar evinde çevirmen, ressam, fotoğrafçı... konuk olur mu? Adı üstünde yazar evi. Böyle düşünen, böyle tepki veren pek çok kişi olmalı. Yazarsa yazar evinde, çevirmense çevirmen evinde ağırlandırılmalı vb. Yalnızca yazarların veya çevirmenlerin ağırlandığı, yazarlarla onların çevirmenlerinin atölye çalışmaları yaptığı adıyla müsemma konuk evleri, sayıları az da olsa var. Tarık Dursun K. Yazar Evi'nde ise sanat edebiyat alanında çalışmaları olan isimlerin "aynı çatı" altında toplanmış olmasının bir anlamı olsa gerek, bu kişiler arasında ortak özellikler olsa gerek. Yapılan

işlerin belli bir entelektüel düzeyi gerektirmesi, yapılan işlerin telifli olması vb. söylenebilir belki, ama burada bu kişileri ortaklaştıran en önemli özelliğin bu kişilerin hayatlarını öyle veya böyle yaptıkları bu işlerle sürdürüyor, sürdürmeye çalışıyor, hatta yaşadıkları ekonomik güçlüklerle rağmen bu işleri yapmakta ısrar ediyor oluşları olduğu kanısındayım. Hiçbirimizin yaptığımız bu "işler"den kaynaklı bir sosyal güvencemiz yok. Yine de yazılarımızı yazmaya, çevirmeye, resimlerimizi yapmaya, fotoğraflarımızı çekmeye vs. devam ediyoruz. Gençliğinden beri çeşitli işlerde çalışmayı denemiş biri olarak şunu söylemeliyim: İnsan hayatını sürdürmek için hiç gocunmadan her işte çalışabilir, hatta hayat kaygısı yaşamadığı bir işi de olabilir, önemli olan yaptığı iş nedeniyle muhatap olduğu insanlardan, içinde

bulunmak durumunda kaldığı çevreden memnun olup olmadığı. Mutsuz olduğunuz bir ortamda kısa bir süre sonra hayat enerjinizi yitirir, hele iş dışında görüştüğünüz veya görüşme imkânı bulabildiğiniz pek kimse yoksa, bir süre sonra da yaşayan bir ölüye dönüşürsünüz. Ara ara kesintilere uğrasa da yirmi dört yıldır kitap çevirisiyle uğraşıyorum, bugüne kadar ne uzadım ne kıaldım ama keyifle epey yol kat ettim. Popüler bilim kitaplarının çevirisiyle uğraşmaktan da memnunum. Evde çalışmanın ev ile iş arasındaki sınırların belirsizleştiği zamanlarda sorunlu yanları var ama aşılmaz değil. Bu işe daktiloyla başlayıp masa başı bilgisayarlarıyla devam ettiğim için dizüstü bilgisayarının seyyarlık özelliğinden gereği gibi yararlananlardan değilim maalesef, biraz da ev kuşuyum >

➤ galiba. O nedenle Tarık Dursun K. Yazar Evi'ne davet aldığımda tereddüt ettim önce, evimden ayrılmak istemedim. Ama böyle bir daveti ret edecek değildim elbette ve yola çıktım. Yazar Evi'nde bir iki gün süreyle yerini yadırgama halleri yaşadktan sonra çevirisine daha önce başlamış olduğum kitabın başına döndüm ama itiraf etmeliyim ki orada bulunduğum iki haftalık süre içinde çok lakayt çalıştım. Fırsat buldukça İzmir'i, daha doğrusu Konak'ı dolaştım. İzmir'den önce İzmir'in insanları dikkatimi çekti. İstanbul gibi bir şehirde hayatının büyük bölümünü geçirmiş biri olarak insanların sakın ve güleryüzlü tavırları şaşırttı beni. Sakin yerine telaşsız demek daha doğru olacak. Koşuşturma vardı ama gergin yüz ifadeleriyle insanların arasından seğirtenler yoktu. Yani bir "büyükşehir asık suratlılığı" görmedim insanlarda. Hemen her gün ayaklarım beni adeta kendiliğinden Kemeraltı Çarşısı'na götürdü. İstanbul'daki Mısır Çarşısı'nda vakit geçirmeyi de çok severim, belki ondan. Bursa'da da okuldan eve giderken o eski hanların, baharat kokulu kapalı çarşısının içinden, sıra sıra dükkânların arasından dolaşmayı severdim. İzmir'in deniz tuzlu rüzgârlarıyla sıvanmış o eski evlerinin en azından Kordon boyunca kesintisiz sıralandığı günlere tanık olmadığımı üzüldüm. O eski günlerdeki gibi omuz omuza sıralanmasalar da apartmanlar arasından adeta eski komşularına bakmak istercesine öne eğilmiş, yaşlanıp yıpranmış olanları da var, Tarık Dursun K. Yazar Evi gibi tekrar ayağa kaldırılıp gençlik aşısı alanlar da. Konak Belediyesi'nin restorasyon çalışmalarına verdiği önem semtin her yerinde fark ediliyor, kısa zamanda bu evlerin de o eski ihtişamlı günlerine geri döneceğine inancım tam. Özellikle Kemeraltı Çarşısı ve civarında, Kıbrıs Şehitleri Caddesi'nde kendimi evimde gibi hissettim, ilk kez karşılaştığım halde. Yaşadığım ve sevdiğim yerlerin benzerleriydiler ama kendilerine özgü özellikleri de vardı, yani "aynı" değildiler, tekdüze değildiler. Ege tuzu basılmış salamura havasını dolu dolu çekerek dolaştığım sokaklarına, caddelerine, Kordonboyu'na doyamadan döndüm, İzmir'i tekrar göreceğim günleri özlemle bekliyorum.

Cihat Duman
Şair-Yazar

'Tarık Dursun K. Yazar Evi'ni özledim'

Tarık Dursun K. Yazar Evi'ni özledim. 15 Temmuz Darbe Girişimi'nin yapıldığı akşamın gündüzünde valizimle gelip yerleşmişim eve. Sonra dikkatim dağıldı. Her şey daha kötüye gitti. Evde yarısından devam ettiğim romanımı tamamlamam iki yılını aldı. Ama sonunda çıktı, okurla buluştu, romanın krokisi eve hediye kaldı. Yazar evini çok özledim. Sonrasında yaptığım İzmir seyahatlerinde semtten geçemeyecek kadar özledim. O yokuştaki merdivenleri bir daha çıkmak, bir hayal olarak yaşıyor içimde. Beyaz boyası, cumbası, yepyeniliğine meydan okuyan

eskiliği, bahçesi, hoparlör girişine sokulduğunda tüm binaya yayın yapan telefonum, içindeki müzikler, Eleni Karaindrou. Çok güzel kelimelere denk gelen bir deneyimdi orada kalmak. Orada kaldığım sürece bir daha mahrum kalmayacağım bir İzmir yerliliğine sahip oldum diyebilirim. Ve galiba, bir şehirde yalnız başınıza kalacağınız güzel bir ev olunca fahri olarak o şehirlili oluyorsunuz. Bu yüzden ben de artık İstanbul'da Karaköy'e çiğdem diyorum. İzban'daymışım gibi Yenikapı metro hattında kapının düğmesine basıyorum inmek istediğimde. Umarım yolculuğum Alsancak'ta son bulur.

Seran Demiral
Çocuk ve Gençlik
Edebiyatı Yazarı

'Romanımın yarısını bu evde tamamladım'

Her şeyden önce Konak Belediyesi'ne İzmir'in Karataş gibi nadide bir bölgesinde hayata geçirdikleri 'yazar evi' için teşekkür ederek başlamalıyım. Açıkçası Tarık Dursun K. üstadın isminin yaşatıldığı bir eve konuk edilmek benim için büyük bir onurdu. Yazan, üreten, sanatta, edebiyatta ortaklaşan insanların yollarının kesiştiği böylesi bir mekanda yer almak, kısa süreliğine de olsa yaşamak pek keyifliydi. Evden yolu geçen yazar dostların, atölyede farklı zamanlarda çalışan insanların varlığından haberdar olmak, Tarık ağabeyin eserlerinde ortaklaşmak, ayrı ayrı biriktirdiğimiz hatıraları birbirimize aktarmak çok değerli hakikaten. Yazar evi fikrini hayata geçiren bir başka yazar dost Ahmet Büke ve misafirperverliğiyle aklımdan çıkmayacak

bütün ekip var olsun, benzer zaman - mekan ortaklıklarına olanak tanıyan örnekler çoğalsın dilerim. 2006'dan bu yana her sene en az bir kere yolum geçer İzmir'den, bilhassa Nisan vakti kitap fuarı sebebiyle gittiğim her seferinde güzel karşılaşmalar yaşar, ayrılık vakti gelip çatınca ise yaz aylarında en azından rotamı bu güzel şehirden geçirmenin planını yapar, yaz geldi mi gerçekten geçerken uğrarım. İzmir güzellemesi yapmayayım dedim ama başladım bile sanırım! Tarık Dursun K. evinde kaldığım süre en uzun süreli İzmir deneyimimdi, bu defa ziyaretçi değil yerli gibi hissettim kendimi. Erken uyanıp gündüz mesaisi yaptım bazen defter bazen bilgisayar başında, Kadifekale'nin güzel çocuklarıyla bir araya geldim, akşam saatlerinde bol bol okuyup yazdım, tabii sık sık arkadaşlarımla keyif

yaptım, gece çıkıp sahilde koştum; diyebilirim ki hem fiziksel hem zihinsel olarak son derece hareketli ve verimli bir süreç geçirdim. Bir yol hikayesi yazıyordum, güzergâhım üzerinde alelade bir duraktı yazar evi başlarda, derken dergâh oldu, yuva oldu bana, romanımın yarısını bu evde tamamladım. Hem yazdıklarım hem yaşadıklarım içime sindi. Bir ara kendimi İzmir'de sürekli yaşasam nasıl olur diye düşünürken de buldum, çok sevdiğim bir sürü dostumla burada bir araya geldiğimi fark ettim, yaşamıma dair güzel tesadüfler yaşadım. Şimdi hatırlarken yüzümde tebessüm, yazdığımı yaşar, yaşadığımı yazarken zihnimin gerisinde Göztepe'den Konak'a yürüyüşlerim boyunca gördüğüm manzaralar... Bıraksalar birkaç ay daha kalırdım, tekrar davet edilirse seve seve kalırım da!"

Ethem Baran
Yazar

'Bir yazar olarak gurur duydum'

Tarık Dursun K. Yazar Evi'ne konuk olduğum için kendimi şanslı hissediyorum. Ülkemizde örneğine neredeyse hiç rastlanmayan bu uygulamanın diğer belediyeler ve ilgili kurumlar için bir örnek olmasını çok isterim. Edebiyata ve edebiyatçıya verilen değerlerin bir

göstergesi olan bu konukseverlik için İzmir'e, Konak Belediyesi'ne ve değerli yazar Ahmet Büke'ye teşekkür borçluyum. Bir yazar olarak gurur duydum. İzmir'i tanıımıyordum. Günübürlük ziyaretler dışında İzmir'in iklimini soluma fırsatım olmamıştı. Kısa sayılmayacak bu ziyaretim sırasında İzmir ve çevresini görme

olanağım oldu. Ankara'da yaşayan biri olarak neleri kaçırdığımı bir kez daha farkına vardım. İzmir'deki insan ilişkileri, özgürlük, kültür, sanat ortamı bana umut verdi. Güzel günler yaşadım. Güzel insanlar tanıdım. Umarım bu deneyim bundan sonraki yazacaklarımda kendine yer bulur.

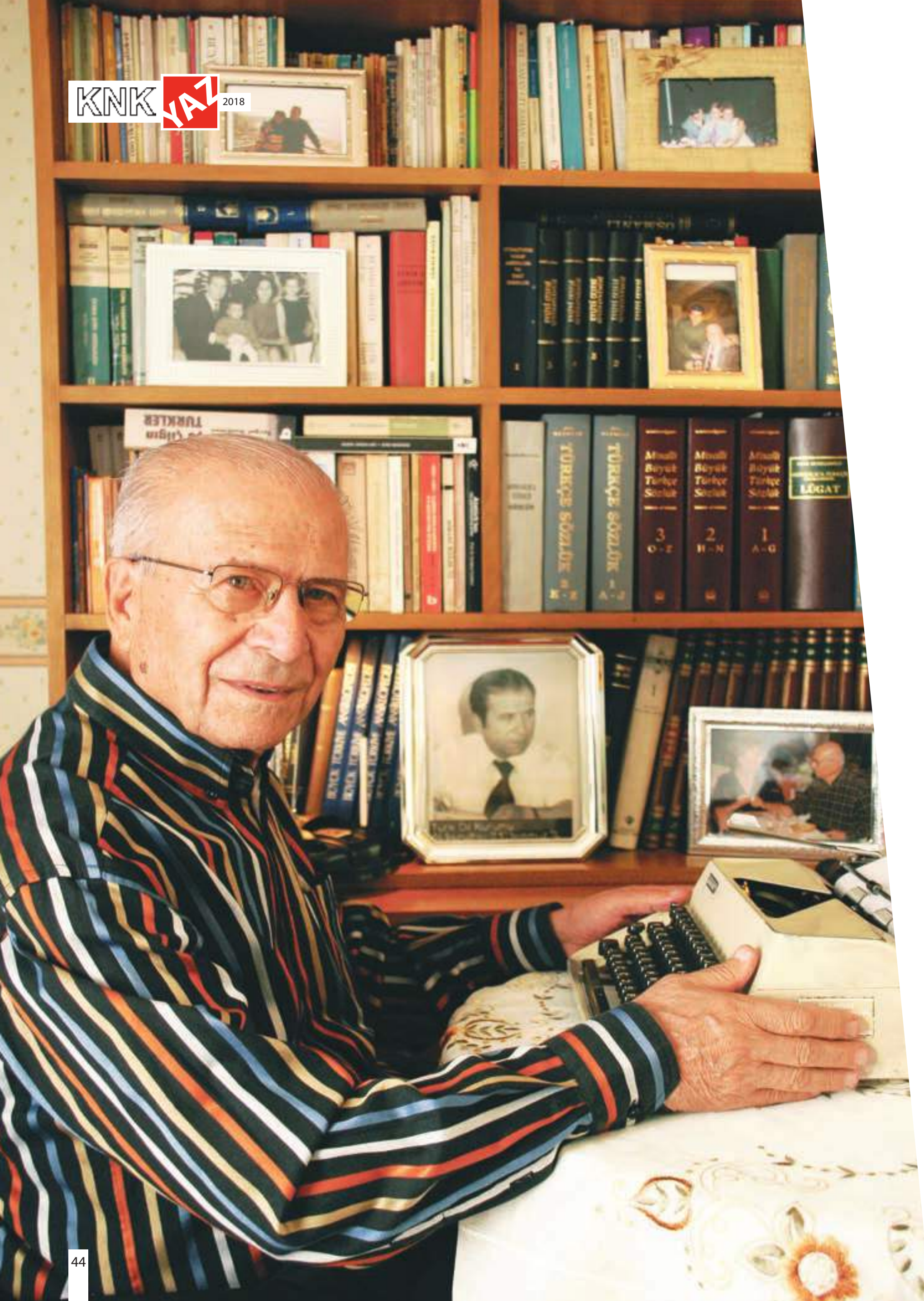
“Saatin kendisi mekân, yürüyüşü
zaman,
ayarı insandır.
Ayar, saniyenin peşinde
koşmaktır.”

Saatleri Ayarlama Enstitüsü
Ahmet Hamdi Tanpınar

Zaman herkese göre farklı
akıyor...

Tanpınar'ın deyişiyile; saniyelerin
peşinde koşuyoruz. Telaşımız
büyük. Hayatı yakalama ve
ıskalamama gayretindeyiz. Her
bir saniyedeki kalp atışımızı
özgürlük çıığı saymamız
bundandır. İnsanlık ışık hızına
eriştiğinde ya da erişebildiğinde
sonsuzluğa ulaşacak. Boyut
değiştirmek olarak da
adlandırılıyor. Ama bunun için
önce hız gerekli. Daha öteye
erişmek için daha hızlı olunmalı.
Hızlı bir şehirde sonsuza doğru
akmaya davetlimizsiniz...
Ve bizler saniyelerin peşinde
koşarken, çıığımızın yankısını
arıyoruz. “Bir umuttur zaman
hep yeniden başlayan”
deyişimizle, sizleri bu yankıya
ortak olmaya çağırıyoruz.

Bu şehir

Berin Taşan'ın tanığı

“ Merzifon tarihi” yazarı Aziz Taşan'ın oğlu, Taşanoğulları'ndan mutasavıf şair Şeyh Abdurrahim Rumi'nin 16 kuşak öteden torunu, cumhuriyetin savcısı, şair Berin Taşan'ı da ışıklara uğurladık. Onunla daha da zenginleştik, çoğaldık.

“ Bir tanığım kalsın, yeter” diyordu Berin Taşan. And olsun ki bu şehir onun zerafetine, hukukçu kimliğine ve şiirlerindeki daha güzel yarınlara olan çığlığına şahit. Ve iyi ki tanıdı bu şehir seni Berin Taşan. Nice teşekkürler. İnsan yanımızı bulduk seninle.

DUYGU YAYMAN

Cumhuriyetin savcısı, şair Berin Taşan, daha çok küçük yaşlarında, “bir tanığı kalsın” istemişti bu dünyada. Sahibi olduğu çiftlikte sırtında su taşıdığı ortakçılar, “kimsesizlerin kimsesi kim olacak?” deyip yanıtını Atatürk'ün sözlerinde bularak Cumhuriyet Savcılığı yaptığı tüm uzak Anadolu köyleri, kasabaları tanık olacaktı aslında, dünyadan bir Berin Taşan geçtiğine.

Nasıl ki Nazım Hikmet'in, Bursa Cezaevi'nde kendisine saygısızlık yapan bürokrata dediği olmuş, o memurun değil şairin adı kalmıştı bugüne; Berin Taşan'ı oradan oraya sürdüren dönemin yöneticileri değil, şairin Cumhuriyet Başsavcılığı'ndan emekli olduğu Karşıyaka'da bir sokağa verilen adı hatırlanacaktı. Ama bir de Taşan'ın yurtseverliğiyle, haksızlığa karşı duruşuyla örtüşen, “sehl-i mümteni” şiiri vardı. Aydın sorumluluğu ve şair duyarlılığı ona, “Yaz!” diyordu. Aynı, 33 yıllık savcılığında gerekçesini yazdığı kararlar gibi, şiirleri de adaletin peşinde koşmakta gecikmeyecekti.

Her şey Nazım Hikmet cesaretiyle başladı

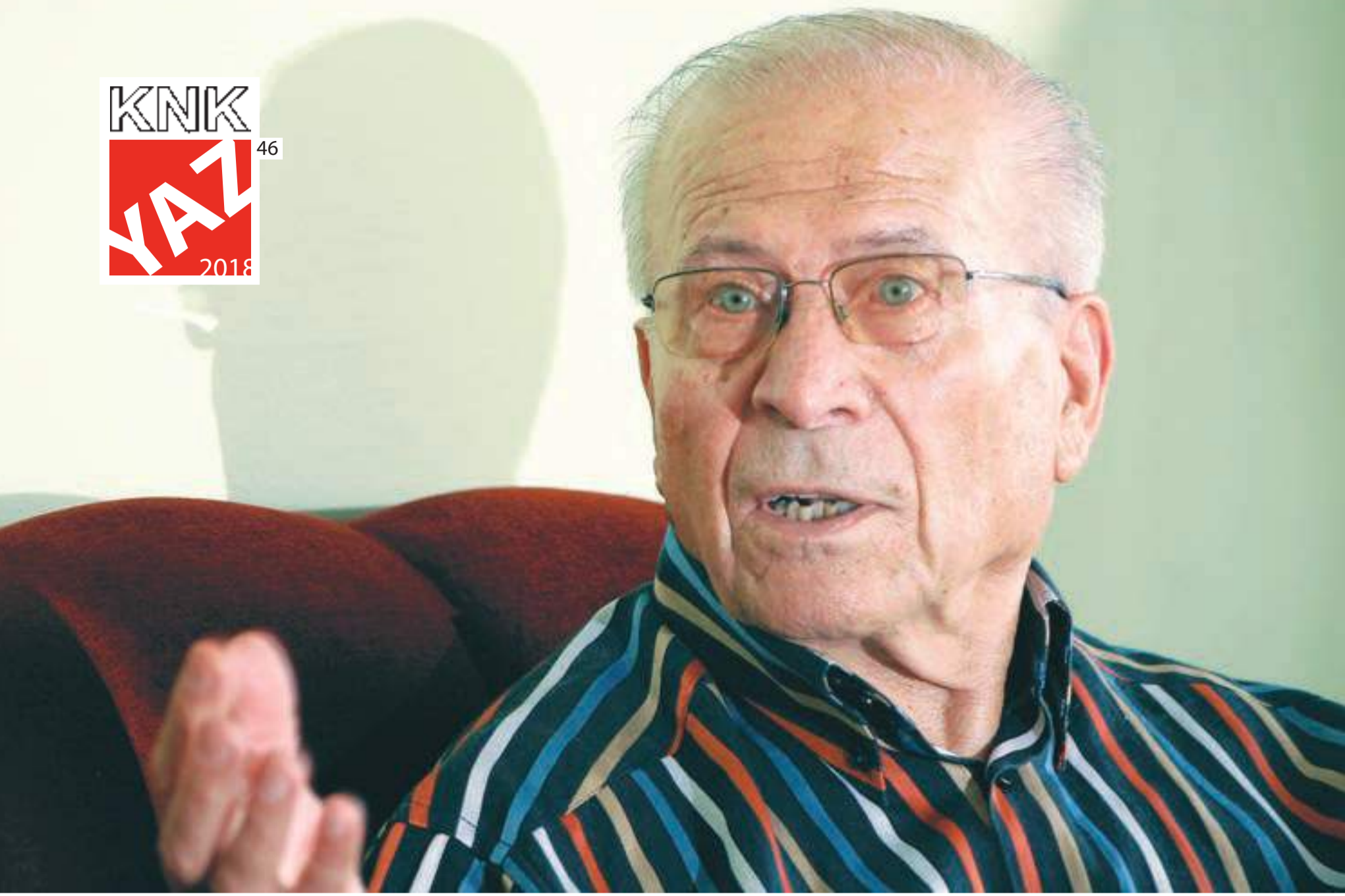
Edebiyat meraklısı bir babanın kütüphanesi ile 16 kuşak öncesi büyük bir dedenin genleri, Berin Taşan'da ilk meyvesini 11 yaşında vermişti. Öğretmeninin, 1939 Erzincan depreminden sonra sınıfta okuduğu Nazım Hikmet dizeleri olan, “Erzincan'da bir kuş var / Kanadında gümüş var / Gitti yarım gelmedi / Gayri bunda bir iş var” etkilemişti onu. Deprem ödevi “Erzincan önünde yeşildir bağlar / Anneler matebe bürünmüş ağlar / Hepimiz durmadan verelim para / Çabucak kapansın kanayan yara” diye döküldü çocuk kalbinden.

1940-1945, Orhan Veli, Oktay Rıfat ve Melih Cevdet Anday'ın yarattığı serbest ölçüyle “Garip” yılları... 1946'da, Adana Lisesi son sınıf öğrencisi, 18 yaşındaki Berin Taşan'ın ilk şiiri Varlık'ta çıktı. Şöyle anlatacağı Berin Taşan o anısını:

“Beni edebiyata en çok bağlayan, büyük desteği veren Nurullah Ataç

oldu. Ulus Gazetesi'ndeki köşesinde diyor ki: ‘Varlık'ta şiirleri çıkanları tanıyorsunuz. Ben üç yeni şairden bahsedeceğim. Bunlardan biri çok dikkatimi çekti; Berin Taşan. Berin Taşan bay mıdır, bayan mıdır bilmiyorum ama günün birinde bize çok güzel şiirler verirse şaşırımam. Nurullah Ataç bir şairi kolay kolay beğenmez. Ondan sonra Varlık'a gönderdim şiirlerimi”.

Okulda söz edemedi liseli şair Nurullah Ataç'lı gururundan. Ama, divan edebiyatı hayranı, yeni şiire tepkili edebiyat öğretmenine başkaldırmaya çekinmedi: “İki şair hazırlayın, örnekler verin, diye bir ödev vermişti. Herkese soruyor, ‘Sen kimi hazırlayacaksın?’ diye. Bana sordu, ‘Ben’ dedim, ‘Tevfik Fikret ile Nazım Hikmet'i hazırlayacağım’. Nazım Hikmet deyince sanki bomba atılmış gibi oldu sınıfa. Nazım Hikmet'in adını anmak bile sakıncalı bir şey. Sinirlendi, kızardı, bozardı. Dedi ki ‘Bunlar programımızda yok’. Dedim ki ‘Programımızda olmayabilir ama Türk edebiyatında bu şairler var’. ‘Sen bana

mı öğreteceksin, Türk edebiyatına hangi şair girer, girmez' diyerek çıktı. Müdüre anlatmış. Müdür de Taşan soyadını, hayır derneklerine yardım eden tüccar amcam Hami Taşan'dan dolayı tanımış. Yoksa beni emniyete bildirecekler”.

Yalnızca bir savcı değil

Berin Taşan'ın toplumcu-gerçekçi şiiri, bundan sonra başına hep iş açacaktı! Çünkü, 1952'de Samsun'da yargıçlık stajı sırasında, Türk siyasi tarihinin en zor dönemlerinden biri başlarken savcı olmaya karar vermişti. 1953'te ilk görev yeri İzmir Savcılığı'nda, dönemin ilerici gazeteleri Cumhuriyet ve Akşam'da yazıyordu. O yılları, “Her yazım başıma dertti. Her yazıda bir soruşturma oluyor” diye anlatırdı.

1955 yılında bir işadaminin istediğini yapmayınca Gümüşhane'nin Şiran İlçesi'ne sürgüne gönderildi. Elektriği, gazete bayisi, otobüsü olmayan Şiran ile birlikte Berin Taşan'ın şiirinde toplumcu-gerçekçilik ağır basmaya başladı. “Vatanın her yanı aziz / Çamlıca, Erenköy, Maçka / Vatanın bu yanında biz” satırlarını not düştü o yıllar, şiir defterine.

Bir gece kapısı çalındı. Yolları karla kaplı bir dağ köyünden bir taze gelini

kızağa koyup getirmişlerdi. Doğum yapacaktı ama ebe yoktu. Savcıdan 70 km ötedeki Kelkit'e gidecek araç istediler. Taşan, jandarmanın jipiyle gönderdi: Şu satırlarla not düştü bu olayı anı defterine:

“Kelkit Çayı'nın bir kolu köprüyü yıkmış, belki geçeriz diye çaya girmişler. Ortada kalmışlar. Lastik de patlamış. Jipi zorla dışarı çıkarıyorlar. Yedek lastiği takmaya çalışırken, kadıncağız kurtarılamıyor”. Elinden sadece ağıt

yakmak geldi şair savcının: “... Ne kadar gelin Ayşe sancılar içerisinde / Sıra güllerine gelmiş işleminin / Senin dayanılmaz sabrın / Benim umudumla / Bu beşik donanmadı daha donanacak / Doktorum erişemedi, erişecek / Güller açacak, açacak”.

Boynu bükük, okuma yazması olmayan bir kadının dilekçesi, Anadolu'nun bir başka derdini yazdırdı ona: “Kadıncağızın kocası bir çiftlikte çobanlık yapıyor. Çiftliğin sahibi kadına göz koymuş. Kadın söylemiyor kocasına, bir fenalık yapar diye. Artık dayanamamış ve söylemiş. Kocası da vuruyor çiftlik sahibini. Cumhuriyetimizin 33. yılında okuma yazma öğretememişiz, çobanlıktan başka yapacak bir iş yok. Kendi toprağı yok. Başkasının yanına gidince, kadına tecavüz etmek istiyorlar”.

1965 yılında Gaziantep'teki toplum gazetesinde TİP Başkanı Aybar'ın demecinin altında bir şiir yayınlandı : “Türkiye'de 1 milyon veremli mi var / Ben orta yolcuym kardeşim / Adam bir koyup bin kazanıyormuş / Ben orta yolcuym arkadaş / Ama 10 Kasım gelince / 27 Mayıs olunca / Mikrofonu alabilirsen al elinden”.

İmza: Berin Taşan, İzmir Savcısı.

Köy enstitülerinin gazetesi İmece'den alınan bu alıntı Berin Taşan'ın Sinop'a

sürülmesine yol açtı. Sabahattin Ali'ye mahpus olarak "Dışarıda deli dalgalar / Gelir duvarları yalar" dizelerini yazdıran Sinop Cezaevi, Berin Taşan'a ise cezaevi savcısı olarak, "Sinop'ta, kale duvarlarının sonunda"yı yazdıracaktı.

Taşan, "İçerideki adam" oyununu yazıp, cezaevinde mahkumlara oynatacak, pranganın yerine eğitimi koyarak tutuklu ve hükümlülerin iyilik perisi olacaktı.

Basit sözdeki derin anlam ünlenemedi

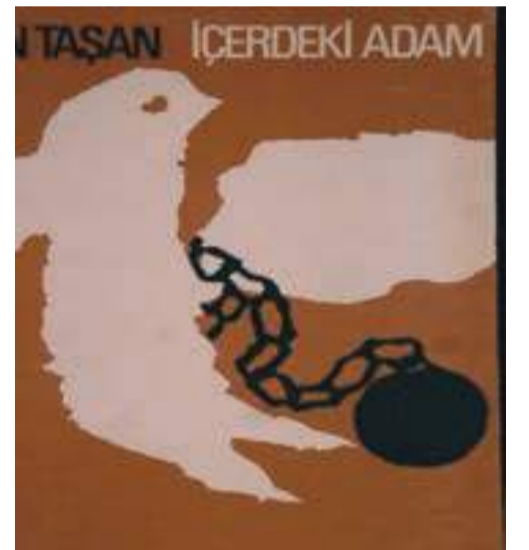
Nasıl ki henüz lisedeyken Merzifondaki çiftliklerinde araziye ekip biçen ortakçı köylülerin kendisine "efendi" demesinden rahatsız oluyor, onlarla aynı sofraya oturuyor, sularını sırtında taşıyordu; köylünün insancılığının, yoksulluğunun şiirini yazdı Berin Taşan. "Edebiyatı kim okuyacak? Karnı tok adam okuyacak. Bu adam işsizse, çocuğu açsa nasıl okusun? Bu sorunlar insanı sosyal konulara itiyor. Şiir geçici bir heves değil; duyduğumu, gördüğümü, düşündüğümü anlatma biçimim. Bir bildirisi olsun dedim, topluma karşı" görüşünü savundu hep.

Bunu, aydın sorumluluğunun gereği olarak gördü. Ama, kuru sözlerle değil, şair ustalığıyla... Yine de Tarık Dursun K'nın, "Adı çevresinde bir gürültü halesi kopmamıştır" dediği şairlerden oldu: Şöyle özetliyordu edebiyatçı geçmişini: "Şiir uğraşımında öğrenciliğimden savcılığımın sonuna kadar iftihar görmedim. Edebiyat dünyasında bir ün sağlamama neden olmadı. Aksine çoğu arkadaş beni es geçer. Edebiyatımızda bir gruplaşma var. Diyelim köy enstitüsü çıkışlılar birbirlerini çok tutarlar. Sağda bir grup var. Solda cezaevine girmiş olanların ölçüsü, cezaevine girmiş olmak. Ben bunların hiçbirine girmiyorum. Ün yapamayınca da kitaplarımın bir kısmını kendim çıkardım veya ünlü olmayan yayınevlerince basıldı. Bütün bunlara karşın kitaplarım ulaştığı yerlerde çok yankı uyandırdı. Şiirlerim yerli ve yabancı bir çok antolojiye alındı". İkinci yeni akımına, "Şairin söyleyecek sözü varsa bunu eğmeye bükmeye gerek yok; doğrudan doğruya söyler" diyerek karşı çıktı Berin Taşan. Çünkü, "Tövbe yarabbi hata yoluna gittiklerime / bilip ettiklerime / bilmeyip ettiklerime" dizelerini yazan, 16 kuşak öteden dedesi Şeyh Abdürrahim Rumi'den "sehl-i mümneti", yani basit gibi görünen fakat bulunup söylenmesi zor, anlamı geniş söz miras kalmıştı ona.

Adı en büyük mirası

Taşan, hukukçu eşi Meral Taşan'ın Sinop'ta avukatlık yapmasını, "Savcının eşine dava yağar, yanlış anlaşılır" diye istememişti. 1974'te atandığı Karşıyaka Başsavcılığı'ndan 1985'te kendi isteğiyle, bir emekli maaşı ve Göztepe'de bir evle emekli oldu. Taşan: "Bir

Haziran 2018'de 90 yaşında yaşama veda eden Berin Taşan geride adını bırakmak kaygısıyla yaşadı hep. Küçükken kazıdığı ağaç, yazıyı sulamıştı. O çocuk büyürken, adı başka yerlere kazındı.

aydın, bir kamu görevlisi iyi niyetliyse, bilinçliyse, yurduna, insanlara sorumluluğu varsa, yönetime karşı da olsa bir şeyler yapmasına kimse engel olamaz" diyordu. Tarih kitabı niteliğindeki, "Cumhuriyetin Savcısından-Bir Tanıgım Kalsın"ı bu nedenle yazdı ve ekledi:

"Yarına bir şiirim kalır mı bilmiyorum. Şiran'ın dağ köylerinde atılan kurşunu bulmak için gemici feneri altında sabahladığımız gecelerden, İzmir-Sinop

Cezaevleri'nin koğuşlarında dinlediğim, dilekçelerini okuduğum, Karaburun'da, Karşıyaka'da kamu adına haklarını koruduğum binlerce insandan bir tek tanıgım kalırsa bana yeter..."

Haziran 2018'de 90 yaşında yaşama veda eden Berin Taşan geride adını bırakmak kaygısıyla yaşadı hep. Küçükken kazıdığı ağaç, yazıyı sulamıştı. O çocuk büyürken, adı başka yerlere kazındı. Ruhu rahat olmalı. Çünkü bu şehir; şair ve hukukçu Berin Taşan'ın tanığı...

**'Öyle güzelsin
ki kuş
koysunlar
yoluna'**

NİLGÜN MARMARA

Kendi zamanını kuran
şehirdir burası. Her
hemşehrisine göre
ayarladığı binbir ritmi
vardır. İşte bu yüzden
herkesin kendini
bulduğu ve zamanın
kıymetini çok iyi bildiği
yerdir Konak. Tarihin
eşsiz tanığı bu şehir,
zamanın da evidir ve
bizi en iyi temsil
edendir Saat Kulesi.

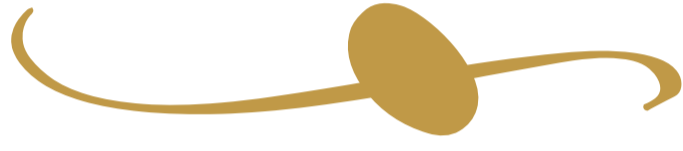

İllüstrasyon: FATİH AKUZUN

İzmir

MUTFAK KÜLTÜRÜ

Kıyıda deniz içte kervan

İzmir'de her dönem deniz ürünleri ve ot yemekleri baş tacı edilmişti. Şimdilere dek uzanan damak tadının peşine düşen arkeolog ve gıda mühendisi Ahmet Uhri, tarih sahnesinde İzmir mutfak kültürünün izlerini aradı ve KNK için yazdı.

İzmir mutfağı kültürü tarih öncesi çağlarda oluşmaya başladı ve onu bugünkü özel konumuna yakın çağlarda başlayan göç hareketleri taşıdı.

AHMET UHRİ

Dünyanın herhangi bir yerindeki herhangi bir yerleşim genelinde mutfak kültürlerine ya da genel olarak kültür tanımını içine giren öğelere baktığımızda, kültürün o yerleşimin bulunduğu yerin iklim ve coğrafyasının bir fonksiyonu olarak da ortaya çıktığını görüyoruz. Tüm kültürel öğeleri yaşanan ekolojik ortamla ilişkilendirmek olası aslında... Dolayısıyla "İzmir Mutfak Kültürü" denildiğinde bu tanım içine girecek hemen her şeyi, ithal ya da yerel olsun, çevresel koşullardan ayırmak kolay değil. Bu nedenle öncelikle İzmir ve çevresinin tarihsel arka planında coğrafyanın ve iklimin nasıl bir rol oynadığına bakmak yerinde olur. Bu türden bir yaklaşım ise İzmir'in sadece yakın çevresiyle değil, Ege Bölgesi'nin kıyı ve iç kısımlarıyla ilişkisi üzerinden olmalı.

İlk İzmirliğin izleri

İzmir ve çevresindeki ilk insan izleri günümüzden 100 bin yıl öncesine, Alt Paleolitik Çağ olarak adlandırılan döneme dek geriye götürülebilir. Narlıdere'den Çatalkaya'ya doğru olan sırtlar ile Çeşmealtı Yarımadası'nın Karaburun'a bakan kesiminde 1963 yılında Antropolog Yüksel Emekli tarafından bulunan ve Alt Paleolitik döneme tarihlenen çakmaktaşıdan yapılmış el baltaları, bölgedeki insan izlerinin oldukça gerilere gittiğini gösteriyor. Ancak son yıllarda Karaburun Yarımadası'nda yapılan yüzey araştırmaları, bu tarihi daha da geriye çekiyor ve yaklaşık 250-300 bin yıllık bir geçmişin varlığını kanıtıyor.

Üç höyüğün anlattıkları

Paleolitik dönemde avcılık ve toplayıcılıkla geçindikleri tahmin edilen bu ilk İzmirliğin bugüne çok az iz bıraktıkları için gerçekte nerede ve nasıl yaşadıkları, yeme-içme alışkanlıklarının nasıl olduğu sorularına yanıt vermek şimdilik olanaksız. Ancak günümüze daha yakın dönemlere doğru yaklaşıldığında, Urla Söğüt Mevkii'nde bulunan bir adet ön kazıyıcı alet parçası, günümüzden

yaklaşık 11-12 bin yıl önce, bir diğer deyişle Mezolitik Çağ'da, halen avcılık ve toplayıcılığın devam ettiğini gösteriyor. Bu bilgiyi, Paleolitik diyetin beslenme alışkanlıklarında yine ön planda olduğunun göstergesi olarak düşünebiliriz. Peki, İzmir özeline geri dönersek, iklim ve coğrafya, yerleşik yaşama ve sonra tarımsal üretimle Neolitik Çağ'a geçen İzmirliğin acaba nasıl etkiledi?

Öncelikle, İzmir merkez ve çevresindeki Neolitik yerleşimlerin konumlarını sıraladığımızda, üç farklı yerleşim tipine dikkat çekebiliriz. Arkeolog ve Paleocoğrafyacılar

arasında halen tartışma konusu olan bu yerleşimleri, kıyı çizgisinde, kıyıya bakan yamaçlarda ve iç kısımlardaki ovalarda yer alan yerleşimler olarak belirleyebiliriz. Bu yerleşimler arasındaki ekonomik ilişkiler de en başta besin üretimi ve yeme-içme olgusunun farklılığıyla tanımlanabilir.

İzmir ve yakın çevresinden, prehistorik yerleşimler açısından örnek verecek olursak, kuzeyden güneye doğru Ege Gübre, Höyücek, Araptepe, Çerkeztevfikiye, Küçük Yamanlar, Yeşilova, Yassitepe, Ulucak, Yenmiş ve Nemrut höyük gibi yerleşimler, söz konusu şablonu çok iyi örnekler. Bu yerleşimlerden Ege Gübre, Yeşilova, Yassitepe eski kıyı çizgisindeyken; Höyücek, Araptepe, Çerkeztevfikiye ve Küçük Yamanlar denize bakan yamaç yerleşimlerini oluşturur. Ulucak, Yenmiş ve Nemrut gibi höyükler ise iç kısımlardaki ovalara kurulu ve farklı bir ekosistemden beslenen

yerleşimlerdir.

Sonuç olarak, İzmir ve çevresindeki kıyı yerleşimlerinde ve iç kesimlerde yaşayan insan topluluklarının, burada nasıl bir geçim ekonomisi oluşturduklarını, kazılarda çıkan arkeobotanik ve arkeozoolojik verilere dayanıp modelleyerek, yeme-içme kültürlerinin oluşumu konusunda bazı düşünceler üretebiliriz. Ve bu bağlamda, Ege Gübre, Yeşilova ve Ulucak höyüklerini inceleyebiliriz. Ege Gübre ve Yeşilova eski kıyı çizgisi üzerinde ya da kıyıya yakın yerleşimlerken, Ulucak iç ovalarda yer alan yerleşimlere örnektir ve bu üç yerleşimden neolitik dönem ve sonrasında elde edilen veriler aşağıdaki gibidir.

Arpa, mercimek ve bezelye

Kazısı 1994 yılından beri devam eden Ulucak

Höyük'ün en erken tabakaları, radyokarbon verilere göre, MÖ 8. binyılın son çeyreğine kadar geriye gidiyor. Bu tabakalardan elde edilen arkeobotanik veriler ise henüz yayına hazırlık aşamasında. Ancak özet rapordan edinilen bilgiye göre, einkorn (*Triticum monococcum*), yabani arpa (*Hordeum vulgare*), mercimek (*Lens sp.*), bezelye (*Pisum sativum*), acı bakla (*Vicia ervilia*) ve meşe (*Quercus sp.*) flotasyon sonucu rastlanılan arkeobotanik verileri oluşturuyor. Aynı höyükten elde edilen arkeozoolojik veriler de dikkat çekici. Ulucak Höyük'ten toplanan fauna örnekleri, bu bölgede yaklaşık olarak MÖ 7040-5660 arasına tarihlenen, kesintisiz bir kültür dizisini ortaya koyuyor. Analizler başlıca dört besi hayvanı olan koyun, keçi, sığır ve domuzun MÖ 7. binyıl başlarında, birdenbire ortaya çıktığını gösteriyor.

Meşeden süt mayası

Yerel besi hayvanlarının karşılaştırmalı oranlarına göre, sığır eti en az koyun ve keçi eti kadar önemli. Süt kullanımı ise MÖ 7. binyıl sonlarına doğru başlıyor ve altıncı bin yılın ilk çeyreğinde yoğunlaşıyor. Bu durum süt ürünlerinin de burada üretiliyor olabileceğini akla getiriyor. Belki de avcılığın devam ettiğinin kanıtı sayılabilecek alageyik kemiklerine de rastlanıyor. Önemli miktarda bulunan deniz yumuşakçası kalıntıları ve az oranda

rastlanan balık kılçıkları ise deniz kıyılarıyla olan ilişkiyi gösteren kanıtlar olarak sayabiliriz.

Ulucak'tan gelen veriler bir arada değerlendirildiğinde, mutfak kültürünün tahıl, baklagil, küçük ve büyük baş hayvanlarla ilişkili olduğunu söyleyebiliriz.

Peki, meşe kalıntıları bize ne anlatıyor? Meşe (*Quercus*) kalıntıları, Orta Anadolu'da Çatalhöyük'ten de bilindiği gibi, belki de sütü mayalamak ve farklı süt ürünleri yapmak için kullanılıyordu. Ayrıca Yakınoğu'nun veya daha geniş tanımıyla Güneybatı Asya'nın hemen her yerinde yetişen mevsimlik bitkilerin burada bulunduğu ve kullanıldığı çıkarsamasını da yapabiliriz.

Protein ihtiyacı denizden

Ege Gübri ve Yeşilova gibi görece kıyıda ya da kıyıya yakın yerlerde kurulmuş yerleşimlerden gelen veriler ise koyun, keçi, sığır ve domuzun günlük diyetinde yer aldığını gösteriyor. Bununla birlikte her iki yerleşimde de denizsel beslenmenin ön planda olduğunu belirtebiliriz. Zira her iki yerleşimde rastlanılan çok sayıda kavkı ve kılçık, protein ihtiyacının denizden karşılandığını gösteriyor.

Aynı kazılardan elde edilen arkeobotanik veriler içinde *Cyperaceae*'lara ait (yumru köklü bataklık sazı) buluntular, neolitik dönemde yaşanan coğrafyanın, oldukça sulak ve bataklık olabileceğini anlatıyor. Diğer arkeobotanik verileri ise Mercimek (*Lens sp.*), ekmeklik buğday (*Triticum aestivum*), bakla (*Vicia ervilia*) ve nohut (*Cicer sp.*) oluşturuyor.

Ulucak, Yeşilova ve Ege Gübri höyüklerinin arkeobotanik verileri üzerine çalışmalar devam ettiği için bu

İnsan biçimli kap / Geç Neolitik Çağ

yerleşimlerde yaşayanların beslenmesinde yer alan bitkileri yorumluyoruz. Ancak daha sonraki dönemlere ve özellikle yazılı çağlara gelindiğinde elimizdeki veri sayısı artıyor. Özellikle günümüzden yaklaşık 5 bin yıl öncesinden itibaren başlayan Erken Tunç Çağı'yla ilgili olarak kültürel bazı çıkarsamalar, coğrafi nitelikler dikkate alınarak yapılabilir.

İzmir ve çevresini incelediğimizde, körfez çevresinin kuzeyden Yamanlar, kuzeydoğudan Spil, güneydoğudan Nif ve güneyden Çatalkaya dağlarıyla kuşatıldığını görürüz. İzmir, bu dağların arasındaki görece daha alçak bazı geçitlerden kuzeye, güneye ve doğuya bağlanır. Güneyde, Cumaovası'ndan (Menderes) ileride 130 m'lik bir eşikten geçilerek Küçük Menderes Vadisi'ne, oradan 230 m yüksekliğinde bir diğer eşikten sonra da Büyük Menderes Vadisi yoluyla Denizli yakınlarına varılabilir. Burası prehistorik yerleşimler açısından zengin bir bölgedir ve Aphrodisias ve Beycesultan yerleşimleri akla gelen ilk isimlerdir.

Paleolitik dönemde avcılık ve toplayıcılıkla geçindikleri tahmin edilen ilk İzmirliler bugüne çok az iz bıraktıkları için gerçekte nerede ve nasıl yaşadıkları, yeme-içme alışkanlıklarının nasıl olduğu sorularına yanıt vermek şimdilik olanaksız.

Figür /
Geç Neolitik Çağ**Batı Anadolu'da neler oldu?**

İzmir'in tarım ürünü gereksinimini, bugün bile, neredeyse tek başına karşılayan Cumaovası'na (Menderes) hâkim konumuyla dikkat çeken Baklatepe yerleşimi ve yakın çevresinin adını anmak gereklidir. Kuzeyde ise Menemen'den sonra, Batı Anadolu'nun iç kesimlerine ve buradan da İç Anadolu'ya ulaşımın sağlanabileceği, Gediz Vadisi yolu ve Kumçayı üzerinden Marmara'ya, kıyıyı izleyerek de Edremit'e kadar kolaylıkla gidilebilecek yollar bulunur. Bu tür bağlantılardan biri de 290 m yüksekliğindeki Belkahve geçidiyle doğuya, Anadolu'nun içlerine olan bağlantıdır. Burada da karşımıza Kemalpaşa Ovası ile Ulucak Höyük çıkar.

Yukarıda sözü edilen coğrafi yaklaşım, Erken Tunç Çağı'nda Batı Anadolu'da neler olduğunu da açıklar niteliktedir aslında. Kesin olarak bir yargıya varmak, kısıtlı kazı sonuçları nedeniyle olası değilse de mutfak kültürünün gelişimi açısından bir çıkarsama yapmak olasıdır. Peki, neler oldu?

İç bölgelerle alışveriş

1- Yukarıda belirtilen araştırmaların sonucunda, iç bölgelerde rastlanılan obsidiyenlerin adalardan geldiği, kıyıda yer alan höyüklerin art alanlarının tarımsal ürün yetiştirilmesi için yeterli olmadığı ortaya çıkarsa ve bunlar Troia'da olduğu gibi keramik, mimari ve diğer buluntularla birleştirilebilirse şöyle bir öneri ileri sürebiliriz:

Kıyı yerleşimleri, kendi tarımsal ve deniz ürünlerini iç bölgelerdeki höyüklere transfer ediyor ve

karşılığında da ihtiyaç duyduğu tarım ürünlerini sağlıyordu.

2- Tam tersi bir durumun ortaya çıkmasında ise bölgeler arası çok sıkı bir ilişkinin olmadığı ve gevşek bir kültürel alışveriş modeli içinde var oldukları söylenebilir.

3-Yine iç bölgelerdeki höyüklerde, örneğin Ulucak Höyük'te ele geçen kavkıllardan yola çıkarak, kıyı yerleşimleri ile iç bölgelerdeki höyükler arasında bir alışverişin olduğu, ancak bunun kültüre yansımadağı belirtilebilir.

İzmir ve çevresindeki ilk insan izleri günümüzden 100 bin yıl öncesine, Alt Paleolitik Çağ olarak adlandırılan döneme dek geriye götürülebilir.

Höyüklerin ekonomisi

Batı Anadolu'yu kıyı yerleşimleri ve denize kıyısı olmayan yerleşimler olarak ayırarak, her höyüğün ekonomisini, bulunduğu coğrafyanın gereği, belirli bazı üretim ve tüketim biçimleriyle ayakta tuttuğunu

düşünebiliriz. Coğrafi konum, iklim ve diğer doğal kaynaklarla ilintili olan bu modele göre, kıyı yerleşimlerinde yaşayanların, protein gereksinimlerini denizden karşılayacak biçimde avlandıklarını, iç bölgelerden gelen ve ağırlıklı kısmını tarım ürünlerinin oluşturduğu emtiayı da kendi elde ettikleri deniz ürünleri

veya adalardan gelen ürünlerle değiştirdiklerini düşünmek yanlış olmasa gerek. Bu durumda, üretim ilişkilerinin kültüre yansımaları ise iki terimle açıklayabiliriz. Kıyı yerleşimlerinde yaşayanlar Deniz Kültürü'ne, İç Batı Anadolu yerleşimlerinde yaşayanlar ise Kara Kültürü veya Kervan Kültürü'ne sahipti.

Figür /
Geç Neolitik Çağ

Turpotu ve radika

İzmir Mutfak kültürünü oluşturan özellikle yeşil bitkiler (ot kültürü) ve deniz ürünleri dikkatle incelendiğinde, bunların Güneybatı Asya'nın hemen her tarafında yaygın olarak bulunan yabani otlar ile Akdeniz'e özgü deniz ürünleri olduklarını rahatlıkla dile getirebiliriz. Örneğin turpotu, roka, radika, kereviz, arapsaçı gibi İzmir Mutfağı'yla birlikte anılan birçok bitkinin, geniş bir coğrafi tanım olarak anavatanı Güneybatı Asya'dır. Coğrafyayı daraltacak olursak, Yakınoğu'da aynı bitkilere hemen her yerde rastlanılır. Daha dar bir coğrafi tanımla Anadolu Yarımadası'nın batı kesimleri yani Ege Bölgesi ise iklimsel olarak bu bitkilerle çok uzun süreden beri tanışmıştır ve bu coğrafyayı tanıyan antik yazarların birçoğu bu bitkilerden söz etmektedir. Sonuç olarak, İzmir ve çevresinde şekillenen ve bugün İzmir Mutfağı'nın temelini oluşturan birçok öge olasılıkla tarih öncesi çağlardan başlayarak bu mutfak kültürünün içine tedrici olarak girmiştir. İzmir Mutfağı'nı bugünkü özel konumuna ise yakın çağlarda başlayan göç hareketleriyle gelen yeni yemek yapma biçimleri taşımıştır.

AYAKÜSTÜ İZMİR

SOKAK ve FIRIN
LEZZETLERİ

NEJAT
YENTÜRK

Yentürk'ün kitabı, İzmir'in sokak lezzetleri konusundaki şehir efsanelerini, bilgi kirliliğini ayıklamayı hedefleyen, yüzeysel yaklaşımların uzağında bilimsel bir çalışma.

Nejat Yentürk

Tüm hayatları besleyen mutfak

AHMET BÜKE

KNK Dergisi'nin bu ayki konuğu, Nisan ayında yayınlanan "Ayaküstü İzmir, Sokak ve Fırın Lezzetleri" kitabının yazarı Nejat Yentürk. Yentürk, araştırmacı olmanın yanı sıra İzmir kent tarihiyle ilgili zengin bir arşive ve koleksiyona da sahip. Yentürk, yıllardır titizlikle yürüttüğü tarihsel araştırmalarını, yüz elliye aşkın emektar ustanın sözlü tanıklıklarıyla harmanladığı kitabında kentin sadece günümüzde sürdürülen değil, artık unutulmuş olan sokak ve fırın lezzetlerine de yer vermiş.

İzmir'in geçmişteki ve günümüzdeki sokağın mutfakını ve ayaküstü lezzetlerini inceleyen ve Oğlak Yayınları tarafından basılan esere, yine kentin simgesi haline gelmiş bir sokak lezzetinin, boyozun sadık sürdürücülerinden Alsancak Dostlar Fırını sponsor olmuş.

"Ayaküstü İzmir" in en önemli özelliklerinden biri de, İzmir'in sokak lezzetleri konusundaki şehir efsanelerini, bilgi kirliliğini ayıklamayı hedefleyen, yüzeysel yaklaşımların uzağında bilimsel bir çalışma olması.

- Türkiye'deki koleksiyonerlerin, tarih araştırmacılarının çok da hakkını vererek ilgilendiği bir alan değil gasteromi. Sen uzun yıllardır bu konuda hummalı bir şekilde, titizlikle çalışıyorsun, üstelik deyim yerindeyse çok da bunun "reklamını" yapmadan. Mutfak konusuna ilgi duymanın nedeni nedir?

Mutfak geleneklerinin uluslar için de, ce-maatler için de, kentler için de önemli bir kimlik unsuru olduğu 1980'li yıllardan başlayarak fark edildi. Sadece bizde değil, tüm dünyada yaşandı bu durum. Hatta Yunanistan, komşularından erken davranıp, kültürlerinde bulunan bazı yemekleri tescil ettirmeye

başlayıp sahiplendi. Milliyetçilikte biz de geri kalmadık ama sanırım kültür bakanlığımızda uyanık bir kadro iş başında değildi. Bu süreçte daima geriden geldik. Ancak itiraz edebildik. Sahiplenilen tarifleri yıllar süren çabalarla geri alabildik.

Fakat ülkemizde ve elbette İzmir'de de mutfak tarihimize eğilen araştırmacıların hızı, işin tabiatı gereği yaşanan süreci beslemeye yetişemiyordu. Bulgularını paylaşırken de seslerini popüler yazarlar kadar duyuramıyorlardı. Basmakalıp değerlendirme ve

biri, Güzelyalı'daki Şortan Pastanesi'nin vitrinidir. Sonra 37 Sokak'taki mandıradır, mahallenin seyyar yoğurt satıcısıdır, fuardaki büyük büfelerdir.

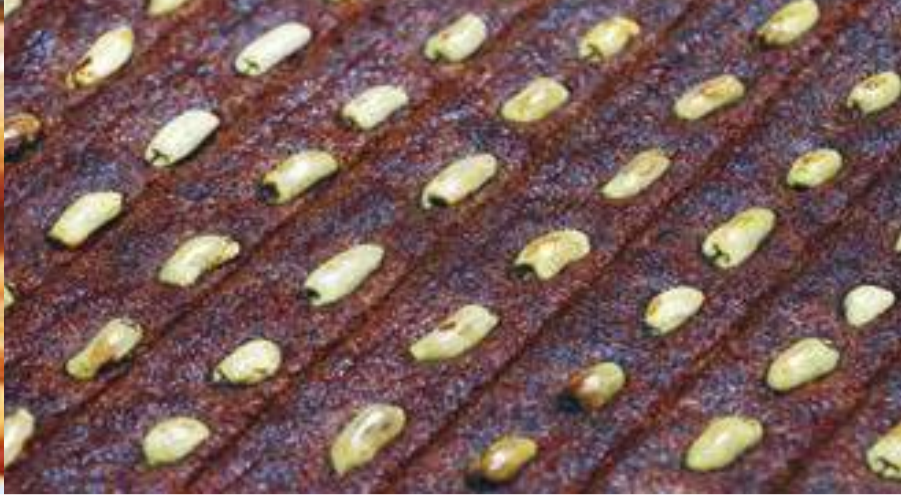
Ailemin bir tarafı döner kebabçısı. Bir şeylere erken yaşta tanık oluyorsun, mutfak üzerine konuşulan bir ortamda büyüyorsun. Yaş ilerleyip de kişisel geçmişinde kente dair izlenimler birikmeye başlayınca mutfakının yakın tarihi üzerine yazılanlardaki hataları fark etmeye başlıyorsun. Örneğin şammali ismi... Bu tatlının adı şammali'ydi benim

klışelerin ortalığı sarması bu yüzden kaçınılmazdı. Popüler yazarların sesleri her zaman yüksek çıkar ve söyledikleri sorgulanmadan kabul görür. Durum böyle olunca İzmirliilerin en çok sahiplendikleri ve şehre has yiyecekleri bile doğru tanınmadı. İzmir eğer küçük bir taşra kenti gibi davranmaktan vazgeçecekse ilkin mutfakını şehir efsanelerinden arındırması gerekiyor.

Aslında bu ilgi bende yıllardır vardı. Çocukluğumdan hiç unutmadığım görüntülerden

çocukluğumda, dili dönmeyenler şambali derdi. Yeni Asır Gazetesi'nden bir muhabirin seksenlerin başında bir ustayla yaptığı röportaj sonucunda adı şambali diye kaldı. Çok net hatırladığım ve şehirde itiraz edilmemesine şaşıtığım bir olgudur bu. Sonra doksanlı yıllarda "Avrupa Birliğine girince kokoreç yasaklanacak" haberi yine aslı olmayan gazetecilik işiydi ve şehir efsanesine dönüştü. Sonra, "İzmirliiler simide gevrek der" gibi içi boş bir slogan türedi. Gerçeklikten uzak, avami bir

söz. Akli başında bir İzmirli simide gevrek demez, gevreğe de simit demez. Çünkü simit başka şey, gevrek başka şey. Seksenlerde bile İzmir’de simit de yapılırdı, gevrek de. Bir İzmirlinin gevrek ismini savunması bilinçli yapıyorsa ve bu ayırım damak tadına dayanıyorsa çok yerinde.

- Özel olarak İzmir mutfağına odaklanman nasıl oldu?

Araştırmacılık yanında uzun yıllara dayanan bir koleksiyonculuk geçmişim var. Kitapta kullandığım görsellerin büyük çoğunluğu kendi koleksiyonumdan. Bu görsel belgeler, yazılı kaynaklar kadar, hatta bazen daha değerlidir. Koleksiyonum, araştırma yaparken büyük bir güç sağladı bana, farklılık yarattı.

Ben bu çalışma için sahada araştırma yapmaya 2005 yılında başladım. İlk olarak yaşlılıktan ötürü mesleklerini sürdürmeyen yaşlı fırın ustalarıyla görüştim. O yıllarda seksenli yaşlarını süren ustaların anlattıklarını kaydetmek çok önemliydi. Boyozcu, börekçi, peksimetçi ve gevrekçiydi bunlar. Resmen bir kurtarma kazısı yaptığımı ilk günden fark ettim. Yalnızca onların söyledikleri bile kente hâkim olmuş ezberleri bozmaya yetiyordu. Koca bir şehrin, yüzlerce yıllık mutfak birikimi farklı bir mesaiyi gerektiriyordu. Görüşmeler ustalarla sınırlı kalamazdı. Kasaplardan bağır-sakçılara, tatlıcılardan şerbetçilere, zabıta memurlarından teneke camekan yapan yaşlı ustalara kadar geniş bir yelpazede görüşmeler yaptım. Tabii yaşını almış her meslekten İzmirliilerin tanıklıkları da değerliydi. Bunlar, mutfağı ilgi duymuş, yediği içtiği şeyin bil-

incinde olan İzmirliiler idi.

- Bir şey dikkatimi çekti bu kitapta; sadece konuyla birebir ilgili kaynaklardan değil, örneğin edebiyatçılardan da yararlanmışsın. Bir sürü yan kaynak, edebiyat, anı, seyahatnameler. Bu çok az yapılan bir şey.

Mutfağımızın tarihine kaynaklık edecek metinler bakımından Batılı araştırmacılar kadar şanslı değiliz. Bu yüzden yazıya dökülmüş her şeye bakmak gerekiyor. Elbet edebiyata da. Günümüze ulaşmış Arap, Endülüs, Moğol ve Batı mutfaklarının en eski yemek kitaplarına ve belli başlı dillerin eski sözlüklerine bakmak büyük katkı sağladı araştırmalarım. Eski fotoğraf ve kartpostalları okumak da çok önemli... Sırtta taşınan şerbetçi güğümünün 19. yüzyılın sonunda çok büyük olasılıkla İzmir’de meydana getirildiğini ortaya çıkartmam da koleksiyonculuğumun sonucunda oldu. Eldeki görseller biriktikçe oldu. Sadece İzmir’le sınırlı kalmamak gerekiyordu. Balkanlardan Kahire’ye kadar uzanan bir coğrafyanın fotoğraf ve kartpostallarını tanımanın önünü açtığı bir keşifti bu. Bu bulgular Türk edebiyatının büyük kalemlerinin eserlerinde de saklıydı, birçok yazar sokağın mutfağına kayıtsız kalmamıştı. Gündelik hayatın bu dikkatli gözlemcilerine kulak vermek gerekiyordu.

İnanır mısın, ben bu kitapla meselenin üzerinden şöyle bir geçtiğimi hissediyorum. İncelenmesi, bakılması gereken hâlâ o kadar çok kaynak var ki, ömür yetmez.

- Kitabı okurken şunu hissettim biraz da, o kadar farklı alanları ve derin bir

araştırmayı kapsıyor ki, keşke bir edebiyatçı olarak bu ustaların, yapılan işlerin öykülerini yazsam. Çok da ilham verici bir şey çıkmış aslında. Bundan sinemacılar beslenir, edebiyatçılar beslenir, sosyologlar, tarihçiler beslenir. O yüzden de çok kıymetli bu iş.

Belki yüz yıl önce zaten mümkün değildi, ama elli yıl öncesinden bile bir börek veya ekmek ustasının çalışırken çektiği fotoğrafa ulaşmak, dönemin çalışma koşullarını ve mekânları hakkında bilgi edinmek hiç kolay değil. Aynı hatayı bugün biz de yapıyoruz; çalışırken, üretirken kendimizi fotoğraflamıyoruz. Yirmi beş yıldır koleksiyon yapıyorum, en zor bulunabilen çalışan insan fotoğrafıdır. Manzara fotoğrafı, simgesel yapı fotoğrafı ibadullah. Bayram günü tertemiz kıyafetlerle ailece fotoğrafhaneye gidilmiştir, ama işinin başında iken bir fotoğraf çektilerimemiştir. Bulabildiklerimin bir kısmını kitapta yayımladım. Sonra bu insanların inanılmaz hikâyeleri var. Mutfak tarihi, yemek tarifleriyle sınırlı tutulamaz. Bir tarif hangi koşullarda doğmuş, hangi koşullarda üretilmiş, kimler tüketmiş? Bunların tümü mutfağın tarihini meydana getirir.

Çalışmasını yazılı belgeler üzerinden yürüten bir tarihçi dili, kitaba uygun düşmüyordu. Bu nedenle mutfağın temsilcilerinin ve diğer tanıkların da bu anlatıya kendi sesleriyle katılmalarını istedim. Çalışırken bir fotoğraf çekme fırsatı bulamamış bu insanların kendilerine dair anlattıklarını kattım. O dile de müdahale etmedim.

- Kitapta fikrin oturduğu bir zemin var.

Peki simit ne, gevrek ne?

İzmir’in simidi, nohut mayalı hamurdan yapılırdı. Bugün de Aydın’da, Manisa’da, Ödemiş’te, daha birçok yerde bu hamurla susamli simitler yapılır. Nohut mayalı hamur İzmir’de talebin yüksekliğini karşılamaya uygun olmadığı için terk edildi. Gevrek ise endüstriyel mayayla yapılır, pekmezli su içinde haşlandıktan sonra fırınlanan bir simit çeşididir.

Adı "Ayaküstü İzmir" ama İzmir mutfağının üzerine oturuyor aslında o evrenin içinde bir şey. Dolayısıyla o evrenden beslenmiş bir alt evren diyelim. İzmir mutfağı" dediğimiz şey tam olarak ne aslında? Ve bunun asıl hikâyesi ne?

Aslında "İzmir mutfağı" demek bile sözünü ettiğimiz bu alanın içini boşaltmaya yetiyor. Bu iki sözcük, ifade etmeye çalıştığımız mutfağı kapsayamıyor. Öyle bir şehirden söz ediyoruz ki, Akdeniz'in belki de en işlek limanı... Doğu'ya açılan bir kapı olmasından ötürü de belki en renkli mutfağı... İzmir bir liman kentidir, hatta başlı başına limanın kendisidir. Kentin merkezindeki yer adlarını sayalım: Gümrük, Pasaport, Saman İskelesi, Karantina. Bunlar bir limanın kısımlarıdır. On dokuzuncu yüzyılda rıhtım inşa edildikten sonra öyle bir yaşam şekilleniyor ki, hızlıca yemeğini yiyip, kesintiye uğratmadan işinin başına dönebilmelisin. Bu durum zengin tüccar için de böyle, hamal için de böyle.

1528 yılında, Kanuni devrindeki tapu kaydına göre İzmir'de henüz 1300 kişi yaşıyor, bunun 150'si Rum. Yani 16. yüzyılın başında İzmir henüz küçük bir kasaba. İzmir güvenli liman olma imkânını 1566'da Sakız Adası'nın alınmasıyla kazanıyor. Şunu demek istiyorum, İzmir'in tarihinin 8500 yıl öncesinde başlaması, bugünkü mutfağı açıklamak için pek veri sağlamıyor. Ticaret yapabilme imkânının tarımsal üretimin önüne geçmesiyle şehir, Sakız Adası'ndan gelen Rumların ve iç kesimlerdeki köylerde yaşayan Türklerin göçüne maruz kalıyor ve nüfusu artıyor. 1600'lerin başında Yahudi göçü yaşanıyor. Şehrin zenginleşmeye imkân sağlaması Selanik'teki ekonomileri inişe geçen Yahudileri kente çekiyor. Bu sırada Ermeni nüfus da belirginleşmeye başlıyor. Daha sonra adlarına Levanten diyeceğimiz Avrupalılar tekil tekil göçlerle geliyor. İngiltere'den, Fransa'dan, İtalya'dan İzmir'e iş yapmaya gelenler Doğu'nun fırsatlarını değerlendirip kısa zamanda para kazanma arzusundalar. Burada kök salmaya çok da niyetli değiller. Öyle yüksek bir mutfak kültürüne de sahip değiller.

İşte söz edilebilecek "İzmir mutfağı" bu tarihlerde şekillenmeye başlıyor. "Ayaküstü mutfak" dediğimiz ve ister sokakta, ister dükkânda ama kısa zamanda gerçekleşen beslenme biçimi bu çok milletli liman kentinin işlek rıhtımında ve çarşısında vücut buluyor. Her kesim, beslenme konusunda pratik bir

çözümde buluşuyor aslında.

Zaman kaybetmeksizin karın doyurma kültürünün izlerini bugün esnaf lokantalarında buluyoruz. Esnaf lokantasında teklifsizce yanındaki sandalyeye oturan bir yabancıyla masanı paylaşabilirsin. Yemek yendikten sonra lokantada oturmaya devam edilmez. Aynı alışkanlık İzmir'in tatlıcılarında yansımıştır. Dikkat et, İstanbul'daki bir muhallebici kültürü oluşmamıştır İzmir'de. İki gencin el ele bir araya gelebileceği, zaman geçirebileceği türden. İzmir'de tatlıyı yer ve kalkarsın.

İzmir yangınından önce ayaküstü mutfağın merkezlerinden biri olan rıhtım, bu özelliğini kaybediyor. Alsancak'taki yeni limanın inşasıyla bir dönem tamamen kapanıyor. Ayaküstü mutfak kültürü Kemeraltı ve Basmane hattına kayıyor, kısmen bugün de devam ediyor. Tabii

Kemeraltı son yıllarda büyük bir çöküş yaşadı. Eskinin esnafı yok bugün. Ama geçmişini hissedebiliyorsun. İzmir'in döner kebabçıları, börekçileri, şerbetçileri buradaydı. 1950'lerde İzmir'de elli köfteci vardı, tamamı Kemeraltı'ndaydı.

-Peki, buna benzer dünya mutfakları var mı? Benzer sosyolojiye sahip olduğu için acil olarak ayaküstü yemenin. Böyle paralel başka şeyler var mı? Şehir ya da buna benzer örnekler?

Şöyle, İzmir'de karar vericiler "fine dining" ya da "yüksek" mutfağa ağırlık vererek geleneksel İzmir tariflerini yeni bir sunumla, "Akdeniz mutfağı" olarak pazarlama ve bu yolla turizme katkı sağlama gayretindeler. Ben bunun bir hayal kırıklığı ile sonuçlanacağını düşünüyorum. Çünkü İzmir

insanının besleyebileceği, katkı sağlayabileceği, sürdürebileceği bir mutfak alanı değil bu. Turist, kent insanının gittiği yeri merak eder. Kendisi için planlanmış suni bir menü çıkaran restorani değil. Kendi ülkesinde bunun âlâsını buluyor zaten. İkincisi, iyi bir yemek için malzeme bulma konusunda çok ciddi sıkıntılarımız var. Artık tarımı ancak kanserojen pestisitlerle ayakta tutabiliyoruz. Tohumlarımız GDO'lu ve ithal. Şaraplık üzüm bağlarını söküyoruz. Yeni nesil gençler sultaniye üzümün tadını bilmiyor. Hayvancılık bitmek üzere. Denizlerde balık bırakmadık. Bu koşullarda gastronomiyle bu şehri kalkındıramayız. Kendimizi kandırmayalım. Gastronomiden kent turizmine katkı bekleyeceksek bunu ancak ayaküstü mutfakla, sokak yiyeceklerinin yer aldığı alanla sağlayabiliriz. Bu alanı başa

almalı ve elini yüzünü düzeltmeliyiz. Akdeniz liman kentleri arasında bu kadar çok milletin ve geleneğin var olduğu sanırım başka bir yer yok. İzmir farklılığını burada ortaya koyarsa kazanır. Çok kültürlülüğü ve tarihselliğiyle. 1500'lerin başında kaydı olan bir börek, hiçbir değişikliğe uğramadan bugün Kemeraltı'nda yenebiliyor. Böyle bir örnek kaç tane var dünya üzerinde? Aynı börek buradan Selanik'e taşınmış. Orada adım başı bulabilirsin, ama İzmir'de artık sadece iki dükkân bu böreği sürdürmeye çalışıyor. Bir zamanların sırtta taşınan ünlü şerbetçi güğümü İzmir'de tasarlanmış ve birçok ülkeye ilham vermiş. Ama bunu bilmiyorsun, kent insanına anlatmıyorsun. Sokak yiyecekleri tüm dünyada artan bir ilgiyle karşılanıyor. Uzak Doğu kentleri bunu çok iyi başarabiliyor. "İzmir mutfağı" tek parça değil. Ben Sefarad

mutfağının, Tatar mutfağının, Kürt mutfağının, ayrı ayrı temsil edildiği mekânların planlanmasını ve desteklenmesini önemsiyorum. Örneğin Suriye mutfağı hiçbir destek görmeden lokanta ve tatlıcılarıyla çok alçakgönüllü olarak görünmeye başladı. Kentin güzelliği, farklılığı burada. Görmezden geldiğimiz şey aslında gerçek zenginliğimiz. Kent, yan yana gelmiş cemaatlerden ibaret.

İzmir'in geçmişinde Ortodoks Hıristiyan bir ailenin bir Musevi'yi yemeğe davet etmesine imkân var mıydı? Beslenme alanındaki dinsel sınırlar o denli keskindi ki. Farklı mutfak âdetleriyle tanışmanın yeri evler olmazdı İzmir'de. Müslüman ailenin bir Katolik'i yer sofrasında ortaya koyduğu sahana birlikte kaşık sokmaya ikna etmesi mümkün müydü? Cemaat zenginleri için özel kulüpler vardı ve bu mekânlar başkalarına kapalıydı. Farklı mutfakların birbirleriyle karşılaşması öncelikle sokakta oldu. Elbet zengin Türk, evine aldığı Rum hizmetçiden yeni bir şey öğrenmişti, ama bu kadar. Örnekse; boyoz. Boyoz Yahudilerin Şabat sofraları için hazırladıkları bir hamur işi iken çarşı fırınlarında üretilmeye başlanınca tüm şehir sakinlerinin tanıdığı bir şey haline geliyor. Üstüne de Rumeli göçmeni ustaların elinde bir böreğe dönüşüyor. Bunlar İzmir'de oluyor. Bu temas kentin sokağında, çarşısında gerçekleşiyor. Midye dolma İstanbul Ermenilerinin yemeğidir ve elli altmış yıl öncesine dek İzmir'de yapı-

madığını biliyoruz. Bunu başlatanlar Girit mübadilleridir. Bugün Mardinli göçmenler devralmıştır.

Benim nazarımda tektekçiler de, kelle paçacılar da ayaküstü mutfağın aktörleridir. Eğer Rum veya Ermeni mutfağından bir örnek tanıdıysan, adını duymuşsan, muhtemelen bu bir meyhane mezesisidir.

-Şunu söyleyebilir miyiz; ayaküstü mutfak dediğimiz şey aslında son derece politik bir olgu.

Son derece! Kentin iktidarını elinde tutanların denetleyemediği, söz geçiremediği bir mutfak bu. Kendi kuralları, hatta kuralsızlığıyla geliyor. Terbiye edilemiyor, millileştirilemiyor. Dahası, fast food sektörünün cilalı mekânları karşısında geri adım atmıyor. Koko-reç ve kelle söğüş, fast food'un İzmir'e adım attığı dönemde daha da sahiplenildi.

- Onu soracaktım. Ayaküstü mutfak ile fast food arasındaki fark ne? Çok karıştırılıyor.

Fast food denilen sistem, adıyla sanıyla söylersek, Amerikalı Mc Donalds şirketinin kendi geliştirdiği ve restoranlarında uyguladığı bir tür seri üretimdir. Dört mevsim bulunan malzemelerle hazırlanır. Restoranın mutfağında bir aşçı yoktur, pişirmeden sorumlu bir eleman vardır. Üretilen hamburger, geçmişe dayanmayan bir tariftir. Sonradan bir tarihçe

yakıştırılmaya çalışılmıştır. Bu yuvarlak ekmek arası iri köftenin adının nereden geldiği, ilk ne zaman pişirildiği meçhuldür. Kökü, yaşı, sınıfı, cinsiyeti olmayan bir tariftir. Doyurucu bir öğün olması için çok geçmeden yanına patates kızartması eklenmiştir. Bu sistemin vaadi şudur: müşteri şirketin hangi şubesine giderse gitsin aynı standart menüyle karşılaşacaktır. Öncelik yemekte değil, hizmettedir. Müşteriye hiçbir sürprizle karşılaşmaması garanti edilmiştir. Püf noktası buradadır. Ayaküstü mutfakta ise bir gelenek vardır, ustalığını ispat etmiş bir aşçı vardır. Yereldir, kente aittir.

Restoran denilen mekânların ilk ortaya çıkışı Fransa'da ihtilalin hemen öncesinde, yayılması ise ihtilalin hemen sonrasında. Aristokrasiye hizmet veren ve işsiz kalan aşçıların açtıkları mekânlar bunlar. Amaç, yükselen sınıf burjuvaziye aristokrat evlerindeki bir akşamı denetmek. Karın doyuracak yemeğin dışında müşteriye başka şeyler de sunuluyor, hizmetin biçimi değişiyor. Kendisine özel bir masa, belki özel bir oda ve listeden kendisinin seçtiği yemeklerle kurulmuş bir akşam yemeği. Bu tür mekânlar o yıllar için yeni bir şey. Osmanlı kentlerinde ise, hatta çağdaş birçok kentte dışarıda yemek yemek, bugün bizim ayaküstü mutfak dediğimiz biçimde yaşıyordu. Aşevleri de, kebabçılar da, tatlıcılar da bu mantık üzerinde çalışıyorlardı. Bunun bir sebebi de lonca sis-

temiydi. Esnaf denetim altındaydı. Hem satış fiyatları, hem de ürettikleri yiyeceklerin kalitesi bakımından. Bu yüzden esnafın belirlenmiş sınırları vardı. Bir kebabçı, örneğin çorba satamazdı. Börekçi, kelle satamazdı. Lokmacıya gittiğinde sadece lokma yiyebiliyordun. Bugünkü gibi yirmi çeşit tatlı arasından birisini seçemiyordun. Bizde birden fazla çeşit çıkartan lokantaların ortaya çıkışı on dokuzuncu yüzyılın sonlarında izlenmiştir. Kesinlikle eksiklik olarak görülmemeli bu durum. Bu yüzlerce yıllık ustalık geleneginin sürdürülüp bugüne aktarılmasını sağlamıştı.

- O zaman geleneksel ayaküstü mutfağın en önemli aktörlerine gelelim; yani ustalara.

Bugün Batıda yükselen “slow food” hareketi, “fast food”u reddederek onun yerine geleneksel olana, zanaat üretimine ve tarihselliğe değer vermesi tam da burada belirginleşiyor. Bizim sırtımızı döndüğümüz, Batının kaybettikten sonra yeniden keşfettiği, yeniden hayat vermeye çalıştığı şeyin aslında biz içindeyiz. Çok değil daha yakın zamana kadar köfte yemek için köfteciye, döner yemek için kebabçıya giderdik. Ustanın adı markanın kendisiydi. Vasat birçok çeşidin sunulduğu mekânlara girip menüden ne yiyeceğini seçmezdin. Günümüzde kitap kalınlığında menüler bastırılmış, ancak vasatlıkta birbirleriyle yarışan mekânlar sardı ortalığı.

- Ustanın ölümü diyebilir miyiz bu duruma?

Evet, ta kendisi. Zamanında “Ahmet Usta”, “Mehmet Usta” olarak tanınmış kişilerin oğulları bugün dükkânın kasasında oturup babalarının şöhretlerinin mirasını yiyorlar. Bugün tezgâhta çalışan genç usta işe gelmezse yerini biri rahatlıkla doldurabiliyor. Artık müşterinin damak tadı öyle bir kayboldu ki, çoğunluk bu değişikliği fark etmiyor bile. Tanıdığım emektar ustaların en çok yakındıkları şey bu kültürel gerilemeydi. Artık koyun etiyle dana eti arasında farkı fark etmeyen, yemekte kullanılan yağı fark etmeyen, ekşi mayayı hazır mayadan ayıramayan bir kitle var oldu.

- Şöyle bir şey oldu o zaman. Önce ustalık terk edildi. Yemekler standartlaştı. Müşteri buna alışınca lezzetlerde kayıp yaşandı. Farklı mekânlarda benzer şeyler yiyen, yediğinin bilincinde olmayan insanlar.

Pizzacıların yaygınlaşması mesela. Yakın zamana dek her mahallede, her sokakta pideci vardı, bunların yerini pizzacılar aldı. Neden? Çünkü mekânda kendini nasıl hissettiğin önem kazandı. Önemsediğin şey lezzet olmaktan çıktı, kendini özel hissettiğin yere gitmeyi önemsedin. Hayalindeki yeni imajınla uyum gösterecek mekânı talep ettin.

Ailem eski döner kebabçılardan benim. O yıllarda dönerin konduğu tabak küçüktü. Şimdiki yemek tabakları çapında değildi. Dönerin altına et miktarını çok göstermek için pide dilimleri konmazdı, mangalda közlenmiş çeyrek domates ve bir sivri biberle süslenirdi, o kadar! Bugün etin porsiyonu küçüldü, tabaklar büyüdü, yenmeyecek bir sürü ıvır zıvırla tabaklar zengin gösterilmeye başlandı. Müşteri et yedikten sonra tabakta ne kadar çok şey bırakırsa kendini o denli özel hissediyor artık.

Sevgilimiz boyoz gelirse...

Boyoz, kabul görmüş yargının aksine Sefarad Yahudilerin 1492 yılında İspanya'dan getirdikleri bir tarif değil. Getirilen şey, bir katmerdi. Daha 13. yüzyılda bile Şabat sofrası için bir katmer pişirdiklerini biliyoruz. Ancak bu katmerin fırınlanması, bir börek görüntüsüne ulaşması, Osmanlı topraklarında oldu. Boyoz adını burada aldı. Hamuru ince ince açıp, pul pul dökülür hale gelmesi, İzmir'deki Rumeli göçmeni ustaların etkisiyle mümkün oldu. Çarşı boyozu bugünkü şekline 1950'lerde Agora'da ve Azizler Sokağı'ndaki fırınlarda kavuştu. 1975'ten sonra büyük ustaların çoğunun ekonomik kriz nedeniyle İzmir'den ayrılmalarıyla boyoz, gelenegine uygun yapılmaz oldu ve itibar kaybına uğradı. 1983 yılında gelindiğinde, boyoz ustası rahmetli Mustafa Akar, geleneksel yöntemle boyoz üretimini yeniden başlattı. Kıbrıs Şehitleri Caddesi'ndeki Alsancak Dostlar Fırını'yla boyoz tekrar yükselişe geçti ve bütün kentte tanınır hale geldi. Boyoz, özellikle bu dönemde İzmirli taraflardan bir simge yiyecek olarak sahiplenildi.

- Bir de kitabında bir sürü sevdiğimiz, severek yediğimiz şeyler var. Onların hikâyeleri var. Mesela benim çok sevdiğim söğüş. Onun hikâyesi nedir? İzmir dışında bir yerde ben söğüş hatırlamıyorum.

Konargöçer bir kökten geliyor-sun, beslediğin hayvanın her şeyini yiyorsun, ziyan edemezsin. Kelle söğüş, mutfağımızda bin yıldır var olan bir yemek. İster tandır edilsin, ister fırında pişirilsin, isterse haşlama olsun. Çoğunlukla da ayaküstü yemek üzere seyyar satılmıştır. İlginç olan bu yemeğin sadece İzmir'de sürdürülmüş olmasıdır. Kelle söğüş, İzmir'in sabah kahvaltısıydı. Eskiden söğüş satan seyyar satıcıları öğle saatlerinde bulamazdınız. Zaten öğle sıcaklığında dayanmazdı etler, bozulurdu. Bugün etler soğutucuda tutulduğu için gün boyu yenilebilir hale geldi.

- Döner kebabın Bursa'dan yaygınlaştığını bildirdik. Senin kitapta başka bir hikâye öğreniyoruz. Aslı nedir?

Son yıllarda küresel bir ayaküstü yemeğe dönüşmüş olan döner kebabın geçmişini bütün dünya merak ediyor. “Döner” dediğimiz kebab, bugün adı “cağ kebabı” olarak söylenir olmuş yatay şiş kebabının dik hale getirilmiş hali. Mutfağımızı tarihselliği içinde ele almayan çevrelerde Bursalı bir işletmecinin iddiası doğruymuşçasına kabul gördü. Adana'da 1867 yılında doğmuş ve daha sonra Bursa'da başarılı bir kebab dükkânı açan kişinin kebabı dikey hale getirenin kendisi olduğunu ilan etmesinden söz ediyoruz. Hem de doğum tarihini dükkânın açılış tarihi olarak duyurarak. Bu tarihin itirazsız kabul edilmesi akıl alacak şey değil.

Yatay şişteki kebab Artvin, Yusufeli, Tortum civarında erkekler arasında ve kırsal alanda hazırlanıp pişirilen, açık havada bir eğlence yemeği olarak bugüne ulaşmış. Bu kebabın dikey şişe uygulanması ise ilk kez 1850'lerde İstanbul'da fotoğraflanmıştır. Dolayısıyla dikey şişin Bursa kökenli olduğu iddiası tek kalemde geçersizleşmiştir. Fakat İzmir'de 1840'lara uzanan bir geçmişe sahip olduğunu kitapta gösterdim. Hatta 19. yüzyılın son çeyreğinde İstanbullu yazarlarca bu kebaba “İzmir Kebabı” adı verildiğini de.

Bu kebabın şişinin dik hale getirilmesinin cevabı, şehir hayatında ayaküstü ve seyyar satılması için pratik bir çözüm olmasında. Bugünkü koşullarda belki mümkün, ama şehirde yatay şişin hazırlanıp koku ve duman içinde satılması pek mümkün değildi. Ayaküstü mutfağın geleneksel bir tarifi dönüştürmesinin güzel bir örneğidir bu. Döner kebab küresel bir ayaküstü yemeğe dönüştü. Sadece Avrupa'da kırk bin döner büfesi mevcut. Bu sayıda hamburger büfesi yok. Madem İzmir şehri geleceğini gastronomisinde aramayı aklına koydu, tarihine bakmadan, tarihini bilmeden bunu başaramaz. İzmir'in adı anılmadan döner kebabın tarihini yazmak mümkün değil.

3 Haziran 1924 Uşakizade ailesi Çankaya Köşkü'nde.

Gazi Mustafa Kemal, Uşakizade Köşkü'nün bahçesinde eşi Latife Hanım'la birlikte. (30 Ocak 1923)

Köşkün tanıklığında...

AHMET GÜREL

2002 yılında, İTK Uşakizade Köşkü Müdürlüğü görevine başladığım tarihten itibaren, yaptığım "Latife Mustafa Kemal" temalı çalışmam, 16 yılda, 113 fotoğraf ve 570 belgeye ulaştı, artık kitap olmaya hazırdı. "Latife Mustafa Kemal" (Uşakizade Köşkü'nden Çankaya Köşkü'ne) adlı kitabımız, İş Bankası Yayınları'ndan çıktı. Kitap, ilk olarak, 14 Nisan 2018 günü, İzmir Kitap Fuarı'ndaki İş Bankası Kültür Yayınları raflarında yerini aldı ve okuyucu ile buluştu. Bu kitap, İzmir'de bir ilk olduğu gibi Türkiye'de de bir ilktir. Bu kitap niye İş Bankası Yayınları'ndan çıktı? İş Bankası Atatürk'ün kendi parasıyla kurduğu bir bankadır, biliyorsunuz! Evet, bu banka, kurucu müdürlüğünü yaptığım İTK Uşakizade Köşkü'nde, 1924 yılında fikren kurulmuştur. Bu nedenle kitabımıza, İş Bankası Yayınları çok özen gösterdi, onlara da bu makale ile şükranlarımı sunuyorum. Kitabımıza birçok belge ile katkı koyan Dr. Eren Akçiçek'e teşekkürlerimle...

9 Eylül 2013 günü, İzmir Büyük Şehir Belediyesi (APİKAM) tarafından basılan "Gazi'nin İzmir Anıları" kitabımdan alıntılarla, KNK'de birçok makale yazdım. Bu kez, yeni kitabımız olan, "Latife Mustafa Kemal"den Konak ilçemizle ilgili konuları siz KNK okurlarıyla paylaşacağım.

İlk yazıma, Latife Hanım'ın babası Uşakizade Muammer Bey ile başlayacağım. İttihat Terakki karşıtı olarak, Mustafa Kemal ile fikren örtüşen Muammer Bey, Kurtuluş Savaşı öncesi ve sonrası 1909 ve 1924 yıllarında iki kez İzmir Belediye Başkanı olmuştur. Kitapta

yer alan Muammer Bey bölümünü, aşağıdaki bölümde okuyacaksınız. Onun, işgal ordusunun "belediye başkanı ol" teklifini reddettikten sonra tehlike içinde yaşamaya başladığı, ailesi tarafından ifade edilir. Uşakizade Muammer Bey ve ailesi, Fransız Konsolosu'nun yardımıyla, Fransa'nın Nice şehrine yerleşir ve savaş bitmeden yurda dönemezler. Muammer Bey, Uşakizade Köşkü'nde kalan kayınvalidesinin hasta olmasına rağmen, işgal İzmir'ine dönemez. Kitapta yer alan bir yorumumda; "Muammer Bey, Latife Hanım'ın, Mustafa Kemal'i İzmir'de karşılama isteğine olumlu yanıt verirken; evde hasta olan büyükannenin bakımını da kızının üstleneceğini, düşünmüştüm"

demıştim...

Latife Hanım ile ilgili çıkan bazı kitaplarda; Gazi'den, 19 yaş küçük olan kızının evlenmesine karşı olan bir Muammer bey, portresi çizilmiştir. Kitabımızda, 570 belge kullandık ve yorumdan kaçındık. Latife Hanım leyhine ve aleyhine yapılan yanlışların direk Atatürk'ü ilgilendireceği inancıyla kitabımıza azami özen gösterdik. Bir belge ile konuyu açıyorum;

Gazi, Eskişehir'den İzmir'e gelirken Karşıyaka'da kendilerini karşıladık, diyen Salih (Bozok) Bey, anılarına şöyle devam eder:

"Beni kompartımanlarına yalnız olarak kabul buyurdular ve şu emri verdiler:

'Ben Latife Hanım'la evlenmeye karar verdim. Şimdi babası burada ise kendisini bu kararımdan haberdar edersin ve kimseye söylememesini de ilave edersin' dedi.

Gazi'nin emirleri gereğince hareket ettim. Muammer Bey'e, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın kayınpederi olacaklarını söylediğim zaman boynuma sarıldı ve içine çekerek beni kokladılar.

Biraz sonra Gazi Hazretleri de vagonlarından inerek Muammer Bey'le tanıştılar."

Muammer Bey'in, damadı olan Atatürk'e olan saygısına ileriki makalelerde de yer vereceğim.

Uşakizade Muammer Bey

Sadık Bey, Göztepe'deki Uşakizade Köşkü'nün bahçesine bitişik "Camlı Köşk"ü okul haline getirmiş ve kendi çocuklarıyla beraber mahallenin çocuklarının da eğitim almasını

sağlamıştır. Muammer Bey, bu okulda aldığı özel eğitimle, iyi derecede Fransızca, Rumca, Farsça, az da olsa İngilizce öğrenmiştir. 23 yaşında iken İzmir'in tanınmış ailelerinden Sadullah Efendizade'lerden Daniş Bey'in kızı Adeviye Hanım'la evlenmiştir. Daniş Bey'in ve Havva Refika Hanım'ın kızı olan Adeviye Hanım Fransızca, Rumca, Arapça ve Farsça bilen kültürlü bir kişidir.

Babası Sadık Bey gibi tek evlilik yapan Muammer Bey, tek çocuk olmanın ve ticaretle yalnız çalışmanın sıkıntısını hayatı boyunca hep yaşamıştır. Sadık Bey'in evlenirken oğluna önerisi çok çocuk sahibi olması yönündedir. Muammer Bey ve Adeviye Hanım doğan on çocuğunun altısını yaşatabilmişlerdir. Üçü kız, üçü de erkek olan çocuklarının en büyüğü Latife Hanım'dır. Evlenme evrakında göbek adı "Fatmatü'l Zehra" olarak kaydedilmiş olan Latife Hanım 1 Temmuz 1899 tarihinde; İsmail Vefik Bey, 1902 tarihinde; Ömer Besim Bey, 1903; Rukiye Celalet Hanım, 1908 tarihinde; Emine Vecihe Hanım, 1907 tarihinde; Tahir Münici Bey ise 1910 tarihinde doğmuştur.

Muammer Bey'in ölen çocuklarının mezarları da İzmir Emir Sultan Haziresi'ndedir. 1898 yılında Sadi Bey, 1900 yılında Rüştü Bey ve 1907 yılında Ayşe Meliha Hanım vefat etmiştir. Uşakta yaşayan aileden Cemil Uşaklıgil'in belirttiğine göre, Muammer Bey'in ölen dördüncü çocuğunun adı Şermin'dir.

Yurtdışında yaptığı ticaretle önemli bir konuma gelen Uşakizade Sadık Bey, oğlunun başarılı bir tüccar olmasını istemiştir. Sadık Bey, Osmanlı Bankası'nda üst düzey yönetici olan amcaoğlu Halit Ziya Bey'den oğlunun bankada staj yapmasını istemiştir.

Halit Ziya Uşaklıgil, bu konuyu şöyle anlatmıştır:

O tarihte İzmir'de bankada ben tek Türk genciydim, bir zaman sonra amcamın müstesna zekâsı, oğlu için burasının iş mektebi olacağını keşfetti ve evde özel öğretmenlerinden derslerini görmekle beraber Muammer bir stajyer olarak yanıma geldi.

Daha 16 yaşında bir çocuk olan Muammer'in kendisini bekleyen gelecek serveti unutarak, sanki hayatını burada kazanacakmışçasına sabahtan akşama kadar çırpınışları öyle sevimli manzaraydı ki ona bakarken kendi kendime vaat ederdim; erkek çocuklarım olursa ben de onları bankadan geçireceğim.

Halit Ziya Uşaklıgil, kardeş çocuğu olduğu Muammer Bey'i anlatmaya şöyle devam eder:

"O benden epeyce küçük olduğu için bana her zaman amca demiştir. Çocukluğunda ben de ona pek çok

3 Haziran 1924 Uşakizade ailesi Çankaya Köşkü'nde

bağlıydım ve kendisine karşı her zaman bir amca davranışıyla şefkat gösterdim. İkimizin arasındaki bu sıkı ve samimi ilişki çocuklarımıza da geçmişti; o benimkileri, ben onunkileri pek çok sever, sanki her ikimiz de sevgi ve şefkat duygularını her iki taraf çocuklarına karşılıklı ve eşit olarak dağıttık. Her zaman da böyle oldu ve böylece devam edip gitti."

Batılı tarz...

Muammer Bey, Osmanlı Bankası'nda ihracat işleri ile ilgili stajını başarıyla tamamladıktan sonra, babasıyla beraber ticaret yapmaya başlamıştır. Aldığı eğitimin sonucunda babası gibi Batılı tarzda yetişmiş bir işadamı olmuş, sonraki yıllarda halı ticaretinin yanında deniz nakliyatı ile de meşgul olmuştur. Daha 20'li yaşlarda iken İzmir'in en önde gelen tüccarları arasına girmeyi başarmış, ailenin İngiltere'ye ve Amerika'ya yaptığı ihracat işlerini de daha ileri seviyeye getirmiştir.

Muammer Bey, ayrıca Amerika Birleşik Devletleri ile İngiltere arasında deniz ticareti yapan İngiliz Portsmouth Acentesi'nin ortağı olmuştur. Sultan

Abdülhamid'in saltanat dönemine rastlayan o yıllarda, ihracatçılarımız arasında bir Türk isminin bulunması çok şaşırtıcıdır. 1900 yılında Türk Tüccarı sıfatıyla New York Tütün Borsası'nda ilk kez kendi adına sandalye elde etmiştir. Muammer Bey, New York Pamuk Borsası'nda babası Sadık Bey'in sahibi olduğu sandalyeyi ondan devralmıştır. Muammer Bey, işleri için dört kez Amerika'ya gitmiştir.

Osman Öndeş, Asıl Efendiler Levantenler kitabında: "Levantenler, yerel Müslüman tüccarlarla çok yakın işbirliği içinde olmuşlardır. Bu tablodaki Müslüman tüccarlar ile hatta Sakızlı Rum tüccarlar üretimlerini en ucuza pazarlayan bir kesimi meydana getirmişler ve dünya ile bağlantılarını sadece İzmirli Levantenler sağlamışlardır" demektedir. Bu bilgi, Uşakizadelerin kapitülasyonları İngiliz Portsmouth Acentesi'nin ortaklığıyla aştığını pekiştirmektedir.

İzmir-Kozpınar arasındaki demiryolu inşaatı bitince Uşakizade ailesi, kervancılığın sonunun geldiğini anlamış, yüklerini Kozpınar'da trene yükleyerek İzmir'e göndermeye başlamışlardır. 1856

yılında başlayan tren hattı, 1886 tarihinde Aydın'a ulaşıp tamamen işletmeye girince, Uşakizade ailesinin yaptığı kervancılık eski önemini kaybetmiştir.

Muammer Bey, 5 Temmuz 1909 seçiminde İzmir Belediye Başkanı seçilmiştir. Altı ay süren bu başkanlık döneminde; belediyenin gelir kaynaklarını artırmaya çalışmış, kentin sağlık ve temizliğinin korunması yönündeki girişimlerini sıklaştırmış, fırınları, tartı ve ölçüleri denetlettirmiş, arabacıları ve faytoncuları bir düzene koymuştur.

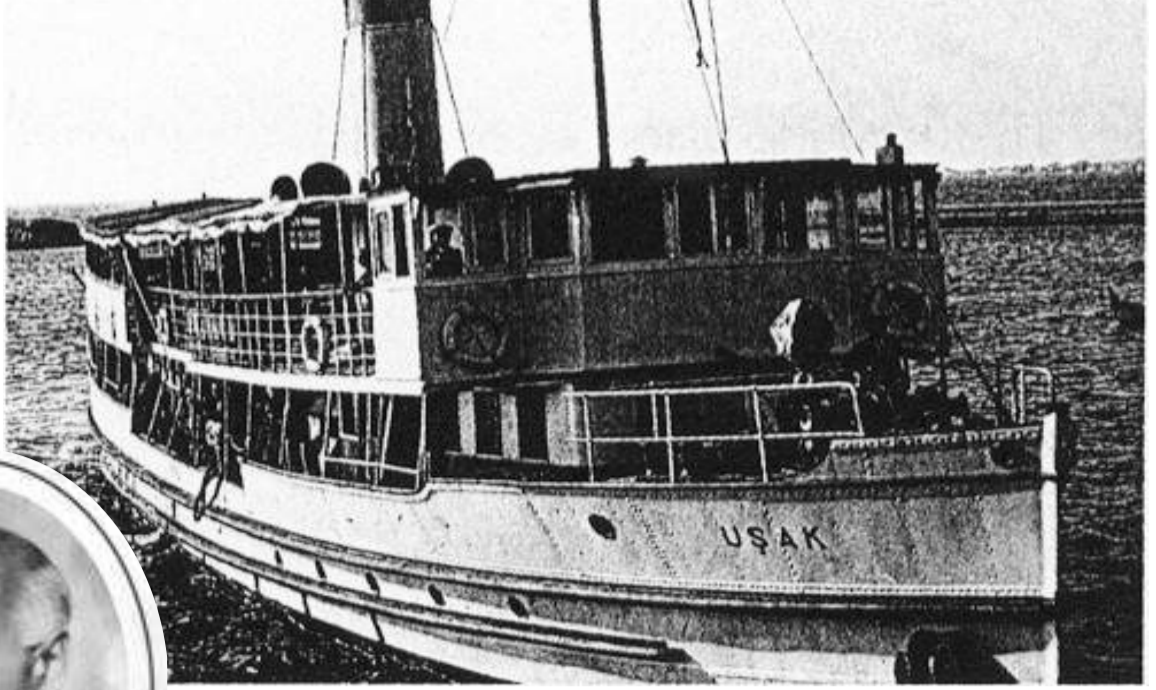
Erkan Serçe'nin Tazminattan Cumhuriyet'e İzmir'de Belediye adlı kitabında şöyle der:

"Seçimlerde en fazla oyu alan Muammer Bey'in belediye başkanlığına seçilmesiyle birlikte İzmir'de yeni bir dönem başladı. İzmir'in ileri gelen ailelerden birinden olan Uşakizade Muammer Bey, Belediye Meclisi'ne ilk defa olarak 1908 Mart ayında üye olarak girmiştir. Nalbantzade Hıfzı'nın verdiği bilgilere göre, İttihat ve Terakki'nin İzmir üyelerince oluşturulan "Fedakârlar Meclisi"nin en hararetli inkılâpçısı Uşakizade Muammer Bey'di.

Belediyenin içinde bulunduğu mali sorunların bilincinde olan Muammer Bey başkanlığındaki yeni belediye heyeti, öncelikle parasal sorunları çözmenin yollarının aramakla işe başladı. Gazetelerde sorunun çözülmesi için getirilen önerilerin başında, belediyenin borçlanma yoluna başvurması gerektiği idi. ...] borçlanma arayışına girmiş, ancak bir sonuç alamamıştı.

Geçici çözümlerle parasal sorununu çözüme ulaştırmanın imkânsızlığını gören İzmir Belediyesi, bir yandan İl Belediye Kanunu'nda değişiklikler yapılarak belediye gelirlerinin artırılması yönünde girişimlerde bulunurken, diğer yandan da sürekli gelir kaynağı olabilecek yatırımlara yönelmeye çalışıyordu. Bu çerçevede içerisinde imtiyaz süresinin dolmasına daha on dört yıl bulunmasına rağmen, İzmir-Göztepe Tramvay Şirketi'nin satın alınması için girişimde bulunulmuştur. Göztepe tramvay hattının Narlıdere'ye kadar uzatılması için ruhsat alınmıştır... Bu konuda en önemli gelişme ise, İzmir Belediyesi'nin 10 Ağustos 1909'da vapur şirketinde görülen yolsuzlukları düzeltmek amacıyla, şirket yönetimine el koymasındır... Kısa süre sonra şirket sahiplerine iade edilmişse de, bu tavır belediyenin genel yaklaşımını ortaya koyması bakımından ilginçtir.

Muammer Bey'in bu tür girişimleri

Uşakizade Muammer Bey tarafından satın alınan Uşak adlı vapur

yabancı şirketlerin tepkisiyle karşılanmış ve belediyeye karşı güçlü bir muhalefet oluşmuştur. O günlerde İzmir, Aydın'a bağlı bir sancaktır. Muammer Bey, Aydın Valisi Mahmut Muhtar Paşa ile düştüğü anlaşmazlık sonucunda, 1 Şubat 1910 tarihinde belediye başkanlığı görevinden el çektilmiştir.

Çeşme'den Foça'ya

9 Eylül 1922 tarihinden sonra körfezdeki vapur işletme işi büyük bir karmaşa gösterir. İzin almadan pek çok kişi ve kuruluş körfezde vapur işletmektedir. 1923 yılında bazı başvuruların olması üzerine açılan ihalede bu konuda imtiyaz aynı yılın Temmuz ayında "otuz yıl geçerli olmak üzere" Uşakizade Muammer Bey'e verilir. Verilen imtiyazla Çeşme'den Foça'ya dek kıyı boyunca yük ve insan taşımacılığı yapma imkânı elde edilmiştir. Bunun üzerine Uzunada, Mordoğan, Karaburun iskeleleri inşa edilmiştir.

İzmir Limanı İşletmeciliği'ni yüzde 5 hisse ile alan Uşakizade Muammer Bey'in 1925 yılına kadar devam eden işletmeciliği sürecinde, mevcut gemilere İtalya'daki Ansaldo tezgâhlarında inşa ettirdikleri Uşak adlı yolcu gemisi de katılmıştır.

5 Ağustos 1925 tarihinde Uşakizadelerin işletmekte olduğu yolcu gemileri ile Fransız Gifre Rıhtım Şirketi ve bazı özel şahıslara ait römorkör, mavna ve salapuryalar, yeni kurulan "İzmir Limanı Körfez İşleri İnhisarı Türk Anonim Şirketi" tarafından devren satın alınmıştır.

17 Şubat 1923 günü başlayan ve 04 Mart 1923 tarihinde sona eren Türkiye İktisat Kongresi'nde, Muammer Bey, İzmir delegesi olarak görev yapmıştır. "13 Şubat 1924 tarihinde, on beş yıl aradan sonra tekrar İzmir Belediye başkanı seçilmiştir. Muammer Bey, Türk Sesi gazetesine verdiği röportajda belediyecilik siyasetini şöyle açıklamıştır:

Yangın sahasını bir parka dönüştürmek için kamulaştırmaya hemen başlanmıştır.

Tramvaylara ve itfaiye teşkilatına ilk adım atılmıştır. Telefon imtiyazımıza bir de elektrik hakkını ilave edeceğiz.

Cesur ve ümit verici vaatleriyle Muammer Bey, kısa zamanda İzmir basınının gözdesi olmuştur. "Belediye Reisimiz İş Başında" başlığıyla verilen bir haberde Muammer Bey'in belediye işlerine ait dosyaları incelemeye başladığı, gerekli gördüğü kişilerle, özellikle yabancı şirketler konusunda ilişkiye geçtiği duyuruluyordu.

29 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla, yıkıntı halindeki İzmir kentini yeniden inşa etme faaliyetleri başlatılır. René ve Raymond Danger kardeşler tarafından hazırlanan İzmir İmar Planı'nı Eylül 1924'te tamamlayarak İzmir Belediyesi'ne teslim ederler. Bu çalışmaya öncülük eden ve emek veren Muammer Bey, İzmir'in hava gazı yerine elektrikle aydınlatılmasının yarattığı sorunlarla çok uğraşmıştır.

20 Eylül 1924 günü, Kokaryalı'daki bir sinemada çıkan yangında on üç kişi yanarak ölmüştür. 21 Eylül 1924 tarihli Ahenk gazetesinde; enkazdan 11 cesedin çıkarıldığı ve takip eden günlerde 2 yaralının daha hayatını kaybettiği yazılmıştır. Uşakizade Muammer Bey, belediye tarafından sinemaların iyi denetlenemediğini ve çıkan yangından kendisinin sorumlu olduğunu düşünerek belediye başkanlığı görevinden istifa etmiştir.

Uşakizade Muammer Bey, kuruluşu Uşakizade Köşkü'nde kararlaştırılan İş Bankası'nın kurucuları arasında yer almıştır. Uşakizade Muammer Bey, kurucu İş Bankası hisselerini, kızı Latife Hanım'ın Gazi Mustafa Kemal Paşa'dan ayrılmasından sonra bankaya devretmiştir.

Uşakizade Muammer Bey, 1923 yılında İstanbul'a yerleşmiş ve ticarete orada devam etmeye çalışmıştır. Muammer Uşaklı, 22 Ocak 1951 yılında geçirdiği kalp krizinin ardından İstanbul'da ölmüştür. Mezarı, İstanbul Edirnekapı Mezarlığı'ndadır.

SİZİN İÇİN GÜNLERDİR PUL BİRİKTİRİYORUM

dün sesiniz kalmıştı durakta
arkanızdan yetişemedim
bari şimdi dinleyin lütfen
kanat uçup durmasın adımlarınız
günler var ki size niyetliyim
ama hep böyle durgun dudaklısınız

Çok mu gevezeyim -
haklısınız...

bir tarihiniz vardır elbette
peki ya coğrafyanız
küçük bir gezinti yapardık sizinle
sözcüklerinize kadar ısınırdınız
yanlış anlamayın lütfen
birlikte kaynardı suyumuz

Çok mu cüretliyim -
haklısınız...

size dokunsam
- biliyorum - hükümet sarsılır ama
bir ah ile bu alemi viran ederim ben de
divan şairleri bile söyleyemez bu lafı
inanır mısınız
öyle bakmayın lütfen
yalan söyleyecek değilim ya göz göre göre
hem bir tutuşursam dilimde patlarsınız

Çok mu serseriyim -
haklısınız

ama siz tam da bu şiirin fikrisiniz

Enver Ercan

Zamanda akış...

OZAN YAYMAN

Şüphesiz ki aynı zamanın içinde ve peşinde olanlar birbirinin yoldaşı oluyor. Yaşamın kendisi bir yolculuk ise ki öyledir; zamanda birbirinin içine ve peşine düşenlerin yol arkadaşlığı da kaçınılmaz hal alıyor.

Yazgı diyelim mi buna?

Hadi öyle adlandıralım.

Ve zamanda gidilebilecek bir yer olması, o bulduğun yerde sesine bir yankı gelmesi ne hoş! Ama bir adım ama nefes ama ses ile bir yankı bulabilmek... Ya da aktığınız kelimelerle; gidebilmek zamanın içinde.

Doğadaki uyum, birbirini tamamlama ve şenlik hali, "bal akışı başladı" diye adlandırılıyor ve dileğimizdir; bal akışınızın eksik olmaması.

İşte şimdi biz onun içindir ki sizlere, zamanı kuşatan pullar biriktirdik, akış hızlansın diye. Şimdiki zamanda, şimdiki zamanın hikayesinin yaşandığını bilsek de; şimdiki zamanda tüm zamanları yaşayın diye; şehrimizin zaman geçişlerine tanık olan imgeniz posta kutunuzda yer alsın diye alladık, pulladık da aktık size...

Tarihin izlerini büyüten tutku

Av. TÜLİN TÜRKÖĞLÜ

İzmir PTT Başmüdür Yardımcısı

- Dünyada ilk kez 1840 yılında İngiltere’de basılmıştır. Pulun mucidi Sir Rowland Hill isminde bir posta müfettişidir.
- İlk Türk pulu ise Osmanlı Devleti döneminde 1863 yılında basılmıştır. Ülkemizde PTT AŞ. pul tedavüle koyan yegane kurumdur.
- Bu küçücük kağıtçık aynı zamanda ‘tarihin izlerini büyüten bir tutkudur.
- Pul kültürüdür, her pul bir ansiklopedi maddesidir. Pul, para gibi devletlerin gücüdür. Sıralarsak Bayrak-Marş-Para ve Pul devletlerin bağımsızlık özelliklerinden biridir.

Filateli

- Yunancada “sevgi” anlamına gelen, “philos” ile “vergiden bağımsız” anlamına gelen “atelia” sözcüklerinden üretilen filateli, pulların bir koleksiyon haline gelmesidir. (1865) Filatelistlerin bu ilgi alanları ise çok geçmeden çeşitlenir.

Pullardaki İzmir

● Ne demiştir Ahmet Hamdi Tanpınar? Şehir posta puludur, kent ise damga pulu. Şehir inşa eder, kent ise imha. İzmir bir şehirdir, köklü semtleri, camileri, yerleri, çarşıları, meydanları, bakımsız sokakları, eski mezarlıkları, kiraathaneleri, kokusu, dokusu vardır. Yavrusu da Konak Şehridir. Bu özellikleri taşıyan İzmir pulları da bulunmaktadır.

PTT dünyada az sayıda ülkede uygulaması bulunan 'kişisel pul' hizmeti ile gönderilerinizde kendi logonuz veya fotoğraflarınızdan üretilmiş kişisel pulunuzu kullanma imkanı tanımaktadır. Bu yeni hizmeti ile PTT tanıtım ve reklam amaçlı olarak kuruluş yıldönümü, bayram, yeni yıl vb. özel günler günleri kutlamak belli bir olayı anmak gibi amaçlarla sizin seçip belirlediğiniz bir objenin resmini pul haline getirmektedir. Aynen Konak Şehrimizde olduğu gibi okuduğunuz KNK dergisinin üzerindeki pul yolculuğu da böyle başlamıştır. Belediyemiz pul görselini belirlemiş ve pullar basılarak tedavüle çıkmıştır. Başkanımıza bu katkılarından dolayı PTT AŞ teşekkür etmektedir.

IOANNIS KOUTOULIAS /Arkeolog
Çeviren: THEODORA HAUCİDİ

İzmir'de 1840-1922 Kadın Eğitimi

İzmir ve Anadolu'da, daha çok şehir merkezinde yaşayan Rumlar çocuklarının ve özellikle de erkek çocuklarının eğitimine özel önem vermişlerdir. 19. yüzyılda mal ve hizmetlerin değişimi, özenli yapıların inşası ve tarım üretiminde makinelerin yardımıyla gerçekleşen modernizasyon, uzmanlaşma ve dolayısıyla da yüksek kaliteli bir eğitim gerektirmiştir. Bununla birlikte 19. yüzyılın ortasından itibaren şehir merkezlerinde, kız çocuklarını eğitime eğilimi de ortaya çıkmaya başlamıştır. Kadınların eğitimi sosyal yapı üzerinde derin bir etki yaratmış, 20. yüzyılın başlarında itibaren kadınlar Anadolu'nun politik ve sosyal gelişiminde etkili rol oynamışlardır.

Kadınların ev ortamında aldığı basit - minimal eğitiminden, organize eğitim yapısına geçiş aşamalarına baktığımızda, eğitim konusundaki girişimlerin düzenli hale geldiği dönemlerde İzmir'de kadınların eğitiminin gerekliliği üzerine ortaya çıkan ideolojik ayrılıklara da şahit oluyoruz.

Hem Yunanistan hem de Anadolu'dan okumuş kesime dahil muhafazakar ve ilerici kişiler ve ilk defa kadınlar da bu ateşli tartışmalara katılmıştır.

18. yüzyıl başlarından itibaren, 1708 yılında "İsa'nın Okulu"nun İzmir'de kurulmasıyla, Anadolu'da olduğu gibi İzmir'de de eğitim erkeklerin etki alanında oldu. Ünlü İzmir Evangelical Okulu (Evangelical School), Filoloji Lisesi (Philological Gymnasium) ve daha birçok okul her sene eğitilmiş erkekler mezun ederken, her nasılsa aynı ayrıcalık kadınların eğitimi için geçerli değildi.

19. yüzyılın başlarına kadar varlıklı ailelerde kızların eğitiminden aileler sorumluydu; nadiren özel öğretmenler pek sık olmamak kaydıyla da bazı

durumlarda manastırlardan destek alınırdı. Yine de kızlara verilen eğitim çok kısıtlıydı; temel gramer eğitiminin yanı sıra, kızlara müzik aletleri çalmak ve yabancı bir lisanı konuşmak öğretilirdi. Anadolu'nun geniş bir alanında genellikle de İzmir'de yaşayan Rumlar, Batı Avrupalılar ve özellikle de Fransızlarla temas halindeydiler ve onlara benzemeye çalışırlardı. Dolayısıyla takriben iki yüzyıl boyunca devam eden bu anlayışa göre iyi bir gelin adayı Fransızca konuşabilmeli ve piyano çalabilmeliydi, her iki özellik de aristokrat yetiştirmenin göstergesiydi. Buna karşılık fakir ailelerin kızları daha domestik bir eğitimle sınırlandırılmıştı, eğitimin merkezinde günlük ihtiyaçların, ev işlerinin giderilmesi vardı, ki bu o dönemlerde Osmanlı'nın kadına bakışına daha yakın bir görüştü.

Aya Fotini Kız Okulu

1821'de Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra Yunanistan'da bir eğitim sistemi oluşturulması girişimleriyle birlikte, Yunanistan dışında da ilk kız okullarının açılması gündeme gelir. 1830 yılında Rum Ortodoks Hastanesinin bir odasında karşılıklı eğitime dayalı hizmet veren okul, İzmir'deki benzer eğitim kurumlarından ilki olarak kabul edilir. Söz konusu okul şanslıdır, 1837'de daha büyük bir binaya, Aya Fotini Kilisesi bahçesine taşınır ve "Aya Fotini Kız Okulu" olarak tanınır, sonrasında ise "Aya Fotini Merkezi Kız Okulu" olarak adlandırılır. Osmanlı İmparatorluğunda Rumların varlığının yoğun olduğu büyük şehirlerde resmi olarak açılmış ve "sadece kızlar" için düzenli eğitim veren (1830/40 - 1870) ilk eğitim kurumudur. Eğitim tarihinin bu safhasında, Rum nüfusun yoğun olduğu Osmanlı şehirlerinde temel eğitim

neredeyse tamamen bu okullarda sağlanmaktaydı. Bu okullar ya cemaat okullarıydı ya da özel finansal girişimlerle destekleniyordu. Elbette, bu okulların çoğu sonraki yıllarda tanınmış kız okulları olarak bilinecektir.

Kadın eğitim kurumlarının örgütlenmesinin ikinci aşaması 1870'ten 19. yüzyılın sonuna kadar devam eder. Bu süreçte İzmirli Rumların kızları için

uygun eğitime olan ilgisi ve talebi artmıştır. Mevcut kız okullarının sıkı bir şekilde düzenlenmesinin yanı sıra artan talep nedeniyle yeni eğitim kurumları için çalışmalar başlar. Bu dönemde halkın taleplerini ve benzer eğitsel süreçlerden

KNK
YAZ
2018
71

girişimlerini de görüyoruz. Böylece, belirli bir Kız Lisesi, aşağıdaki yapıya sahip olarak son halini alır:

- Anaokulu
- Şehir Okulu
- Atletizm Okulu
- Öğretmen ve Mürebbiye Okulu
- Teknik Eğitim Okulu

Meslek eğitimine teşvik

19. yüzyılın sonundan 1922'ye kadar olan üçüncü aşamada, kızlara yönelik eğitim etkili bir şekilde tanıtılmakta, mesleki öğrenim teşvik edilerek yaygınlaştırılmaktadır. Gerek özel kurumların gerekse hayırseverlerin girişimleri oldukça dikkat çekici; özel okulların sayısı artarken, hayırseverlerin yetim ve gelir düzeyi düşük ailelerin kız çocukları için açtıkları okulları da görüyoruz. "Aya Fotini Merkezi Kız Okulu" gibi kız okullarının eğitim programlarının temel amacı, Rumların, özellikle de Anadolu Rumlarının kız çocuklarına Yunanca dilini doğru öğretmek bütünlüklerini güvence altına almak ve aynı zamanda ulusal dili korumaktır. Yine de, Yunancanın öğretilme sebeplerinden biri de, kadınların uzaktaki eşleri ile yazışmalarını kolaylaştırmak ve çocuklarının eğitimine yardımcı olabilmelerini sağlamaktır. Kızlara sadece Yunanca öğretilmiyordu, okulda müzik, yabancı diller, hijyen, yemek pişirme, dikiş vb. konularda da eğitim alıyorlardı. Anadolu kadınları bu becerileriyle tanınıyorlardı.

Kuruluşundan yaklaşık on yıl sonra, 1850'de okulun 300 öğrencisi vardı, hazırlık okulunun ilk diplomaları 1857'de verilmiştir. Aynı yıl, önde gelen pedagoğlardan Sappho Leontias, Aya Fotini Merkezi Kız Okulu'nun müdürü olarak atandı. Daha sonra göreceğimiz gibi, kadın eğitiminin gerekliliği konusundaki tartışmalarda önemli bir isim olarak yer aldı. Aya Fotini'nin ilkökul yönetmeliğinin hazırlandığı dönemde 20 yıl müdürü olarak görev yaptı. Yönetmelik, düzenlemeleri, eğitim müfredatını, öğretmen ve öğrencilerin hak ve yükümlülüklerini, itaatsizlik ve uygunsuz davranışlara karşı cezaları vb. içermekteydi. Bununla birlikte, öğretmenlerin öğrencilere fiziksel ceza ve sözlü tacizde bulunmaları veya onları aşağılayacak açıklamalar yapmaları kesinlikle yasaktı. Batı Avrupa pedagojisinden büyük ölçüde etkilenerek hazırlanan bu yönetmelik, öğretmenler ile öğrencilerin hakları ve yükümlülükleri arasında bir denge kurma girişimini

yansıtmaktaydı. İlk aşamada ve 19. yüzyılın sonuna kadar onlarca yıl Aya Fotini Merkezi Kız Okulu, altı yıllık ilkökul ve dört yıllık ortaokuldan (Gymnasium) oluşurken, 1889 yılında ortaokula bir yıl daha eklenir. Eklenen yılda öğrencilere pedagojik formasyon verilir, dolayısıyla bu son yıla devam eden öğrencilerin çoğu öğretmen oldu.

Okul için yeni yerleşke

Dönemin, toplumun ve Rumların eğitime duydukları sevginin gelişimi, söz konusu eğitim kurumunun okul binalarının sürekli değişiyor olmasından gözlemlenebilir. Böylece ilk büyük bina Aya Fotini Kilisesinin avlusuna dikilir. Ancak bir süre sonra binalar yetersiz gelmeye başladı. Okulun, halktan ve kent kurumlarından toplanacak bağış ve yardımlarla inşa edilecek yeni ve daha büyük bir binaya taşınmasına karar verildi. 1878 yılının Eylül ayından okul, 46. Radon Caddesindeki yeni bir binaya taşındı. Ancak on yıldan az bir sürede kızların yoğun bir şekilde okula akın etmesinden dolayı yeni bina da yetersiz kalır. Bir kez daha yeni bir yerleşke arayışına girilir, sıfırdan yeni bir binanın inşaatına karar verilir. Bağışlara güvenerek bu sefer tam şehir merkezinde, Mimaroğlu Caddesinde bulunan büyük bir arazi alınır.

Artık binanın iki kanadı vardır ve yirmi yıl boyunca oldukça ferah bir alana sahiptir, ta ki İzmirli Rumlar ve komşu bölgelerden artan taleplere kadar. Bina geniş olmasına rağmen, ilkökul, ortaokul, öğretmen eğitim okulu için yeterli derslik yoktur, böylece 1908 yılında daha büyük yeni bir okulun açılmasına karar verildi. İzmir'in Rumlarının kadın eğitimine "yatırım" yaptıkları gayet aşikardır. Cemaat yetkilileri, aileler, halk hatta Yunan devleti, eğitim hakkının sadece erkeklere mahsus bir ayrıcalık olmadığını ve olmaması gerektiğini anlamıştır. En önemli örneği olan Aya Fotini Merkezi Kız Okulu'ndan yola çıkarak, kızlara yönelik okulların kurulmasıyla ilgili çalışmalar artık başlamıştır.

İzmir gibi büyük bir kentte eğitim hedeflerinin gerçekleşmesinin yanı sıra, dönemin liberal çevreleri kadınların göreceli ya da mutlak özgürleşmelerini de kolaylaştırdı. Yine de herkes mutabık değildi. Böylece kadın eğitimi ile ilgili ideolojik bir anlaşmazlık ortaya çıktı.

Muhafazakar çevreler bu gelişmelerin iki cinsiyet arasında hakim olan dengeyi bozacağına inanarak, aile kurumu için içten içe tehlikeli olabilecek yeni bir etişin meydana çıkacağını yaymaya başladı.

doğan ihtiyaçları karşılamak üzere, anaokulu ve meslek okulları gibi eğitim kurumlarının da hayata geçirilmiş olması oldukça önemlidir. Kentte bulunan çeşitli dernekçe (örneğin Eğitim Destekleme Dernekleri, Kadın Dernekleri) kız okulları kurulurken, ayrıca Yunan Devletinin Anadolu genelinde Yunan Kültürünü eğitimsel dönüşüme dahil etme

Teorik temellerde, Aya Fotini Merkezi Kız Okulunun uzun zamandır müdürlüğünü yapan Sappho Leontias önderliğindeki liberal çevreler ve muhafazakarlar arasında yayınlar aracılığıyla tartışmalar patlak verdi. Anlaşmazlık 1870'lerde son buldu.

Leontias ve onu destekleyenler, eğitim konusunda kızların erkelerle aynı haklara sahip olmaları gerektiğine inanıyordu. Yine de, hane halkı ekonomisi gibi, kadının doğasıyla doğrudan ilişkili olan bazı konuların, kız okullarındaki müfredata dahil edilmesi gerektiğine katılıyorlardı. Bu noktada, kadın eğitiminin gerekliliği konusundaki anlaşmazlığın o dönemde Yunan bölgelerinde azaldığını da dile getirmeliyiz.

Ioannis Skylitsis ve Antonios Isigonis'in başını çektiği muhalif muhafazakar taraf, okullarda öğretilen karmaşık derslerin çoğunun, ortalama kadın beynince anlaşılamayacağına inanıyordu. Bu iki adam yazdıkları mektuplarla yerel basının büyük bir çoğunluğunun desteğini almayı başardılar. En önemli gazetelerden birinde yer alan bir makalede : "Genç bayanlar için uygun olmayan Fransızca, Geometri, Cebir, Teoloji konuları ve yazarlar, kız okullarındaki müfredattan çıkarılmalı ve mümkün olan en kısa zamanda iyi kızlar, eşler ve annelerin eğitimi için uygun olan konuları içeren derslerle değiştirilmelidir." Bu nedenle tüm eğitim programı muhafazakarlar tarafından reddedildi. Onlara göre, kadınlar komplike kavramları kavramaktan ve erkek egemen toplumun artan taleplerini karşılamaktan acizdi.

Nitekim, kadınların daha fazla eğitilmelerinin geri dönüşü olmayan bir yol olduğuna, toplumun ve aile dokusunun zarar göreceğine

inanıyorlardı. Batı Avrupa'dan taklit edilen değerler, örneğin güzellik yarışmaları, genç kızlarının ahlakını bozuyordu. Onlara göre, kadın yarışmacıların zekasına veya bilgi birikimine yönelik soruların yönetildiği bir yarışmanın sonucunda, kadın cinsiyeti aşağılanmakta ve yanlış rol modeller yaratılmaktaydı.

Eğitimle gelen cesaret

Küratörlüğünü yapmış olmaktan büyük mutluluk ve onur duyduğum Aigaleo Küçük Asya Kültür Müzesinde, 1912 yılında "Miss Smyrna" unvanını kazanan kadının fotoğrafına sahibiz, söz konusu fotoğraf güzellik yarışmasından bir kaç yıl önce çekilmiş. Fotoğrafi bizlere başlıyan torunu, gerçek anlamda eğitilmiş bir kadın olan büyükannesinin anlatımıyla o dönemi bizlere aktardı. Aslına bakarsanız, "Miss Smyrna"nın öğrenci olduğu dönemde kullandığı okul defterini ve nadir bir baskı olan Fransızca gramer kitabını da müzemize bağışladı.

Ölümünden kısa bir süre önce Miss Smyrna, maruz kaldığı düşmanlığı vurgulayarak söz konusu etkinliği müzemizin başışçısı olan torununa anlatır. Yardım amaçlı bağış toplamak için düzenlenen güzellik yarışmasına katılmıştır. Batı Avrupalı yarışmacılar arasındaki tek Rum olarak, dönemin ve o bölgenin muhafazakar çevrelerinin olumsuz ve onur kırıcı sözlerinin hedefi haline gelir. Çizgiyi aşmakla, evlilik kurumunun ve tüm bölgedeki toplum yapısının parçalanmasına neden olmakla suçlanır. Çünkü, onun açtığı ve "kargaşaya giden yol" üzerinden başka kadınların da gideceği çok muhtemeldi. Torununa göre, o olayı her zaman hayatının en mutlu anlarından biri olarak hatırlamış ve parçası olmaktan gurur duymuştu. Gurur duyduğu şey tacı

kazanmış olmak değil de, yarışmaya katılma cesaretini göstermiş olmasıydı. Tanıkların aktarımıyla büyükannenin sözleri tam olarak şuydu: "İlham veren öğretmenlerin rehberliğinde Kız Okulundaki derslere devam etmiş olmam gerçeği, benim açık fikirli biri olmamı, belki de birçok kez kışkırtıcı bir şekilde davranmamı sağladı. Ama zaten çoğu zaman konu bu değil mi, hayatın tuzu biberi bu değil mi? Aldığım eğitim beni asla pişman olmadığım bilinçli seçimlere yönlendirdi. İzmir her zaman aydın bir kenti, işte bu yüzden onu taparcasına seviyorum, bana kendimi eğitime ve istediğim her şeyi yapma fırsatı verdi. Kışkırtmanın şehriydi."

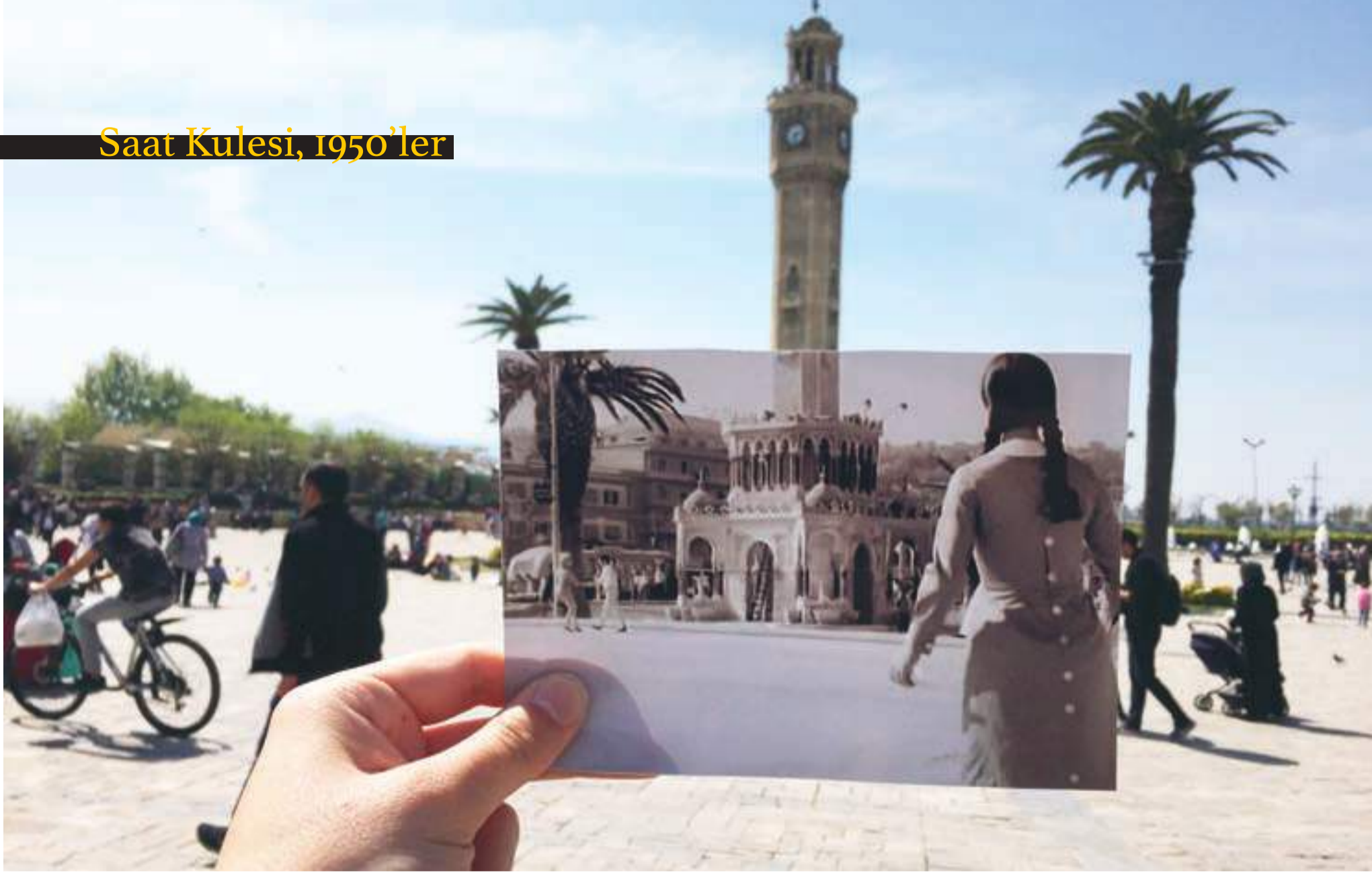
Birçok büyük kız okulu

Herkes böyle bir konunun kolayca bir tartışma başlatabileceğini görüyordu, çünkü toplumun muhafazakar ilkeli kesimini karşısına alıp, mevcut dengeleri sarsabilecek bir karar. Bir tarafta Osmanlı İmparatorluğu içinde kadınların yüksek eğitimine sıcak bakmayan muhafazakar çevreler, diğer taraftaysa daha liberal çevreler ve sayıları oldukça az olan eğitilmiş kadınlar vardı. İlerici görüşlere sahip olanlar, kadınların özgürleşmelerinde ve çoğunlukla eğitime yönelik çabalarda herhangi bir tehlike görmediler ve güzellik yarışması gibi tartışmaya açık etkinliklere kadınların katılıyor olmalarına itiraz etmediler.

Bu ideolojik uyuşmazlık devam etti ve kız öğrenciler de dahil olmak üzere okullarda öğrencilere öğretilmesi gereken diller gibi daha spesifik alanlara girildi. Önceleri antik Yunanca metinlerin tercüme okutulurken, Aya Fotini Merkezi Kız Okulunun müdiresi Leontias'ın kızlara antik Yunanca metinleri vermesi tartışmaları başlattı. Yeniliklere ve anlaşmazlıklara rağmen, İzmir çok geçmeden sözünü ettiğimiz örnek gibi birçok büyük kız okuluna sahip olmayı başardı. Anaokulundan yüksek öğretime kadar tüm eğitim aşamalarını barındıran, teorik ve teknik konularda birçok uzmanlığı olan "Kapsamlı" eğitim kurumları oluştu. Kadın eğitiminin tohumları ekilmiş ve "Homireion", "St. Joseph Kız Lisesi" ve diğerleri gibi birçok yeni Kız Okulu kurulmuştur.

1922 yılındaki büyük yangında arşivlerin yanması nedeniyle, bu okullarda eğitim gören öğrencilerin tam sayısı bilinmemektedir. Ancak aktarımlara göre 20. yüzyılın ilk yirmi yılında Aya Fotini Merkezi Kız Okulu'nda yaklaşık olarak 3.000 kız öğrenci eğitim almıştı.

Saat Kulesi, 1950'ler

MELİORİZMİR

metinlerle destekliyor. Bu katmanlar arası yolculuk deneyimi izleyicisi açısından eski ve yeni İzmir'i kıyaslama şansı da veriyor. Bulut'un çalışmasında şimdi ve geçmiş bir araya geliyor. İzleyicisine de zaman tüneline bir yolculuğa çıkmak kalıyor.

Ece Bulut'un çalışması fotoğraflarda kalmış eski İzmir'i şimdiyle yüzleştiriyor... Eski İzmir fotoğraflardan yola çıkarak 'Meliorizmir' adını verdiği çalışmada Bulut, mekanları ve çekim açılarını bulup yeni görüntülerle üst üste bindiriyor,

Ankara Palas, devinim mekanında tüm olağanlığı ile kalmanın, aksini iddia etmenin başka bir ifade biçimi olduğunu kanıtıyor. Cumhuriyet balolarında patlatılan şampanyanın tanığı, Kemeraltı'na açılan kapının tanımlayıcısıdır. Atatürk'ü duymuş, Cumhuriyet'in İzmir'inin ağırlayıcılığını yapmıştır. (Hükümet Konağı, 1940'lar)

Yalı Cami, kentin misafirlerini tüm mütevazılığı ile buyur eden ilk meydandır. Zarif çinileri ile davetkardır. Bankalarında en hareketli meydanı seyre daldığın, güvercinler eşliğinde dalışlarınzdaki vicdana kulak verdiğiindir. (Saat Kulesi, 1950'ler)

Gelmek ve geçmek, gidememek ikilemidir. Gelişlerin anlamı, geçişlerin anısında, Saat Kulesi'nde, görmek için beklediğindir. Telaş görmek için, sevgiliyi görmek için, kuşun kanat çırpışını görmek için, kaçan otobüsün çaresizliğinde yakılan sigaranın dumanını görmek için, hiç kimsenin görmediğini düşündüklerine herkesin arasında tanık olmak için, teslimiyetin tam ortasında tanıklık için... (Konak Üst Geçidi, 1980'ler)

Bırakın çocuklar

NERGİS SELİ

Çocuklarla felsefe yapacak kadar bilge miyiz? Kimiz ki biz? Yetişkinler ordusu! Başka bir şekilde ifade etmem gerekirse yetişkinler ordusu! Peki kimi yetiştiriyoruz? Bu güzel bir soru...

Neden yağmur yağar?

Neden giyiniriz?

Neden uyuruz?

Neden hayvanlar konuşmaz?

Tanrı nedir?

Ölüm nedir?

Özgürlük nedir?

İşte bu soruları soran çocukları! Peki cevap verebilir miyiz? Tüm bu sorularla karşılaştığımız zaman bilgisizliğimizle mi karşılaşmış oluruz, yetersizliğimizle mi? Eskiden Google da yoktu ve hala her soruyu cevaplayamıyor. Peki nasıl cevap verdiler bize, bizi yetiştirenler? Küçüksün anlamazsın mı dediler? Büyüyünce anlarsın mı? Peki şimdi biz büyüdük de cevaplayabiliyor muyuz bu soruları?

Sürekli merak eden, durmadan soru soran, her şeye şaşırın bu çocukların filozoflardan gerçekten farkı var mı? Çocuklarla filozofları birbirinden ayıran ve birleştiren ne? Asıl soru bu! Sorgulamaya sınırsız sahip ve yalnızca bilgidен yoksun çocuklarla karşı karşıyayız! İşte çocukları

biz yetişkinlerden ayıran en önemli yanları bu. Bizi değersizleştiren ve onları yücelten. Bizler, bir miktar bilgiye sahibiz; çoğu yanlış, büyük bir kısmı durmadan değişen ve asla yeterli olmayan ama sınırsız sorgulamayı yitirmiş durumdayız! Onların sorularına çoğu zaman cevap vermeye cüret edemeyiz. Çünkü biliriz ki o soru, son soru olmayacaktır.

Neden insan ağlar?

Üzüldüğü için.

Neden üzülür?

Bir şeye canı sıkıldığı için.

Sıkıntı nedir?

Devam edebilirim ve emin olun bu sonuca kadar sürebilir! Çaresiziz.

İşte şimdi "P4C (PhilosophyforChildren)"den yani Türkçe karşılığı olan "Çocuklarla Felsefe ya da Çocuklar için Felsefe"den bahsedebiliriz. Çocuklar karşısındaki mağlubiyetimizi kabul ettikten sonra!

Nedir bu 'P4C' dedikleri?

Amerikalı felsefe profesörü MatthewLipman, 1960'lı yıllarda fark eder ki çocuklara derslerde akıl yürütme becerilerini geliştirmeden bilgi yükleniyor. Bu duruma çare olarak Lipman, P4C pedagojisini öneriyor. Ardından pek çok düşünür de

kendisini takip ediyor ve destekliyor.

Çocukların anaokulu yaşlarından itibaren bu pedagoji uygulanabiliyor ve dünyada 40'tan fazla ülkede bu yöntem kullanılıyor. Bu yöntemde öğretmenden ziyade bir "kolaylaştırıcı" eşliğinde bir grup çocuk belli bir uyarandan, -bu uyarın felsefi kavramlara ulaşabileceğimiz bir hikaye, bir masal, bir fotoğraf ya da bir film olmak suretiyle çeşitlendirilebilir- yola çıkarak tartışır. Kolaylaştırıcı, -öğretmen demiyoruz çünkü burada amaç bir bilgiyi aktarmaktan ziyade çocukların belli bir konu etrafında dolanarak bir takım kavramlara ulaşmasıdır- çeşitli sorularla, çocuklardan gelen yanıtlara göre konuyu derinleştirmeye ve çocukların tartışmaları için uygun ortamı hazırlamaya çalışır.

Buradaki mesele çocuklara felsefe bilgisi öğretmek değildir. Çocukların demokratik bir ortamda tartışabilmeleri, kendilerini özgürce ifade edebilmeleri, düşüncelerin değişebilir olduğunu anlamaları, bazen konuşmak kadar dinlemenin de değerli olduğunu kavramaları, hatta susma hakkına da sahip olduklarını, zıt fikirlere sahip olmanın insanın bakışını nasıl genişlettiğini fark edebilmelerini sağlamaktır.

Düşünün ki iş yerinizde ya da dostlarınızla oturup bir konuyu tartıştığınızda

felsefe yapsın

genelde dinlemek yerine kafanızda az sonra sıra size gelince ne söyleyeceğinizi tasarlarsınız! Bir uğultudur büyür, ortam hararetlenir ve herkes birbirinin sözünü keser! Herkesin kendi söylediği en değerlidir! Sonunda elde ettiğimiz ise sadece baş ağrısıdır. Çocuklarımıza bundan daha iyisini sunmamız gerekmiyor mu?

Bu bağlamda Konak Belediyesi, İzmir Felsefeciler Derneğiyle işbirliği içinde tüm yıl boyunca bir çalışma yürüttü. Üç ayrı merkezde her hafta P4C atölyeleri düzenlendi. Ve atölyelerin bitiminde ise Türkiye’de ilk kez Filozof Çocuklar Sempozyumu düzenlendi. Güzelyalı Nazım Hikmet Kültür merkezini 200 çocuk doldurdu. Tarla Faresi Tiyatrosunun Kırmızı Erik Çekirdeği isimli oyunuyla başlayan sempozyumda çocuklar; hayal kurdu, büyümenin, çalışmanın, emeğin önemini düşündü. Hayallerindeki okulu, dünyayı sorguladı. Bununla ilgili bildiriler sundular. Bildirilerini sunan çocuklarla, dinleyen çocuklar tartıştılar. Daha iyi bir okul, daha iyi bir dünya tasarladılar! Şubadap müzik grubunun konseriyle, dans edip, hep beraber şarkı söyleyerek bitirdiler sempozyumu güzel çocuklar!

Kısaca şunu söyleyebilirim ki bu yöntemle karşılaşan bir çocuk artık asla eskisi gibi olamaz. Eklemem gerekir ki bu yöntemle karşılaşan bir yetişkin de artık asla eskisi gibi olamaz!

Bana öyle geliyor ki toplumumuzun en büyük sorunu çocuklarını korku kültürüyle büyütüyor olması. Dikkat et düşersenle başlayıp düşünce de yeri suçlamalar arasına mahkum ediyoruz çocuklarımızı. Şu var ki onlar bizim kadar çaresiz değiller. Onlar cesaret edebilirler. Onlar sorgulamaktan kaçınmazlar. Yeter ki biz kaçırmış olsak da onlara doğru ortamları ve karşılaşmaları sunabilelim.

Sokrates, “Sorgulanmayan hayat yaşamaya değer” demiş. Bilmem kendisine katılır mısınız?

P4C ile ilgili daha ayrıntılı bilgi edinmek ve eğitimlerden haberdar olmak için İzmir Felsefeciler Derneği’ne ulaşabilirsiniz.

Kayıp şehrin
izinde bir film:

İzmir Deniz

RAŞEL MESERİ
ANI

Yıllar önce bir gün Güzelyalı sahilinden otobüsle geçiyorum. Her zamanki alışkanlığımla denize değil binalara bakıyorum. Denize bakacak olsam biliyorum

ki içimde bir hüznün tütmeye başlayacak; yavaş yavaş, sinsi sinsi. Ama hüznün anında öfkeye evrilecek; hızlı ve yakıcı!

Orası Güzelyalı semti değilmiş de herhangi bir caddeymiş gibi davranıyorum uzun yıllardan beri. Öyle düşünmek, sızlayan anılarımın bastırılmasına ve içimde belirecek karmaşık duygu salınımlarımı durdurmaya yarıyor. Ne yaparsam yapayım, yine de hiç susmayan, bütün duygularımın harcı olan bir ton var ki o da isyan. İzmir, harika bir deniz kenti olma özelliğini hepten kaybettiği için.

İklimine ve coğrafi konumuna uygun mimari yapısını, tarihiyle birlikte belleklerden silerek geride bıraktığı için. İsyan, hüznünden daha yaratıcı ve diri bir duygu. Bu nedenle binaların dizilimine yönelik eleştirilerimi sıralamayı tercih ediyorum; kent

planlaması berbat, iklim dostu değil, binalar çirkin, balkonlar neden kapatılmış, neden kimse pencereden dışarı bakmıyor... Başımı ısrarla denize çevirmiyorum. Hele bir baksam kendimi kürek çekerken veya bahçede bulduğum kırık fayans parçalarını denize, hep bir metre daha öteye atarken, nefesimi daha uzun tutma ve daha derine dalma yarışı yaparken bulabilirim. Bu yüzden gözlerimi, çirkin bulduğum binalarda dolaştırmaya devam ediyorum. Bu kadar biteviyelikten ve çirkinlikten sıkılınca apartman dairelerinin içini görmeye

çalışıyor ve oradakilerin nasıl yaşadığını tahayyül etmeye çalışıyorum. İlk etapta, görünen perde ve tavan lambalarının seçiminden öyküler biçiyorum evlere ve sakinlerine. Balkon süslemelerinden (açık veya kapalı) karşılarında uzanan denizle kurdukları ilişkiyi hesaplıyorum. Basit önermelerde bulunuyorum; balkonu kapalı olan evlerin insanları denize kapalıdır, besbelli! O balkonlarda bir kahve sohbeti yapılmayacağı gibi, bir çilingir sofrası da kurulmaz. Kurulamaz. İhtimal ki büyük yemek masaları ya salonun orta yerindedir ya da bir duvara yanaştırılmış, denizden azadedir. Ya küçük çocukların saçları acaba pencere önünde taranıyor mudur? Bir kız çocuğunun kuyruğu mesela delidolu dalgaların patladığı bir deniz manzarasında toplanıp tokası takılıyor mudur?

Böyle düşününce o ince, tütsülenmiş

Çocukları

hüzün tekrar yayılıyor içime; daha çok midemle kalbim arasına. Sevmiyorum bu duyguyu, istemsizce gözlerim denize dönüyor. Heyhat, kaçış yok! Bakışım denize ulaşamıyor bile. Dolgu yolu ve üstünden geçen yüzlerce aracı ilk defa görmüşüm gibi yorgunlukla süzüyorum. Elimden gelse, çocukluğumdaki gibi araçları sayacağım. Ama saymaya yetişemem ki, yeltenmiyorum elbette. Otobanı, üstünden mermi gibi geçen araba, otobüs ve tramvayı ve hatta dolaşan, yürüyen, sohbet eden insanları da gözlerimden siliyorum. Denizle bakışımın arası tertemiz oluyor. Aramıza hiçbir şey girmiyor. Bir tek rüzgârın yumuşak veya hoyrat dokunuşlarında balkona asılı çamaşırların dalgalanması denizi kapatabilir o an. Belleğimde kaldığı gibi. Çarşafın esintiye boyun eğen her bükülüşünde bildiğim bir şekil buluyorum. Ve onları aklayan sabunun

kokusu burnuma ulaşıyor. Denizin çocukluğumda bana armağan ettiği anılar ve fotoğrafların içine kısa bir süreliğine sürükleniyorum. Daha doğrusu kaybolmaya izin çıkarıyorum kendime. Ama anında silkiniyorum içine girdiğim görüntü sağanağından.

Hatırlamak içimi karıştırıyor. Harika bir kentin sakini olmak şansınızın elinizden alınmasına sinirleniyorsunuz haliyle.

Bir gün, böyle bir ruh hali içinde bir fikir düştü aklıma. Her o yoldan geçerken içime çöreklenen ama varlığını kanıksadığım kırgın ruh halime gömüleceğime ve o demir pası tadını hissedeceğime neden farklı bir yol izlemeyi hiç düşünmemiştim ki o ana kadar...

Çocukluğunu o bölgede geçiren insanları bulmalı, onlarla konuşmalı, onların ne hissettiklerini dinlemeliyim.

Bana harika bir çocukluk armağan eden semtin, çocukluğumun büyüğü gerçekliği tarafından mı yaratıldığını, yoksa orada yaşayan insanların da benim gibi mi düşündüğünü öğrenmeliydim. Başkalarının çocukluk, gençlik ve yaşlılıklarının nasıl geçtiğini duymalıydım. Aklıma düşen isteğin bir tarafıydı bu sadece; bir başka tarafı ise o muhteşem kent dokusunu yapboza uğratan hoyrat dokunuşun nasıl gerçekleştiğini sorgulamak itkisiydi. Bunu yapabilirsem, hem anılarımın düşsel dünyasını tekrar yad edecektim hem de kentin o dönem belleğini bilmeyenlere aktararak vicdani sorumluluğumu bir tür yerine getirecektim. Peki bu nasıl olacaktı?

Anlatmayı değil, dinlemeyi ve göstermeyi istiyordum. Önde ve arkada bazen süs havuzları ve meyve ağaçlarının bulunduğu bahçeli iki katlı

sakız evlerinin, kışın dalgaların enginlere götürdüğü yazın ise imeceyle tekrar inşa edilen iskeleleri ve onlara bağlanan sandalları, bütün bunları tekrar duymak, görmek istiyordum. Bilmediklerimi öğrenmeyi, bildiklerimi hatırlamayı ve hatırlatmayı istiyordum işte. Yapmayı düşündüğüm belgesel filmin ilk çerçevesi işte böyle şekillendi o anda kafamda.

O ana kadar film yapmamıştım ama sinema eğitimi almıştım. Aynı gün, 9 Eylül Güzel Sanatlar Fakültesi Sinema Bölümünde öğretim görevlisi olan yakın arkadaşım Nihan Şengül Bencoya'ya konuyu açtım. Nihan heyecanıma ortak ve yoldaş oldu. Ve böylece İzmir Deniz Çocukları belgeselinin temelleri coşkuyla atılmış oldu. Çıkış noktamız, Karataş-Güzelyalı hattının 1950li yıllardan itibaren gerçekleşen mimari yapısının değişimini göstermekti.

Sistematik bir araştırma süreci başladı. İlk etapta, dönemin görsellerine ulaşmak üzere gazete ve dergileri titizlikle taradık ve sözlü tarih yapacağımız kişileri saptayıp bağlantılar kurduk.

Ardından çekimler başladı. Çalışmalar iki yıllık bir süreye yayıldı. Ancak çekim sürecindeki gelişmeler kafamızın karışmasına neden oldu. Biz şehrin değişen yapısını ele almaya niyetlenmiştik, buna şehir planlama ve mimari dönüşümler çerçevesinde yaklaşmayı hedefliyorduk ki konuştuğumuz kişilerin, bölgenin trafiğinden çocukluklarına, dönemin modalarından ev içi alışkanlıklara kadar birçok konuda hikâye anlatmaya gönüllü olduklarını gördük. En sık sözü edilen ve herkesi birleştiren ortak konular arasında deniz ve o dönemde bölgede yaşayan Yahudi cemaati ve

birlikte yaşam pratikleri vardı. Anlatılan gündelik konuların hepsi gelip buraya dayanıyordu. Biz de bu bağlamda filmin rotasını tekrar değerlendirdik ve kapsamını genişlettik. Bir hayli uzun olacağı belli olan belgeselimizi artık sadece değişen mimari yapı ile sınırlayamazdık. Ele alacağımız dönemin gündelik yaşamından ritüellerine, farklı din ve dil sahibi olan sakinlerinden onların ortak yaşam dinamiklerine, çocukların ve ergenlerin oyun anlayışından flört etme yollarına, trafikte yaşanan kazalardan denizin avcılarına armağan ettiği balık çeşitlerine varıncaya kadar birçok konunun haritası çıkmış oldu bu filmle. Her yeni konu bizi yeni görsel arayışlarına itti. Eğer geniş kapsamlı bir belgesel yapımına soyunmuşsanız gözünüzü sonsuzluğa çevirmeye adaysınız. Konuyu ve çalışmayı artık

burada durayım kararını zorla verdiğinizde noktalayabilirsiniz. Aksi takdirde her belgesel sizi sonsuz bir girdaba tutsak eder. Bu nedenle uzun saatler süren çekimler yapıldı ve sonuçta çeşitli epizodlardan oluşan 45 dakikalık bir film çıktı ortaya. Konak Belediyesi dahil olmak üzere filme inanan birçok kişi ve kurumun emeği geçti bu filmin yapımında. Birçok ailenin özel albümlerine konuk edildik. Kişisel mahremiyetlerine girmemize izin ve olanak tanıdılar. Tanık olduğumuz anlatılar ve film/fotoğraf arşivleri sayesinde bir semtin özelinde esasen ülkemizin birçok başka kentinde de yaşanan hareket ve değişimi yansıtmış olduğumuzu düşünüyorum.

Özetlemek gerekirse, kentte yaşayanları kapsayıcı olmaktan uzak bir kent planlaması, rant odaklı bir zihniyetin hakimiyeti ile yatay

yapılaşmadan vazgeçilerek çok katlı dikey bir yerleşime geçilmesi... bugün artık çok iyi bildiğimiz süreçler. O dönemde de, iç kısımlardan denize açılan dik sokaklar blok yapılarla bozguna uğratarak, denizin nimeti olan imbat rüzgârının, şehrin iç kısımlarında dolaşması engellenmiş. İklimsel değişime neden olacak bu bozulmaya, denizin kirlenmesi, dolgu yolların yapılması, komşuluk ilişkilerinin askıya alınması ve ailelerin kendi içine kapanması da eklenerek gündelik hayat muazzam bir dönüşüme uğramış. Filmde ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı gibi, İsrail'e göç edenler haricinde kalan Yahudilerin de kent merkezine taşınması ile, Karataş-Güzelyalı hattındaki sokak ve deniz ile iç içe ve yabancılaşmamış sayılabilecek hayat bir hayli uzakta kalmış.

Çocukluğunuz deniz kenarında

geçmişse, mavi renginin enva-i çeşit tonunun üstündeki yansımalarını, çakıl taşlarının suyla buluştuktan sonra kendisini geri çekerken yaydığı fısıltısını, dalgaların kıvrak, azgın ve coşkulu sesini hayatınızda bir kere tattıysanız, denizi başka bir gözle görmeye başlarsınız. Nereye baksanız onu arar, onu duymak istersiniz. O sizden uzaklaştıkça, onu daha çok özler olursunuz. Yanında ve yakınında oturan, onun bütün güzellik ve nimetlerinden yararlanan insanların ona bilerek veya bilmeyerek ne kadar hoyrat davrandığını hatırlarsınız. Onların, kurumsal dayatmalara ses çıkarmayarak yapılanlara aslında onay vermiş olduğunu büyüdüğünüzde anlarsınız. Evet geçen geçmiştir ama kentli olmanın da kente sahip çıkmaya türlü çeşit yöntemle devam etmek anlamına geldiğini biliyoruz.

Körfezin gümüş kuşları

ÖĞÜZ YILDIZ

Gerçekten yaşın kalktığı ender dostlukların kurulduğu bir dünyadır burası. Kavga edilmez. Öylesine ütöpik bir dünyadır ki kurdukları dışarıdan görmek imkansız içindeki huzur ise tarifsizdir. Saklamak yerine paylaşırlar, biriktirmek yerine bölüşürler yaşamı...

Ne diyordu Orhan Veli, Macera adlı şiirinde, "Küçüktüm, küçücüktüm / Oltayı attım denize / Üşüşüverdi balıklar / Denizi gördüm."

Gelin çevirelim yüzümüzü denize... Ama öyle yüzeysel değil, derinlemesine elbette. Bir yanımızda antik çağların ozanı Homeros, bir yanımızda Amazonlar... Haydi yürüyelim bir zamanlar denizlerin efendisi Poseidon'un hüküm sürdüğü İzmir Körfezi'ne. Hissedelim yüzümüze usul usul vuran rüzgarı, en batısından... Burnumuzda yosunsu deniz kokusu. Bu mavi dinginlik... Ne sırlar saklıyor acaba derinliklerinde. Bakalım hep birlikte öyleyse maviye. Haydi buyrun o zaman "balık muhabbeti'ne..."

Sparus Auratus

Sparus Auratus'tan başlayalım o zaman. Yani İzmir Körfezi'nin gümüş kuşlarından. Kısacası bildiğimiz çipura. Körfezin oltacılarının en sevdiği balıklar bunlar. Balık avı deyip geçmeyin hemen, çipura avcılığı sanatsal bir aktivite gibi algılanır bu kıyılarda. Emin olun bir ritüeli vardır. Es kaza yakalayana lafımız yok ama bu balıkların peşinde ömür geçirenlerle konuşun ya da tanışma fırsatı bulun ne demek isteyeceğimizi daha iyi anlayacağınızdan kuşkunuz olmasın. Bu gümüş kuşlar, Mart sonu boy göstermeye başlar körfezde ve "ayna" verirler hep birlikte. (Balıkçılık tabiridir. Körfezin sularında dolaşırken yan yatarlar geniş yüzeyleri güneş ışığını ayna gibi yansıtır)

İşte balıkçılar için beklenen gün gelmiştir. Bir telaş başlar çipurayla bir ömür geçirenlerde. Takımlar hazırlanır. Oltalar atılır, Güzelyalı, Konak istikametine oradan Alsancak'a. Bu tutkulu koşuşturma Eylül sonlarına kadar uzanır.

Çevreci ve duyarlı

Çipura avlamayı öğrenen bir balıkçı hassasiyeti ve sessizliği de öğrenmiş demektir. Kendi içinde saygı duyulan çevreci ve duyarlı "itibarlı ustalar" yaratır. Ritüeli olan bir dünyası olduğu da kesindir. Genelde ince lidaki, kaba lidaki ve çipura olarak sınıflandırılırlar. Satış yapılan yerlerdeki gibi hepsine birden çipura denmez. En az bir 350 gramı olmalıdır çipuranın. Ve elbette yanaklarındaki allığı. Deniz çipurasının reddi imkansız ispatıdır bu küçük kırmızılıklar. Çoğu tuttuğu balığı kendine saklar ya da eşine dostuna ikram eder. Bir kısım gerçekten geçimini sağlar. Çoluğunu çoğunu okutur. Öyle balıkçı deyip

geçmeyin kimisi emekli öğretmendir bunların kimisi doktor. Aralarında emekli pilota vardır eski futbolcu da. Sanatçısı, yazarı, işsiz emeklisi seçkin ve sessiz bir topluluktur. Çünkü o bilinen cumartesi ve pazar günü oluşan mahşeri kalabalıklara katılmazlar. Acemi konuklara bırakırlar sahili. Vicdanlı ve bilgilidirler.

Genç balıkları yeniden (gramı ve ölçüsü tutmayan balıkları) limitlerin çok üstünde bile olsa denize, özgürlüğüne tekrar geri bırakırlar.

Sabah suyu

Ne zaman mı çıkar bu tutkunlar çipurayla yüzleşmeye. Sabah ve akşam suyunda elbette. Gün ağırmandan alırlar soluğu körfezde. Yıllardır belirledikleri meralarında soluklanırlar, avlanırlar ve ardından deniz kuşlarıyla birlikte saat 10.00'da kaybolurlar gözlerden. Ardından akşam suyu. 17.00 gibi akarlar yeniden sahile. Güneş batmaya yakın toplanırlar sessizce.

Bu kadim toprakların kıyılarını döven denizde yalnızca çipura yok elbette. Körfez, granyözden minekopa, isparozdan mirmıra, levrekten kefalet çok sayıda farklı türü de evsahipliği yapmakta. Kısacası, mitoloji ve felsefede değişimin, dönüşümün ve bereketin simgesi balıklar, hemen dibimizde, körfezimizde.

Gececilere bırakırlar sahillerini, çekilirler evlerine. Sözleşmiş gibi balıklar da keser hareketi onlarla birlikte.

Tek kural paylaşmak

Öyle nevi şahsına münhasırları barındırır ki bu körfez, şaşırtır. Çarlı Ziya'sı, balıkçı Murat'ı, Faruk abisi... Hayri, Hilmi, Aliço'su Ömer'i. Aziz öğretmeni, Bülent, İbrahim, Ali, Cemal abi ve daha nicesini. Yaşın kalktığı ender dostlukların kurulduğu bir dünyadır burası. Kavga edilmez. Tartışmak mı belki küçük atışmalar yaşanır. Öylesine ütopyik bir dünyadır ki burası dışarıdan görmek imkansız içindeki huzur ise tarifsizdir. Saklamak yerine paylaşırlar, biriktirmek yerine bölüşürler yaşamı. Tek kuralı paylaşmak olan ütopyik bir dünyada yaşam sürerler.

Kenti okuyanlar

Çoğunun hayalinde tekneyle bir dünya turu vardır bunların. Sadun Boro'nun karadaki torunları diye adlandırılır kimileri kendini. Keşfetmeye, hergün yeni birşeyler öğrenmeye açıktırlar. İzmir Körfezi'ni iyi tanırlar. Hava tahminlerinde resmi kaynakları utandıracak kadar iyidir bazıları. Körfezden bir ufak esintiden yarımı, şehri okurlar adeta. Bir esinti, bir ağaç dalında salınan rüzgar yeterlidir onlar için. Yıldız'ı, Karayeli, Lodos'u Poyraz'ı derken akılları esecek İmbat'tadır. İmbat'ı yalnızca onlar mı bekler? Elbette hayır. Çipura da sever bu rüzgarı, kıyıları. Yakına gelir yemlenmeye başlar. İşte bu deniz tutkunları o anda ordaysa oltalar atılır gümüş kuşlarla dans başlar..

İZMİR, 'İMBAT'SIZ KALDI

Bir ömrü bu sahillerde geçirenler için birkaç üzüntü kaynağından birisi de imbat. Fazla yükselmeyen bu rüzgarın önündeki engel ise bir duvar gibi karşısına çıkan çok katlı

binalar. Çocukluklarında imbatın yalnızca kıyılarda değil iç kesimlere de ulaşabildiğini söyleyen denizciler, çarpık yapılaşma yüzünden İzmir'in imbatsız kaldığını belirtiyor.

At kuyruğundan misinaya...

60'lı yıllar... Şimdilerde Kemeraltı'nda bir solukta bulunabilecek misinalar, olta takımları onlar için bir hayalden ibaret. Akılları kendi oltalarını yapabilecekleri at kuyruklarında. Evet bu ustaların 60'lı yılların sonlarına kadar da kullandıkları malzeme at kuyruğu. Bu son nesil balıkçılar kendi oltalarını da kendi yapmak zorundaydı. Buldukları at kuyruklarını üçer üçer bir araya getirip ördükten sonra balık avına hazırlar. Hatta 80'li yılların ortalarına kadar da kamış oltalar yalnızca

evlerin salonlarını süsleyen birer hediyeelik eşya. Çünkü yabancı ülkelerde yaşayanlar eş-dost ve akrabalarından istenen bu kamış oltaları kullanmayı o dönemlerde bilen bile yok aralarında. Ayrıca yalnızca çipura değil elbette körfezin konukları. Bu mavi sular, granyözden minekopa, isparozdan mirmıra, levrekten kefalet çok sayıda farklı türü de evsahipliği yapıyor. Hatta denizatiyla da tanışanlar vardır bu sularda. Kısacası, mitoloji ve felsefede değişimin dönüşümün ve bereketin simgesi balıklar, hemen dibimizde, körfezimizde.

Telaşla çıkarsın evden, komşunun ziline bas... bas... bas... Yok açmadı kapıyı. Ne yapmalı şimdi, gitmesen olmaz, gitsen birazdan çocuk gelecek okuldan, anahtarı yok; nasıl girecek eve? Kime güvenip de emanet etmeli evinin, yuvanın anahtarını ki çocuk gelince alsın ondan? Tabii ya! Mahallenin bakkalına... Ver anahtarı merak etme, gözün arkada kalmasın; bakkal amcası, kapının önünden geçerken görür çocuğu verir anahtarı.

Çok mu geçmişte kaldı bu anı, nostaljik bir rüya mı oldu artık... Geçmişte anahtarını bir kez olsun bakkala bırakmış olanlar ya da bakkala bırakılmış anahtarı alıp evine

geçenler parmak kaldırsın.

Şimdiki gibi her cepte telefon durmazken, birbirimize bir koşu gidip geldiğimiz günler halen yaşanırken, evin/apartmanın kapısından çıktığımız anda başlardı mahallenin şamatası. Sırayla selam verilirdi; bakkal amca, manav amca, terzi teyze... Sabah anne baba işe giderken açılırdı kepenkler, hatta daha önce. Bir ilk 'günaydın'dı bakkalın selamı... Eşinin, anne babanın ve evde her kim var ise sonrasında gördüğün ilk gülümsemeydi. Belki sıcacık bir ekmekti, belki evde kalmayan süttü, belki de sadece bir 'merhaba'ydı.

Şimdilerde kocaman marketlere gir, raflara bak, seç seç al, kasaya git, asgari

ücretli kasiyer geçimi için mecbur bırakıldığı maaşa istinaden takındığı kocaman bir yalan gülümsemeye 'hoş geldiniz' desin; bip, bip, bip geçsin aldıklarınız kasadan; zaten işten çıkmışsınız, yorgunsunuz, uzatın banka kartınızı, biip düşün hesabınızdan tıkr tıkr, doldur poşetlere, haydi eve...

Sonra sorar oldunuz arar oldunuz 'kolektif yaşam ne tatlı', 'aman organik gıda', 'ben bu yaz Datça'ya gittim de badem yedim, marketten aldıklarımız halt etmiş', 'Bergama'ya gittim geçen, bu yaşıma geldim böyle peynir yemedim'... Heeeeyy, kulak verin bir kez, aradığınız organik uzaklarda değil, tam da her gün geçtiğiniz yerde...

1950'den bugüne

Kahramanlar Sempti 1420 sokak ile 1424 sokak kesiştiği köşe...

Böyle sokak numarasıyla söyleyince canlanmaz zihinde, arabayı İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Kahramanlar otoparkına bırak, çık kapıdan, hemen ilk solda, dönüşte eski

İPEK YAŞAR
ÖZBAŞARAN

NEŞELİ günler durağı

**Kahraman bakkal süpermarkete karşı!
Bu deyim çokuluslu şirketlerin kapımıza dayanması
ardından, eskinin asude günlerine özlem duyanlar,
tüketim kültürüne karşı çıkanlar, dostluk ve
dayanışma penceresini ardına kadar açık tutanlar
tarafından dilimize katıldı.
Evet kahraman bakkal, süpermarkete karşı!**

FOTOĞRAFLAR: ÇİĞDEM METİN KURUTAÇ / MUSTAFA ÇETİNKAYA

bir yapı göreceksin. Köseyi döndün mü işte sana Şevket Bakkal. Çekinme gir içeri kapıdan, gülümseyeceksin ister istemez. Çünkü seni gülen yüzüyle karşılayacak içerideki.

Şevket Bakkal 14 Mayıs 1950'de açıldı Kahramanlar'ın göbeğinde. O zamanlar nerede böyle kat kat yükselen binalar, kendi halinde bir mahallenin kendi halinde bir esnafıydı Hasan. Dürüst adamdı, hak yemezdi. Bakkalın kapısını, dolaplarını, tezgahını o zamanların Tekel fabrikasında çalışan bir marangoz yapmıştı. Yıllarca sürdürdü mesleğini, yaşlandı, yoruldu; oğlu Şevket devraldı dükkanı. Şevket, evin en küçüğü, en sevgilisi, bakkala da ismini vereni... Gelenek bozulmadı elbet, Şevket sürdürdü mahallenin her sabahki 'Günaydın'ını, sıcak ekmeğini, iki çift muhabbetini. Derken sıra geldi Şevket'in oğluna. Nadi derler adına, Yunus Nadi'nin Nadi'si, Nadi Nayır'ın Nadi'si, en nihayetinde Şevket'in Nadi'si: Nadi Sönmeztekin. Dükkan 1997-98'den beri onun ve ailesinin işletmesinde; hani 2000'lere

gelmeden, süpermarketler memleketi sarmadan hemen öncesinden bu yana...

Zamana direnmek...

Son Samuray gibi son şövalye gibi direniyor zamana... Şevket Bakkal'ın kapısından içeri girdiğiniz anda bu direnişin kokusu sarıyor bünyenizi. Kendi cümlelerinde de can bulan bir direniş bu. "Zamana direnmek, zamanın dışında olmak benim tercihim" diyor Nadi Sönmeztekin ve ekliyor: "Benim tercihimden sonra artık bu müşterinin tercihi oldu. AVM'ler bu kadar çoğalınca... Müşteri diyor ki bu dokuyu bozmazsan gelir alışveriş ederim."

Bunca market alışverişine rağmen halen bakkallar var, sizin de mahallenizde var biliyoruz. Peki ne var da Şevket Bakkal'da ki bu kadar konu ediyoruz. Biz de sorduk aynı soruyu. Dedi ki: "Maneviyat var." Ve anlattı: "İnsanların küçük esnafa sahip çıkması lazım. Terziye, manava, kasaba sahip çıkması lazım. Onlara bırakabilirsiniz

anahtarınızı, çocuğunuza onlardan harçlık alabilirsiniz. Bu kültürü unutmamak lazım. Ama maalesef insanların AVM'lere kaçmaları devam ediyor."

İlk günkü gibi

1950 yılından beri solunan bir hava var Şevket Bakkal'da. Girdiğiniz kapı bir yıl daha eskiden hatta... O emekçi marangozun ellerinden 1949 yılında çıkmış. Yine de, kapıdan geçerken, dikkat ederseniz eğer, 'Dikkat otomatik kapı' yazısını görebilirsiniz. Kapıyla yaşıt dolaplar da var elbette dükkan içerisinde. Görünce hemen tarihin dokusunu yakalayabileceğiniz dolaplar şimdinin deyimiyile dekoru oluşturuyor. Yeşilin en tatlı tonuyla boyanmış bu dolaplar, alacağınız gıdanın en kıymetlisine ev sahipliği yapıyor 68 yıldır. 68 yıl demişken, bu bakkalın kapısını açtığı günden beri aynı üretici ve toptancılarla çalıştığını söylemiş miydik... Bunca yıl kimden ceviz alıyorsa, halen o aileden alıyor. Buğday aynı, darı aynı, badem,

kalma bu damga izleri, bizi de sürüklüyor o yıllardaki yaşanmışlıklara...

Kese kağıdının sırrı

Şevket Bakkal'dan bakliyat almayı deneyin ya da ceviz, badem; siz kapıdan girin yeter ki mutlaka bir şey alırsınız; çünkü taze ve de yerinden satılıyor. Ama aldığınız şeyi plastik torbalarda eve götürmeyi düşünmeyin hiç. Hep filmlerde gördüğümüz kese kağıdında alışveriş burada olağan bir şey. Evet, Şevket Bakkal'dan aldıklarınız kese kağıdında verilir size. Mantık basit ve önemli: Satana kadar değil, evde tükenene kadar! Şevket Bakkal size gıdayı en sağlıklı yoluyla veriyor, çoklarının unuttuğu kese kağıdını her gün kullanıyor.

Bu bakkal konuşuyor

Şevket Bakkal'da tezgah arkasında bir küçük raf var. O küçük rafta kitaplar var. O kitaplar, Şevket Bakkal'ı sürdüren Nadi, Fatoş (eşi) ve Şevket'in (oğlu) okuduğu kitaplar. Bakkaldaki lezzetli ürünlerin pek çoğu Fatoş Hanım'ın ellerinden çıkıyor. Neler yok ki dükkanda: Ev yapımı doğal erişte, 150 yıllık Selanik usulü turşu, karadut şurubu, kızılıcak şurubu, ev yapımı pekmez, doğmamış oğlak bağırsağından maya yoğurdu, Hint kınası, karınca tozu... Bakkalda hangi ürünlerin olduğu kağıtlara yazılıp camlara yapıştırılmış. Ürün isimlerinden başka notlar da asılı dükkanın camlarında. 'Siz alışverişinizi marketten yaparsınız ancak cenazenize bakkal gelir' yazısı vicdanınıza; Karadut Reçeli döndü' yazısı, özlenen tadı arayan damağınıza hitap ediyor. 'Müşteri olmayarak faydan yoksa komşum olarak zararın olmasın: 65 yıldır Şevket Bakkal' yazısı, hem iğneleyici hem de komşuluğa değer verilmesini istiyor sessizce. Hayatını sosyal medyadaki karelerde yaşayanlara; 'İzinsiz fotoğraf çekmeyin' yazıyor cama yapıştırılmış bir notta da... Şevket Bakkal, küçük pencerelerindeki yazılar aracılığıyla, önünden geçip gidenle de müşterileriyle de muhabbet ediyor böylece.

Bir dönem son buluyor

Maalesef Nadi Sönmeztekin bu bakkalın son temsilcisi. Ölene kadar bu mesleği yapmakta kararlı olduğu halde oğlunun bu mesleğe devam etmemesinde de bir o kadar kararlı. Kararlılığını şu cümlelerle anlatıyor: "Benimle beraber bu iş son artık, çünkü çekilmez. Mesai saatleri çok uzun, tatil yapmıyorsun, gün içinde kapatıp gidemiyorsun. Sabah 6'da başlıyoruz çalışmaya, akşam 9, 10, 10.30'a kadar bırakamıyorsun."

Ne diyelim, biz Şevket Bakkal'lar hep olsun istiyoruz...

fasulye, börülce, kabak çekirdeği aynı... Üretici adına da sevindiğimiz tatlı bir ayrımlık. Demek hala umut var çiftçiden, umut var tarımdan... Bir ülkenin toprağından umut varsa geleceğinden de vardır... Üretici aynı olunca kalite de değişmiyor. Yani bademle ceviz Amerika'dan gelmiyor, biri Datça'dan biri Tokat'tan yüzde yüz yerli üreticiden evinize ulaşıyor. Bakkalda her şey geldiği yerden adlanıyor; Datça Nurlu Badem, Bergama Tulum, Foça yoğurdu, Ezine Teneke, Bitlis balı, Alaşehir salamura yaprak, Tokat ceviz, Çeşme Germiyan ekşi maya ekmeği... Çok net söylüyor Nadi Bey: "Bunların benzerleri büyük marketlerde yurtdışından getirilip satılıyor, bizde sadece yerli ürün var. 1950'den beri hangi çiftçiyle çalışılıyorsa şimdi de onlarla çalışıyoruz."

'Atatürk'süz para geçmez!

Bakkal deyince veresiye deftersiz olmaz derdiniz değil mi? Bakkallar ne kadar nostaljik kaldıysa veresiye defterleri de o kadar uzak artık yaşantılarımıza. En eski üç bakkal kaldı bilirdik Konak'ta, birini Sonay Kaplan yazdı (bkz. KNK Kent Konak, sayı 11, Yıldız Bakkalitesi - maalesef Yıldız Bakkalitesi artık kapalı), bir diğeri Şevket Bakkal, bir sonraki durağımız da şimdilik sürprizimiz olsun. Ancak bilirsiniz ki bakkallar 2000'lerde süpermarketlerin çoğalmasıyla veresiyeyi rafa kaldırdılar. Şevket Bakkal'ın da bir veresiye defteri yok. Peşin çalışıyor. Hatta kartla da alışveriş yok. 'Aman efendim ben Dolar getirdim' deseniz, ona da geçit yok. Çünkü burada 'Atatürk'süz para geçmiyor.

Şöyle diyor Nadi Sönmeztekin: "Bizim veresiye defterimiz yok, biz eskiden de veresiye usulü çalışmıyorduk. Çünkü şöyle bir atasözümüz vardır. 'Dosttan uzaklaşmak istiyorsan veresiye ver' der. O yüzden biz peşin alışveriş yapıyoruz. Toptancımızdan da alırken peşin alıyoruz. Satarken de peşin

alışveriş yapıyoruz. Kredi kartı kullanmıyoruz. Kredi kartı versinler de tek slip çekelim olayı yok. Biz tabii Mustafa Kemal'in aşığı olduğumuz için illa paranın üzerinde onu görmek lazım. İngiliz sterlini getirsen geçmiyor burada. Amerika doları getirsen geçmiyor. Lincoln veya kraliçe geçmiyor burada. Sadece Mustafa Kemal Atatürk geçiyor."

Mahalle kime emanet?

Hava sıcak, İzmir kavuruyor yine, Kahramanlar'dasınız kendinizi dinlencelik bir sarmaşık gölgesine atıyorsunuz. Kafanızı kaldırdınız, tabelada: Şevket Bakkal... Gölgesinde soluklandığınız sarmaşık 1980'de Şevket Sönmeztekin tarafından toprakla buluşturuldu, hoş geldiniz, içeriye buyurmaz mıydınız? Siz elbette iyi niyetli bir insansınız. Ama mahalleye kim gelir kim gider belli mi olur? Mahallenin koruyucusu her zaman bakkallardır. Şevket Bakkal'ın Nadi'sinin dediği gibi: "Biz mahalleliye bir artı getiriyoruz. Mahalleye hani uğursuz dedikleri kötü insanlar gelir. Biz Küçük esnaf soruyoruz, nereden geliyorsun, nereye gidiyorsun, kimi arıyorsun diye. Bakkal amca, manav amca sokakta çocuğunuz oldu mu göz kulak olurdu, ona terbiye verirdi. Şimdi ne olacak? Süpermarkete mi göndereceksin terbiye öğrensin diye."

Damgalı yıllar

Artık kullanılmasa da Nadi Sönmeztekin, Şevket Bakkal'da, yılların eskitemediği tartıyı tezgahında tutuyor. Dükkana gelip gidenler farkında değil elbet ama biz biraz daha yakından bakma şansını yakalıyoruz. Artık her şey kağıt üzerinde ya da dijital. Ama tartı bize, henüz Konak Belediyesi resmi olarak kuruluşunun ilan edilmediği zamanlardan, İzmir Belediyesi'nin vurduğu damgaları gösteriyor. O zamanlar tartı ke-felerine damga vurulmuş. 1950'li yıllardan

Konak Belediyesi

@konakbel

@konakbel

İNSAN BU KAPIDAN YILDIZLARA ULAŞIR

*Tüm çocuklarımızı kütüphanelerimiz kapısı
ardındaki yıldızlara ulaşmaya çağırıyoruz*

*Konak Belediyesi olarak Dr. Behçet Uz, Adile Naşit ve
Göztepe Kadınlar Birliği parklarımıza açtığımız kitaplıklarımıza üye olun,
ücretsiz kitap edinin,
şehrimizi geleceğe birlikte taşıyalım.*

KONAK BELEDİYESİ

Sehrimiz İEF ile 87. Kez Şenlik Alanı

İEF olarak adlandırıyoruz ve bundan
büyük keyif duyuyoruz.

Dünya ile bütünleştığımız yer saydığımız İzmir
Enternasyonal Fuarı'mız (İEF) bir kez daha Konak'ın
kalbinden kapılarını açıyor.
İEF'nin, bu yıl ki teması olan, "teknoloji" ekseninde
yineliyoruz:

MAKİNALAŞMAK İSTİYORUM

trrrrum,
trrrrum,
trrrrum!
trak tiki tak!
makinalaşmak istiyorum!

beynimden, elimden, iskeletimden geliyor bul
her dinamoyu
altına almak için çıldırıyorum!
tükürüğü dilim bakır telleri yalıyor,
damarlarımda kovalıyor
oto-direzinler lokomotifleri!
trrrrum,
trrrrum,
trak tiki tak
makinalaşmak istiyorum!

Nazım Hikmet - 1923

KONAK BELEDİYESİ